

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آسیب‌شناسی اردوهای جهادی
از نمای پیام‌رسانی فرسنگی

کاری از:

معاونت‌سازندگی و کارآمدسازی سازمان بسیج دانشجویی

آسیب‌شناسی اردوهای جهادی از نمای پیام‌رسانی فرهنگی / اخوان، محمد علی، - قم:
خادم‌الرضا (ع) ۱۳۸۹

ISBN 978-964-2590-82-7

۱۷۶ ص.

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه: ص ۱۷۱

۱. اردو و اردوداری - ایران. ۲. اردوهای جهادی - ایران. ۳. فرنامه‌های فرهنگی. الف. سازمان

بسیج دانشجویی. ب. سازمان بسیج سازندگی.

۷۹۶ / ۵۴۲۲

۹۴۵ ج / ۱۹۷ g

انتشارات خادم‌الرضا (ع)

قم / خیابان صفائیه / کوچه شماره ۲۸ / نبش کوی شهید گلدوست / پلاک ۲۸۴
تلفن: ۷۷۳۶۱۶۵ - ۷۷۴۲۱۴۲ - ۷۷۴۲۱۴۲ - ۰۲۵۱ همراه: ۰۹۱۲۵۵۱۷۲۵۸

آسیب‌شناسی اردوهای جهادی از نمای پیام‌رسانی فرهنگی

مؤلف: محمد علی اخوان

- ناشر: انتشارات خادم‌الرضا (ع)
- صفحه آرایی: مرتضی فتح‌اللهی
- ویرایش: لاله عسکری / زهرا آزادی
- چاپ و صحافی: عمران
- نوبت چاپ: دوم - زمستان ۱۳۸۹
- شمارگان: ۳۰۰۰
- بها: ۲۴۰۰ تومان
- شابک: ۷ - ۸۲ - ۲۵۹۰ - ۹۶۴ - ۹۷۸

جميع حقوق محفوظ است.

مرکز پژوهش اردوهای جهادی
تلفن: ۰۹۱۹۴۰۱۹۸۰۳ - ۰۹۱۲۷۴۸۰۵۳۷

فهرست آسیب‌ها

- آسیب اول: ضعف مبانی اندیشه‌ی جهادی نیروهای شرکت کننده در اردو: ۳۰
- آسیب دوم: هدف گذاری ناقص ۳۶
- آسیب سوم: مدیریت سلیقه‌ای مسئولین ۵۷
- آسیب چهارم: ضعف مدیریت آموزشی و فرهنگی اردوها ۶۳
- آسیب پنجم: تداخل مسئولیت‌ها و وظائف ۶۵
- آسیب ششم: اطلاعات ناکافی و شناسایی ناقص نسبت به منطقه‌ی هدف ۷۱
- آسیب هفتم: جذب نیروهای هنجارشکن ۷۴
- آسیب هشتم: عدم همراهی جهادگران با مسئولین اردو ۸۳
- آسیب نهم: کاهش معنویت اردو ۸۷
- آسیب دهم: عدم پیش‌بینی‌های لازم جهت حضور خواهران ۹۲
- آسیب یازدهم: عدم استمرار و پیگیری اهداف ۱۰۰
- آسیب دوازدهم: عدم حضور روحانی و مبلغه ۱۰۵
- آسیب سیزدهم: تنوع اهداف شرکت کنندگان ۱۱۰
- آسیب چهاردهم: مستندسازی غیراصولی از اردوهای جهادی ۱۱۵
- آسیب پانزدهم: کمبود ابزارهای آموزشی و فرهنگی ۱۱۸

- آسیب شانزدهم: جذب غیر اصولی اهالی ۱۲۳
- آسیب هفدهم: عدم مشارکت اهالی در طرح‌ها و پروژه‌ها ۱۲۸
- آسیب هجدهم: تحقیر اهالی ۱۳۲
- آسیب نوزدهم: کم‌تجربگی نیروها در ارتباط و پرورش کودکان و نوجوان . ۱۴۶
- آسیب بیستم: کارشکنی و تبلیغ منفی برخی اهالی و والدین نسبت به طرح‌ها و کلاس‌ها ۱۶۸

فهرست مطالب

پیشگفتار..... ۱۷

فصل اول

مبانی نظری پیام‌رسانی فرهنگی / ۲۱

* مفهوم آسیب‌شناسی اردوهای جهادی:..... ۲۳

■ پرسش: مفهوم آسیب‌شناسی اردوهای جهادی از نمای پیام‌رسانی

فرهنگی، چیست؟..... ۲۳

■ پرسش: ضرورت، عرصه‌ها و شاخصه‌های آسیب‌شناسی اردوهای

جهادی از نمای پیام‌رسانی فرهنگی چیست؟..... ۲۷

■ پرسش: آیا کاستی برخی اردوهای جهادی، ریشه در ضعف تنوریک و

مبانی نظری جهاد دارد و یا بی‌اطلاعی برخی نیروها از این مبانی،

آسیب‌هایی را در روش‌های اجرا بوجود خواهد آورد؟..... ۳۰

۱. تکلیف و اختیار:..... ۳۱

۲. احساس مسئولیت: ۳۲
۳. جهادگری بر اساس مقتضیات زمان: ۳۳
۴. اهتمام شریعت به تزکیه نفس: ۳۴
۵. عدم رضایت از وضع موجود: ۳۵
- پرسش: چشم انداز دولت برای سال‌های آینده حذف کامل فقر و محرومیت از کشور است آیا برگزاری اردوهای جهادی در آن زمان، دلیلی بر ناکارآمدی دولت نخواهد بود؟ ۳۶
- ✳ اهداف اردوی جهادی: ۳۶
- پرسش: جهادگری هستیم که با انگیزه و انرژی فراوان، وارد منطقه محروم فرهنگی شده‌ام ولی پس از گذشت اندکی، از اینکه نتوانسته‌ام، فرهنگ مردم را تغییر دهم، احساس دلسردی و ناامیدی می‌کنم، لطفا راهنمایی‌ام کنید؟ ۳۷
- الف- اهداف حداقلی را فراموش نکنید: ۳۸
- ب- اصل تدریج در تغییر فرهنگی را به یاد داشته باشید: ۳۹
- پرسش: آیا ارتباط با محرومان در رشد معنوی انسان، موثر است؟ ... ۴۰
- پرسش: تنها هدف اردوی جهادی را ساخت حمام و مدرسه، برای محرومین می‌دانستم اما در بین اردو فهمیدم که اهالی از نظر اقتصادی در وضعیت مطلوبی هستند و این نوع زندگی ریشه در آداب و رسوم آنان دارد، از این رو بی‌انگیزه شدم و تصمیم به بازگشت گرفتم، لطفا راهنمایی‌ام کنید. ۴۱
- پرسش: با توجه به تخصص مسئولین منطقه ای در مدیریت عمرانی، بهتر نیست، هزینه‌ی برگزاری اردوهای جهادی به آنان پرداخت شود، تا خودشان عمران و آبادانی ایجاد نمایند؟ ۴۳
- الف- اهداف گروه‌های شرکت کننده: ۴۳

- ب - اهداف پیش رو برای مردم منطقه: ۴۶
- ج - اهداف مسئولین: ۴۸
- پرسش: برای پیشگیری از هدف گذاری ناصحیح اردوهای جهادی چه راهکاری توصیه می شود؟ ۵۰

فصل دوم

ابزارهای پیام رسانی فرهنگی / ۵۵

- پرسش: در اردویی، همه‌ی برنامه‌های ریزی‌ها، برآمده از سلیقه‌ی شخصی مسئول اردو بود و خطاهای فراوانی داشت، برای پیشگیری از سلیقه‌ای شدن مدیریت جهادی، چه راهکاری وجود دارد؟ ۵۷
- ✳ مدیریت جهادی، مهمترین ابزار پیام رسانی ۵۷
- پرسش: اصول تعامل تشکیلاتی مدیران جهادی و جهادگران چه مواردی است؟ ۵۸
- اصول تعامل مسئولان و جهادگران: ۵۸
- پرسش: مهمترین ویژگی‌های یک مدیر موفق جهادی چیست؟ ۵۹
- پرسش: عواملی، ناکارآمدی مدیریت عرصه‌های آموزشی و فرهنگی در راستای پیام رسانی چیست؟ ۶۳
- عوامل آسیب‌زا در عرصه مدیریت پیام رسانی ۶۳
- پرسش: تداخل مسئولیت‌ها چه آسیب‌های در پی دارد؟ ۶۵
- آسیب‌های پیش از اردو: ۶۵
- شرح وظائف: ۶۵
- پرسش: پیش‌بینی‌های غیرتخصصی، ریشه در عدم شناسایی دقیق منطقه‌ی هدف دارد برای برطرف نمودن این آسیب چه مراحل رعایت

- گردد؟ ۷۱
- الف) تشکیل گروه اولیه: ۷۱
- ب) برنامه‌ریزی اولیه: ۷۱
- ج) شناسایی دقیق و علمی ۷۲
- پرسش: در برخی دانشگاه‌ها برای جذب حداکثری دانشجویان در اردوهای جهادی، هیچ‌گونه گزینشی صورت نمی‌گیرد، این روش گزینش چه آسیب‌های دارد و راهکارهای برون رفت از آن چیست؟ .. ۷۴
- الف - ایجاد ظرفیت‌های جدید: ۷۵
- ب - رفع موانع جذب نیروهای کارآمد: ۷۷
- پرسش: با عنایت به ظرافت پیام‌رسانی فرهنگی چه مولفه‌های ویژه‌ای جهت گزینش نیروهای جهادگر لازم است؟ ۸۱
- پرسش: چه عواملی باعث کاهش و یا افزایش همراهی جهادگران با مسئولین اردو می‌باشد؟ ۸۳
- آسیب‌های هنگام برگزاری اردو: ۸۳
- پرسش: چه مواردی لازم است، شب اول، توسط مسئول اردو تذکر داده شود؟ ۸۳
- پرسش: برنامه‌های، روز اول ورود جهادگران، چگونه باشد، تا روستائیان را تحت تاثیر حضورشان، قرار دهد؟ ۸۵
- پرسش: از بوی شهر و مادیاتش خسته شده بودم و می‌خواستم زندگی دیگری داشته باشم. دوست داشتم به خلق خدا خدمت کنم تا خداوند مرا در آغوشش گیرد اما در طول اردو همه چیز را فراموش کردم، علتش چیست؟ ۸۷
- پرسش: چه عواملی باعث افزایش و یا کاهش معنویت اردوهای جهادی می‌شود؟ ۸۹

- عوامل افزایش معنویت اردو: ۸۹
- عوامل کاهش معنویت اردو: ۹۱
- پرسش: حضور پیش‌بینی نشده خواهران در اردوهای جهادی چه آسیب‌های خواهد داشت؟ ۹۲
- پرسش: با توجه به آسیب‌های احتمالی، حضور خواهران جهادگر در اردوها چه ضرورتی دارد؟ ۹۳
- خواهران جهادگر، الگوسازان نسل‌های آینده ۹۳
- پرسش: برای حضور تاثیرگذار خواهران در اردوهای جهادی چه پیش‌بینی‌هایی لازم است؟ ۹۷
- الف - مکان استقرار خواهران مناسب باشد: ۹۷
- ب - جهادگرانی جذب شوند که هنجارهای اسلامی و فرهنگی را رعایت می‌کنند: ۹۸
- ج - فضای آموزشی و ورزشی مناسب برای خواهران آماده شود: ۹۹
- پرسش: عدم استمرار و پیگیری اهداف، چه آسیب‌های را در پی دارد و راهکارهای استمرار تاثیرگذار چیست؟ ۱۰۰
- آسیب‌شناسی مدیریتی پس از اردو: ۱۰۰
- پرسش: با توجه به محدودیت زمانی اردوهای جهادی بسیاری از اهداف اردو محقق نمی‌شود برای رفع این مشکل چه راهکارهایی پیشنهاد می‌شود؟ ۱۰۱
- پرسش: حضور فعال دانشگاه‌های منطقه به عنوان معین، در نقاط محروم، باعث برطرف شدن چه آسیب‌های خواهد شد؟ ۱۰۳
- پرسش: برای ماندگاری تاثیر و خاطره اردوهای جهادی در بین اهالی روستا چه راهکارهایی پیشنهاد می‌شود؟ ۱۰۴
- پرسش: ضرورت حضور مبلغ در میان اردو تا چه حد است؟ ۱۰۵

- * گروه‌های تخصصی جهادگران، ابزار تقویت‌کننده پیام:.....۱۰۵
- گروه مبلغین:.....۱۰۵
- پرسش: آیا آشنایی قبلی مبلغ با اعضای گروه جهادی لازم است؟ ۱۰۷
- پرسش: عوامل موفقیت مبلغ در جذب هر چه بهتر افراد چیست؟ .. ۱۰۷
- پرسش: روش برخورد مبلغ با آداب و رسوم ناپسند منطقه، چگونه باید باشد؟..... ۱۰۸
- پرسش: گروه‌هایی مانند عمرانی، کشاورزی، بهداشتی و درمان و.. چه ارتباطی با فعالیت‌های فرهنگی اردو دارند و چگونه می‌توانند، در امر پیام‌رسانی فعالیت کنند؟..... ۱۱۰
- گروه‌های عمرانی، کشاورزی، بهداشتی و درمانی..... ۱۱۰
- پرسش: برای همسو کردن گروه‌های همراه در تاثیر‌گذاری فرهنگی رعایت چه نکاتی ضروری است؟..... ۱۱۱
- پرسش: در صورت مشاهده ناهنجاری در رفتار و پوشش برخی نیروهای میهمان، وظیفه‌ی دیگر جهادگران چیست؟..... ۱۱۳
- پرسش: با توجه به هدف فرهنگی اردو آیا معاینه‌ی جنس مخالف توسط گروه پزشکی ضرورت دارد؟..... ۱۱۴
- پرسش: مستندسازی غیر تخصصی چه آسیب‌هایی دارد راهکار برطرف نمودن این آسیب‌ها چیست؟..... ۱۱۵
- گروه تصویربرداری..... ۱۱۵
- پرسش: گروه فیلمبرداری چه دامنه‌ی فعالیتی دارد؟..... ۱۱۶
- پرسش: اقلام فرهنگی مورد نیاز در اردوهای جهادی، دارای، چه ویژگی‌هایی می‌باشند؟..... ۱۱۸
- * اقلام فرهنگی یکی از ابزارهای پیام‌رسانی:..... ۱۱۸

فصل سوم
مهارت‌های پیام‌رسانی فرهنگی / ۱۲۱

- پرسش: تاثیرات منفی جذب غیر اصولی اهالی و اصول کلی جذب و ارتباط با آنان چیست؟ ۱۲۳
- مهارت‌های پیام‌رسانی ۱۲۳
- ✳ مهارت جذب و ارتباط ۱۲۳
- پرسش: در اردویی، برخی اهالی از برنامه‌ها استقبال نکردند و کلاس‌ها نیز خلوت بود، چه راهکارهایی برای اشتیاق بیشتر اهالی وجود دارد؟ ۱۲۵
- پرسش: چه موانعی، ارتباط با اهالی را دشوار می‌کند و باعث عدم مشارکت آنان در پروژه‌ها خواهد شد؟ ۱۲۸
- پرسش: اردوهای جهادی آمده است تا مردم را شکوفا کند یا آنکه به دستا نشان نیاز را بیاموزد؟ ۱۳۲
- ✳ مهارت ایجاد شکوفایی ۱۳۳
- پرسش: یکی از آسیب‌هایی که اثر پیام‌رسانی فرهنگی را کاهش می‌دهد، احساس حقارت در برخی اهالی است. چگونه پیشگیری نماییم؟ ۱۳۳
- پرسش: جامعه عزتمند چه شاخص‌های دارد؟ ۱۳۵
- پرسش: رعایت چه نکاتی مناطق محروم را به سویی شکوفایی بیشتر نزدیک می‌کند؟ ۱۳۶
- پرسش: چه عواملی باعث ایجاد احساس خود کم بینی و حقارت، در اهالی و نوجوانان مناطق محروم، می‌شود؟ ۱۳۸
- پرسش: فهرستی از عوامل شکوفایی جوانان در نگاه آیات قران کریم و روایات چیست؟ ۱۳۹

- پرسش: فهرستی از موانع شکوفایی جوانان مناطق محروم، ذکر نمایید؟ ۱۴۰
- پرسش: راهکارهای ایجاد شکوفایی در کودکان و نوجوانان چیست؟ ۱۴۱
- پرسش: آیا رفتارهای ناهنجار و غیر متعارف برخی نوجوانان مناطق محروم، ریشه‌های علمی دارد؟ ۱۴۲
- پرسش: برخی اهالی مناطق محروم، دچار بحران هویتند. مهمترین کلیدها و سرفصل‌های موفقیت و پیروزی، چیست؟ ۱۴۲
- پرسش: برخی اهالی برای خودنمایی از پوشش نادرست استفاده می‌کنند. چگونه می‌توان برای پوشش صحیح فرهنگ سازی نمود؟ .. ۱۴۴
- پرسش: کم‌تجربگی و کم‌اطلاعی نیروها نسبت به مهارت‌های پیام‌رسانی چه آسیب‌هایی خواهد داشت و راهکار برطرف نمودن این آسیب‌ها چیست؟ ۱۴۶
- پرسش: کلیدهای شروع جذاب و پایان موفق، در کلاسهای کودکان، چه مواردی است؟ ۱۴۷
- *مهارت کلاس‌داری ۱۴۷
- پرسش: مرییان جهادی، معمولا با مشکل فضای آموزشی مناسب مواجهند. فضای مناسب برای کلاس‌های کودکان و نوجوان، چه ویژگی‌های دارد؟ ۱۴۹
- پرسش: با آنکه در کلاس داری، تجربه‌ی کافی دارم، در برخی مناطق محروم، نتوانستم کلاس را کنترل نمایم، چه راهکارهای وجود دارد؟ ۱۵۰
- پرسش: با توجه به فقر برخی مخاطبین، جایزه دادن، آنان را به سرعت شرطی می‌کند چه راه حلی برای شرطی نشدن اهالی وجود دارد؟ ۱۵۱

- پرسش: اولین جلسه‌ی کلاس مهم‌ترین جلسه‌ی آن است، ولی بخاطر بی‌تجربگی برخی جهادگران، اولین کلاس در اردوهای جهادی معمولاً خوب رقم نمی‌خورد، چه راهکارهای وجود دارد؟ ۱۵۲
- * مهارت مدیریت اندیشه..... ۱۵۴
- پرسش: به علت محرومیت شدید فرهنگی در برخی مناطق، لازم است جهادگر ساختار اندیشه‌ی مخاطب، را تغییر دهند، رعایت چه اصولی توصیه می‌شود؟ ۱۵۴
- پرسش: چگونه با ایجاد سوال، اندیشه‌ی مخاطب را تحریک کنیم؟ ۱۵۶
- پرسش: برخی جهادگران تعریف مشخصی از علوم پایه‌ی مورد نیاز، برای تغییر ساختار فکری و رفتاری کودکان و نوجوانان ندارند، لطفاً توضیح فرمایید؟ ۱۵۷
- پرسش: درک مفاهیم اعتقادی برای برخی مناطق محروم بسیار مشکل است چگونه اینگونه مفاهیم را به آنان آموزش دهیم؟ ۱۵۹
- پرسش: متاسفانه در منطقه‌ای، برخی دختران با نامحرم دوست بودند، بهترین و مناسب‌ترین روش، جهت بیان مسائل شرعی و اخلاقی از این قبیل، برای دختران، چگونه است؟ ۱۶۲
- * مهارت جذاب‌سازی آموزش..... ۱۶۴
- پرسش: در اردویی، مجبور بودم، مدتی طولانی با بچه‌ها باشم و این حضور طولانی مدت، من و آنان را خسته کرده بود، چگونه می‌توانستم جذابیت کلاس‌ها و روحیه‌ی، شاد کودکان را حفظ نمایم؟ ۱۶۴
- پرسش: از آفت‌های کلاس در مناطق محروم، سر و صداهای حیوانات مختلف، تراکتور و.. است، چگونه می‌توانیم، توجه دانش‌آموزان را با

- وجود سر و صداهای خارج از کلاس، جلب نماییم؟ ۱۶۵
- پرسش: برخی مریبان تنها به برگزاری مسابقه، اکتفا می‌کنند، برای برگزاری مسابقه در حلقه‌های صمیمانه، رعایت چه نکاتی ضروری است؟ ۱۶۶
- پرسش: یکی از مشکلات آموزشی مناطق محروم، عدم همراهی برخی والدین و اهالی است. برای کسب اعتماد آنان، جهت حضور فعال فرزندان، در حلقه‌های کلاسی چه راهکارهای وجود دارد؟ ۱۶۸
- ✳ مهارت ارتباط با والدین ۱۶۸
- پرسش: با والدین درباره مسائل تربیتی فرزندانشان چگونه تعامل برقرار نماییم؟ ۱۶۹
- کتابنامه ۱۷۱

سکندر

لبخندش درون قاب غبار گرفته صورتش جلوه‌نمایی می‌کرد، برای در امان ماندن از تابش شدید خورشید به سایه مختصری پناه برده بود. سایه دیواری که قرار بود با همت جهادگران، اولین مسجد این روستای محروم باشد.

جهادگر فرهنگی روی خاک نشسته بود، شده بود هدف نگاه‌های خیره‌بچه‌های روستا، آمده بود تا کمک‌شان کند، می‌دانست دل‌های پاک‌شان صفحه سفیدی است که هر نقشی بر آن حک شود به این راحتی زدودنی نیست.^۱

---

۱. امام علی علیه السلام فرمودند: «إِنَّمَا قَلْبُ الْوَالِدِ كَالْأَرْضِ الْخَالِيَةِ مَا أَلْقَى فِيهَا مِنْ شَيْءٍ قَبِلَتْهُ؛ قلب نوجوان، همچون زمین تهی از گیاه است، هر بذری در آن افکنده شود، می‌پذیرد.» (سید رضی، نهج البلاغه، نامه ۳۱).

آمده بود تا خرمن احساسات بکرشان را با بارقه‌ای از عشق امام
زمان (عج) شعله‌ور کند.
آمده بود...

می‌دانست که همه این‌ها می‌شود، اما چگونه‌اش را نمی‌دانست،
نمی‌دانست چگونه دل کودکان را به دست آورد، نوجوان و جوانان
را چگونه جذب کند و برای پیرمردها چه بگوید، مانده است
وسط میدان مبارزه‌ای بزرگ، تعطیلاش را رها کرده بود و
خانواده‌اش را، از روزمرگی شهر و خودپرستیِ نفس فرار کرده و
آمده بود تا سربازی جهادگر باشد در میدان جنگ‌نرم. بی‌شک گام
نهادن در وادی پیام‌رسانی فرهنگی مسیر سبز رسالت انبیا و هدایت
اولیاست، افتخاری بزرگ که منتظران واقعی امام عصر (عج) آرزوی
رسیدن به این سعادت را دارند و آن را زمینه‌چین ظهور آن موعود
می‌دانند.

کتاب حاضر چراغی است فراروی جهادگران عرصه فرهنگ،
که کوشیده است در حدتوان، به بررسی آسیب‌های حرکت‌های
جهادی به ویژه اردوهای جهادی بپردازد. این ناچیز هدیه را ذره‌وار
به پیشگاه آفتاب درخشان عالم امکان حضرت بقیه‌الله‌الاعظم (عج)
تقدیم می‌داریم و از کرامت دست‌های پرلطفش امضای سربازی این
عاشقان را طلب می‌کنیم.

این کتاب به صورت پرسش و پاسخ نگاشته شده و در سه فصل
به بررسی آسیب‌های پیش‌رو در عرصه پیام‌رسانی فرهنگی در قالب

اردوهای جهادی پرداخته، که در ذیل، نمایی کلی از هر فصل آن، ارائه شده است.

فصل اول، مبانی نظری پیام‌رسانی فرهنگی:

این فصل، به آسیب‌هایی که ریشه در درک ناصحیح از اهداف اردوهای جهادی دارد، پرداخته است.

فصل دوم، ابزارهای پیام‌رسانی فرهنگی:

این فصل، به نقاط ضعف در ابزارهای لازم جهت انتقال پیام‌های معنوی می‌پردازد، که از مهم‌ترین این ابزارها، مدیریت جهادی، گروه‌های تخصصی جهادگران و اقلام فرهنگی می‌باشد که در جلد دوم به اصول مدیریت جهادی به تفصیل خواهیم پرداخت.

فصل سوم، مهارت‌های پیام‌رسانی فرهنگی:

با توجه به گستره‌ی وسیع بحث مهارت‌های پیام‌رسانی فرهنگی، در جلد اول این کتاب، تنها به برخی از مهارت‌ها، پرداخته شده است که با عنایات خداوند متعال، در آینده به تفصیل، این بحث، پیگیری خواهد شد.

این فصل، به مهارت‌های جذب و ارتباط، ایجاد شکوفایی، مدیریت اندیشه، کلاس‌داری، جذاب‌سازی آموزش و ارتباط با والدین می‌پردازد.

در پایان از همه‌ی اساتید و محققین پرتلاش مرکز پژوهش‌های رویش، ناحیه بسیج دانشجویی استان قم و همه‌ی عزیزانی که ما را در تهیه‌ی این کتاب یاری نمودند، به‌ویژه سازمان بسیج دانشجویی و سازمان بسیج سازندگی، کمال سپاس و تشکر را داریم.

مرکز پژوهش‌های اردوهای جهادی

فصل اول

مبانی نظری پیام‌رسانی فرهنگی

مفهوم آسیب‌شناسی اردوهای جهادی:

❖ مفهوم آسیب‌شناسی اردوهای جهادی از نمای پیام
رسانی فرهنگی، چیست؟

مفهوم آسیب‌شناسی: در اصطلاح، به معنای شناسایی، مطالعه و بررسی دقیق عوامل زمینه‌ساز ناهنجاری‌ها و مشکلات پیش‌رو می‌باشد. بی‌شک آسیب‌شناسی^۱ حرکت‌های جهادی، زمینه‌ساز آسیب‌زدایی^۲ و موجب برطرف شدن ناهنجاری‌های احتمالی، در فرایند کلی اردوهای جهادی خواهد شد، به گونه‌ای که پس از انجام آسیب‌شناسی و آسیب‌زدایی همواره تداوم و استمرار حرکت جهادی، در مسیری پویا و صحیح انجام گیرد.

---

1 . pathology
2 . imonology

مفهوم اردوهای جهادی: اردوهای جهادی، به معنای، مجموعه حرکت‌های سازمان یافته دانشجویان، طلاب، جوانان و دیگر اقشار مردم، برای حضور فعال در مناطق محروم، با اهداف معنوی، است.

مفهوم پیام‌رسانی فرهنگی: پیام‌رسانی فرهنگی، به معنای مجموعه روش‌های به‌هم‌پیوسته، در راستای جریان‌سازی و جهت‌دهی، نیروهای فردی و اجتماعی، از طریق نفوذ در شخصیت، افکار، عقاید و احساسات افراد، جهت رسیدن به هدف تعالی انسان است.^۱

بر این اساس برای پیام‌رسانی فرهنگی تعریفی، معادل تعریف تربیت، در اسلام ذکر می‌گردد و با رویکرد تربیتی، در واقع معادل تعریف آموزش و پرورش در محیط‌های سازمانی و رسمی است.^۲

اسلام تربیت را انتخاب رفتار و گفتار مناسب، ایجاد شرایط و عوامل لازم و کمک‌رسانی به شخص مورد تربیت، می‌داند تا بتواند استعدادهای نهفته‌اش را در تمام ابعاد وجودی و به‌طور هماهنگ پرورش دهد و به شکوفایی شخصیت معنوی خویش، دست یابد تا به تدریج به سوی هدف و کمال مطلوب انسانیت، حرکت کند.^۳

صاحب‌نظران علوم تربیتی و فلاسفه غربی نیز، تربیت و پیام‌رسانی فرهنگی را به معنای هرگونه تأثیری می‌دانند، که آدمی در

۱. کریمی، رضا علی، روش تبلیغ، ص ۱۱.

۲. مطهری، مرتضی، تعلیم و تربیت، ص ۱۶.

۳. امینی، ابراهیم، اسلام و تعلیم و تربیت، ص ۱۴.

معرض آن قرار گیرد، اعم از اینکه ابزار آن اشیا، اشخاص و یا جامعه باشد.^۱

امیل دورکیم «پیام‌رسانی فرهنگی» را به معنای تاثیری می‌داند که نسل‌های بزرگسال بر نسل‌های جدید که هنوز تجربه‌ی کافی را ندارند، می‌گذارند.^۲

مفهوم جهاد: "جهاد" در لغت مشتق از ریشه "جهد" به معنای "وسعت قدرت، توان، طاقت، نیرو، نهایت تلاش و مشقت و سخت‌کوشی" است.^۳

جهاد در اصطلاح شرع، به تلاش و مبارزه در راه خدا اطلاق می‌شود^۴ و از جمله فروع دین است. به عبارت دیگر جهاد به معنای تلاش خالصانه برای گذشتن از مال، توان و جان برای پیشبرد اهداف اسلام و کوشش تاثیرگذار برای غلبه نمادها و شعائر جریان حق در فضای جامعه است، از این رو مجاهد کسی است که هرچه از قدرت و توان و طاقت و نیرو در اختیار دارد، برای نزدیکی به خداوند در حمایت از دین خدا نثار نماید.

به عبارت دیگر، جهاد یعنی تبلیغ ایمان و نشر فکر خداپرستی و انسان‌سازی تا بر پای‌ی عدالت و معنویت در سرتاسر جهان.

۱. جان استوارت میل.

۲. رک: نجاتی، محمد مهدی، الفبای کار فرهنگی.

۳. راغب اصفهانی، المفردات فی غریب القرآن، ص ۲۰۸.

۴. تعلیم و تربیت در اسلام (ج ۲)، ص: ۵۳

قرآن مجید می‌فرماید:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ تِجَارَةٍ تُنَجِّبُكُمْ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ،
تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ
ذَلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ»^۱

"ای کسانی که ایمان آورده‌اید آیا شما را به تجارتی
راهنمایی کنم که شما را از عذاب دردناک رهایی
می‌بخشد؟ به خدا و رسولش ایمان بیاورید و با اموال
و جان‌هایتان در راه خدا جهاد کنید این برای شما از
همه چیز بهتر است، اگر بدانید."

دکتر مجدی خدووری در تحقیقی جامعی که درباره جهاد در
قانون اسلام انجام داده است، می‌نویسد: «جهاد به مفهوم وسیع
کوشش است و معنی لازم و غیر مفارق آن، جنگ و منازعه نیست،
زیرا سعی و کوشش در راه خدا همان‌طور که با شدت و عنف و
جنگ و ستیز انجام می‌گیرد ممکن است با وسائل مسالمت‌آمیز هم،
صورت گیرد»^۲

از نظر صاحب‌جواهر و بسیاری دیگر از فقهاء، جهاد به معنای
جنگ کردن در راه رشد پیام حق است و شامل کوشش‌های
غیرنظامی نیز می‌شود.

جهاد تنها شکل نظامی ندارد و هر نوع مبارزه و پیکاری، خواه

۱. صف، ۱۰-۱۱.

۲. مجدی خدووری، جنگ و صلح، ص ۸۵.

نظامی باشد، یا اقتصادی، یا فرهنگی و یا سیاسی، همه را در بر می‌گیرد.^{۱۱}

❖ ضرورت، عرصه‌ها و شاخصه‌های آسیب‌شناسی اردوهای جهادی از نمای پیام‌رسانی فرهنگی چیست؟

ضرورت: امروزه سرعت شگفت‌انگیز ارتباط و تبادل اطلاعات علمی و فرهنگی، مرزهای زمان و مکان را در نوردهیده است، و در اندک زمان ممکن، فراتر از مرزهای جغرافیایی، فرهنگ‌های تاثیرگذار اعم از اصیل و غیر اصیل، ساکنان کره‌خاکی را تحت سیطره و نفوذ سازنده و یا ویران‌گر خود، قرار خواهند داد. از آن‌جا که فرهنگ هر قوم و ملت خمیرمایه حیات انسانی، و سرچشمه تراوش دانش و معرفت، و از ارکان بقاء و ثبات آن قوم و ملت به شمار می‌رود، شناخت به‌روز و به‌هنگام آسیب‌ها و آفت‌های مجموعه‌های فرهنگی، باعث پیشگیری و یا درمان مناسب و به‌موقع آن آسیب‌ها خواهد شد و چه‌بسا لحظه‌ای درنگ و غفلت، این حرکت‌های فرهنگی را گرفتار بحران گرداند.

آسیب‌شناسی از نمای پیام‌رسانی فرهنگی^۲ به معنای شناخت رفتارها و ابزارهایی است که از منظر فرهنگی، پیام مثبتی به همراه نخواهد داشت و یا باعث تاثیرگذاری معکوس است.

۱. معاونت سازندگی و کارآمدسازی سازمان بسیج دانشجویی، رسم هجرت، درآمدی بر مبانی

حرکت‌های جهادی، ص ۱۱.

اموری همچون محتوا، روش‌های پیام‌رسانی و ابزار انتقال دهنده آن‌ها، همه از عناصر شکل‌دهنده فرایند مزبور به شمار می‌روند و از مقولاتی هستند که در سازماندهی آسیب‌ها، نقش اساسی خواهند داشت.

روش‌ها و ابزارهای پیام‌رسانی فرهنگی، همواره در خدمت محتوای پیام فرهنگی می‌باشند، به این معنی که محتوای فرهنگی، معیار ارزش‌دهی به ابزارها و روش‌های پیام‌رسانی فرهنگی است. معنی این سخن، نفی بار ارزشی ابزار و روش‌های پیام‌رسانی، نمی‌باشد، بلکه در مواردی، خود این ابزار و روش‌ها نیز، به گونه‌ای دارای تاثیرگذاری هستند. به عبارت دیگر، در مواردی ممکن است محتوای فرهنگی، دارای هیچ‌گونه عیب و نقصی نباشند، اما ابزارها و مهارت‌های انتقال دهنده آن، دارای آسیب‌های هستند و تناسب لازم را، با محتوای فرهنگی ندارند، و حتی در برخی موارد، دارای مغایرت، با آن است و اثر منفی و ویران‌گر برجای خواهد گذاشت.

برای مثال، تلاش عمرانی جهادگران، یکی از ابزارهای مهم پیام‌رسانی است و اهالی را نسبت به گروه واندیشه‌هایشان، علاقه‌مند خواهند کرد و پس از آن جهادگران الگوهای ماندگار منطقه خواهند شد. گاهی این ابزار که وسیله مهمی در ارتقای معنوی به‌شمار می‌رود، ممکن است فرهنگ منطقه‌ای را ویران کند. برای مثال ممکن است گروهی با انگیزه‌های معنوی وارد

منطقه‌ای محروم شوند تا با تلاش عمرانی آنجا را آباد نمایند، ولی آسیب‌های همچون رفتار ساختارشکنانه اعضای گروه، نگاه یتیم‌نوازانه به اهالی، آموزش منفی مریبان بی‌تجربه و تلاش جهادگران بدون مشارکت اهالی، صدمات جبران‌ناپذیری را به فرهنگ روستایی، وارد نماید.

عرصه‌ها: در مرحله آسیب‌شناسی حرکت‌های جهادی سه اقدام مهم و اساسی صورت پذیرد:

۱. بازخوانی مبانی حرکت‌های جهادی.
۲. شناخت کاستی‌ها و نواقص موجود در فعالیت‌های گذشته.
۳. تشکیل گروه‌های پژوهش و محتواسازی برای نوآوری در طرح‌های حرکت‌های جهادی و بیان راه‌کار، برای برون‌رفت از آسیب‌ها.

شاخصه‌ها: پیام‌رسانی فرهنگی ایده‌آل و مطلوب، به منزله فرایندی تربیتی است که با داشتن سه ویژگی، از سایر فعالیت‌های صرفاً هنری، علمی، آموزشی و یا صنفی در تشکلهای دیگر، متمایز می‌گردد. این ویژگی‌ها عبارتند از:

۱. داشتن اهداف عالی و متعالی همچون تربیت انسان‌های متعهد و متخصص.
۲. به‌کارگیری ابزار مناسب و هدفمند با اثرگذاری تربیتی.
۳. استفاده از مهارت‌ها و روش‌های کارآمد.

آسیب اول: ضعف مبانی اندیشه‌ی جهادی نیروهای شرکت‌کننده در اردو:

❖ آیا کاستی برخی اردوهای جهادی، ریشه در ضعف تئوریک و مبانی نظری جهاد دارد و یا بی‌اطلاعی برخی نیروها از این مبانی، آسیب‌هایی را در روش‌های اجرا بوجود خواهد آورد؟

برخی دانشجویان به اشتباه تصور می‌کنند، هر حرکتی جمعی که نام اردو را بر خود گذاشت، هدفی سیاحتی دارد و با بی‌اطلاعی نسبت به مبانی و اهداف اردوهای جهادی وارد مناطق محروم می‌شوند که این ضعف آگاهی جهادگران، در رفتار آنان با اهالی مناطق محروم و بی‌انگیزگی آنان در کار گروهی، تاثیر جدی خواهد داشت، از این رو شایسته است جهادگران در دوره‌های آموزشی پیش از اردو با این مبانی آشنا شوند.

وجود برخی تردید و ضعف‌ها، در حرکت‌های جهادی ریشه تئوریک ندارد و آسیب‌شناسی این سستی‌ها در دو عنوان، قابل بررسی است.

الف- ضعف فردی: تنبلی و ضعف ایمان^۱ برخی نیروها، موجب

۱. قال رسول الله ﷺ: «عَلَامَةُ الصَّابِرِ فِي ثَلَاثٍ أَوْلَاهَا أَنْ لَا يَكْسَلُ وَ الثَّانِيَةُ أَنْ لَا يَضْجُرَ وَ الثَّلَاثَةُ أَنْ لَا يَشْكُوَ مِنْ رَبِّهِ عَزَّوَجَلَّ...؛ پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: سه چیز علامت انسان صابر است:—

بی‌انگیزگی و کندی فعالیت‌ها خواهد شد.

ب- ضعف برنامه: لازم است برنامه‌ریزی عرصه فعالیت‌های جهادی و روش‌های آن متناسب با واقعیات خارجی، طراحی شود و در برنامه‌ریزی و شناخت اولویت‌ها، خطا صورت نگیرد. در برخی موارد، فعالان حرکت‌های جهادی به علت ضعف اطلاعاتی، شناخت صحیحی نسبت به روش‌شناسی و ابزارگزینی ندارند، و در وسط نبرد نرم اردوی جهادی، دچار تردیدها و ابهام‌هایی می‌شوند. برای جلوگیری از چنین پیامدهایی لازم است پیوسته، راهبردهای اردوهای جهادی، متناسب با تغییر شرایط، مورد نقد و بازنگری، قرار گیرد.

در ذیل به برخی مبانی جهاد اشاره خواهد شد:

۱. تکلیف و اختیار:

تاکید قرآن و اهل‌بیت علیهم‌السلام بر گزاره‌های اختیار،^۱ و راهنمایی عقل و قلب به تلاش و پویایی، انسان را به اوج قله حرکت و جهاد، تا بلندای آرمان‌های مقدسش، خواهد رساند.^۲

→ ۱. تنبلی نمی‌کند. ۲. احساس خستگی نمی‌کند. ۳. اظهار اندوه و ناراحتی نزد پروردگارش

نمی‌کند» (مجلسی، محمد تقی، بحار الأنوار، ج ۶۸، ص ۸۶).

۱. «إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا؛ ما راه را به انسان نشان دادیم او با اختیار خود راه

شکر و یا راه کفر را بر می‌گزیند. (انسان، ۳)

۲. «قُلْ إِنَّمَا أَعْطُكُمْ بِوَاحِدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مُمْنِي وَفَرَادَى ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِكُمْ مِنْ جِنَّةٍ إِنْ هُوَ إِلَّا

نَذِيرٌ لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ (سبا، ۴۶)

۲. احساس مسئولیت:

الف - نسبت به تکالیف الهی: جوان مسلمان، از دوران کودکی اش می‌آموزد، که در قبال تکالیف الهی چگونه وظیفه خود را بشناسد و در هر شرایطی خود را جهادگر بداند. نزد خداوند، جهادگر پر تلاش، با کسی که بی‌اعتنا به مشکلات پیرامونش، به گوشه‌ای خزیده است، یک‌سان نخواهند بود. قرآن کریم می‌فرماید:

لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً وَكُلًّا وَعَدَّ اللَّهُ الْحُسْنَى وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا^۱

(هرگز) افراد با ایمانی که بدون عذر، از جهاد بازنشستند، با مجاهدانی که در راه خدا با مال و جان خود جهاد کردند، یک‌سان نیستند! خداوند، مجاهدانی را که با مال و جان خود جهاد نمودند، بر قاعدان [ترک‌کنندگان جهاد] برتری مهمی، بخشیده؛ و به هر یک از این دو گروه (به نسبت اعمال نیکشان) وعده پاداش نیک داده، و مجاهدان را بر قاعدان، با پاداش عظیمی برتری بخشیده‌است.

ب - نسبت به مردم: در نگاه شریعت مسلمان واقعی کسی است

که نگران مشکلات دیگر مسلمانان باشد.^۱ و تحمل محرومیت آنان را نداشته باشد.

۳. جهادگری بر اساس مقتضیات زمان:

حضرت علی علیه السلام می‌فرمایند:

«وَاللَّهِ، اللَّهُ، فِي الْجِهَادِ بِأَمْوَالِكُمْ وَ أَنْفُسِكُمْ وَ السِّتِيكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ عَالِيكُمْ بِالتَّوَأَصْلِ وَ التَّبَادُلِ، وَ أَيَّاكُمْ وَ التَّدَابُرِ وَ التَّقَاعُ.»^۲

خدای را، خدای را، دربارۀ جهاد در راه خداوند با مال‌ها، جان‌ها و زبانهایتان (سفارش می‌کنم). و بر شما باد همبستگی و فداکاری؛ و از اختلاف و پشت‌کردن به یکدیگر دوری کنید.

الگوی همهٔ مسلمان شیعه و سنی پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله و سلم و اهل بیت علیهم السلام پاک ایشان است،^۳ که زندگی آن بزرگان، سراسر جهاد و مبارزه برای پیشبرد اهداف شریعت است؛ استقامت پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم،^۴ صبر علی علیه السلام، مصلحت‌بینی حسن علیه السلام، قیام حسین علیه السلام و روش‌های دیگر

۱. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: مَنْ أَصْبَحَ لَا يَهْتُمُّ بِأُمُورِ الْمُسْلِمِينَ فَلَيْسَ بِمُسْلِمٍ، اکلینی، ابوجعفر، ج ۲ ص ۱۶۳.

۲. (سید رضی، نهج البلاغه، نامه ۴۷)

۳. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله و سلم: «إِنِّي تَارَكْتُ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ كِتَابَ اللَّهِ وَ عِترَتِي؛ پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند: به درستی که من دو گوهر گرانبها را در میان شما باقی می‌گذارم: قرآن و عترتم (اهل بیت)» (القشیری، مسلم بن الحجاج، صحیح مسلم بشرح النوری، ج ۱۵، ص ۱۷۹ و احمد بن حنبل، مسند احمد، ج ۳، ص ۱۴).

۴. «فاستقم كما امرت ومن تاب معك؛ پس همان‌گونه که فرمان یافته‌ای، استقامت کن و همچنین کسانی که با تو بسوی خدا آمده‌اند (باید استقامت کنند!)» (هود، ۱۱۳)

اهل بیت علیهم‌السلام هر کدام متناسب با زمانشان تغییر می‌کند و جهاد آنان، رنگی دیگر به خود می‌گیرد.

علامه شهید مطهری درباره جهاد اهل بیت علیهم‌السلام می‌فرماید: «ائمه اطهار علیهم‌السلام در هر زمانی مصلحت اسلام و مسلمین را در نظر می‌گرفتند و چون دوره‌ها و زمانه‌ها و مقتضیات زمان و مکان تغییر کرد، خواه و ناخواه همان‌طور رفتار می‌کردند که مصالح اسلامی اقتضا می‌کرد و در هر زمان جبهه‌ای مخصوص و شکلی نو از جهاد به وجود می‌آمد و آن‌ها با بصیرت کامل آن جبهه را تشخیص می‌دادند.»^۱

در هر دوران نوع جهاد و میدان مبارزه‌ی آن، تغییر می‌کند و آنچه مهم است شناخت آگاهانه‌ی میدان نبرد در هر دوران و جهاد در جبهه‌ی جریان حق است.

۴.۱. اهتمام شریعت به تزکیه نفس:

قرآن کریم تزکیه و پاکسازی را مقدمه تعلیم کتاب و حکمت می‌داند و آن را از اهداف بزرگ انبیا می‌شمارد^۲ و این خود گواهی می‌دهد که با تزکیه و پاکسازی جان از آلودگی‌ها می‌توان به حکمت و دانشهای شریعت دست یافت که جهاد و اردوهای جهادی برای تحقق آن بستر مناسبی است.

۱. مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، ج ۱۸، ص ۴۳.

۲. جمعه، ۲.

۵. عدم رضایت از وضع موجود:

مسلمان راستین با آنکه سراپای وجودشان راضی به رضای الهی است ولی پیوسته در حال حرکت به سوی افق‌های روشن‌پیش رو می‌باشد و دو روزش یکسان نخواهد بود. این اندیشه، موجی از نشاط برای تغییر نو به نو در جامعه اسلامی ایجاد خواهد کرد و حرکت‌هایی با هدف الهی شکل خواهد گرفت.

---

۱. قَالَ الصَّادِقُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): مَنْ اسْتَوَى يَوْمًا فَهُوَ مَغْبُونٌ وَمَنْ كَانَ يَوْمُهُ شَرًّا مِنْ أَمْسِهِ فَهُوَ مَلْعُونٌ، امام صادق (ع) می‌فرمایند: کسی که دو روزش با هم یکسان باشد ورشکسته و کسی که امروزش بدتر از دیروز است لعنت شده است. أمالی الصدوق، ص: ۶۶۹

آسیب دوم: هرف‌گذاری ناقص

❖ چشم‌انداز دولت برای سال‌های آینده حذف کامل فقر و محرومیت از کشور است آیا برگزاری اردوهای جهادی در آن زمان، دلیلی بر ناکارآمدی دولت نخواهد بود؟

اهداف اردوی جهادی:

اردوهای جهادی دارای آرمانی کلان و اهدافی میانی است که برای تاثیرگذاری بیشتر توجه به هر دو سطح از اهداف اهمیت دارد، برخی مسئولین اردوها، تنها براساس اهداف میانی همچون محرومیت زدایی برنامه‌ریزی می‌کنند و از آرمان کلان اردوهای جهادی غافل می‌شوند که باعث انحراف در پیش‌بینی‌ها خواهد شد. اردوهای جهادی کارگاهی برای تربیت نیروهای کارآمد و ایجاد جریان تاثیرگذار اجتماعی جهت تحقق حاکمیت جهانی عدالت و معنویت است، امام راحل (قدس سره) در فرمایشات خود، هدف انقلاب و انبیا را تربیت انسان‌های متعالی^۱ می‌دانند و با توجه به شرایط

۱. «اسلام یک مکتبی است که برای انسان‌سازی آمده...» (موسوی خمینی، روح الله، صحیفه نور، ج ۴، ص ۸). «اسلام انسان درست می‌کند، همان که اجانب، ابرقدرتها از او می‌ترسند؛ از انسان می‌ترسند و اسلام را می‌کوبند چون مکتب انسان‌سازی است. از آدم می‌ترسند و مدارس ←

و مقتضیات زمان، یکی از موانع رسیدن به هدف انسان‌سازی را به استناد فرمایش پیامبر رحمت، فقر و محرومیت تشخیص می‌دهند. پیامبر اعظم ﷺ می‌فرماید: «کاد الفقر ان یكون کفرا، فقر ممکن است سر از کفر درآورد»^۱ در زمانی که، مردم کشور در فقر برآمده از حکومت استبداد شاهنشاهی‌اند، جهاد انسان‌های وارسته، در برطرف کردن این مانع هدایت است، که مشخصا در آن دوران محرومیت می‌باشد. در زمان دیگری که آمار فقر کاهش یافته و مفاسد اجتماعی معضلی جدی است، جهادگر کارآمد، با عنایت به فرمایش رهبری عرصه جهاد امروز را عرصه‌ی فرهنگی آن می‌داند.^۲ از این رو، آنچه باعث تازگی حرکت جهادی می‌شود، کشف موانع هدایت بشریت در هر دوران و برطرف نمودن آن است.

❖ جهادگری هستم که با انگیزه و انرژی فراوان، وارد منطقه محروم فرهنگی شده‌ام ولی پس از گذشت اندکی، از اینکه نتوانسته‌ام، فرهنگ مردم را تغییر دهم، احساس دلسردی و ناامیدی می‌کنم، لطفا راهنمایی‌ام کنید؟^۳

→ دانشگاهها را می‌کوبند... اینجاها مرکزی باشد که آدم درست کنند! یک آدم یک ملت را

درست می‌کند» (همان، ج ۶، ص ۲۷۹).

۱. کلینی، ابوجعفر، اصول کافی، ج ۲، ص ۳۰۷.

۲. ۲۲ اردیبهشت ۸۹.

۳. «این جوانان جهادگرند که بذر انقلاب را دل هر روستایی می‌کارند و با آبادانی مناطق محروم

است که هر روستایی محروم، سربازی می‌شود پاسدار انقلاب اصیل اسلامی خویش چرا که ←

اردوهای جهادی در بردارنده دو رسالت حداکثری و حداقلی است.

رسالت حداکثری: بهره‌گیری از ابزارهای متنوع برای تربیت انسان‌های متعالی جهت تحقق جامعه مهدوی است.

رسالت حداقلی: تغییر الگوهای پیرامونی و پرکردن اوقات فراغت کودکان و نوجوانان است.

با نگاهی جدید به اهداف اردوهای جهادی، این گونه دل‌سردی و ناامیدی‌ها دیگر نخواهد بود. نگاه برخی جهادگران، تنها به آرمان‌های بلند جهاد فرهنگی است و کمتر توجه‌شان را به انگیزه‌های حداقلی، که از فلسفه‌های ارسال انبیا می‌باشد، معطوف می‌نمایند.^۱

الف- اهداف حداقلی را فراموش نکنید:

در نگاه اهل بیت علیهم‌السلام، مردم بیشترین تاثیر را از الگوهای پیرامونی خود می‌گیرند. از این رو امام صادق علیه‌السلام می‌فرماید: «مردم را به وسیله رفتار و نه فقط زبان راهنمایی و دعوت نمایید»^۲

در برخی مناطق محروم، بسیاری از اطرافیان یک کودک، بی‌سواد

→ آمریکا و ایادی مزد بگیرش خوب به این نتیجه رسیده‌اند با جهاد مقدس فرزندان اسلام است که نهال انقلاب اسلامی در روستاهای دور افتاده این آب و خاک به گل می‌نشیند و تنها به همین دلیل است که هر جهادگری را مانند رزمنده‌ای در میدان نبرد میدانند که از انقلاب و اسلام و ایران دفاع می‌نماید» (موسوی خمینی، روح الله، صحیفه نور، ج ۱۶، ص ۲۰۳).

۱. «لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ، پیامبر خدا، بهترین الگو، برای شماست.» (احزاب، ۲۱)

۲. «كُونُوا دُعَاةً لِلنَّاسِ بِغَيْرِ اَلْسِنَتِكُمْ» (کلینی، ابوجعفر، اصول کافی، ج ۲، ص ۷۸).

و معتاد و یا حتی بی‌ایمان باشند، ولی با حضور جهادگران مومن، کودک، معلمی می‌یابد که دوست جدیدی برای اوست و با قلبی لبریز از ایمان و تواضع، برایش از زیبایی‌های خداوند و معنویات، می‌گوید. تا دیروز، دختر محروم، به‌جز دوست بدحجابش، الگوی دیگری نداشت، اما اکنون الگوی او خانمی عقیف، محبوب و باحیا، شده است.

آری، با حضور جهادگری مومن الگوی منطقه کاملاً تغییر نموده است، و از این پس، الگوهای کودکان و نوجوانان تنها دوستان و اقوام آنان نیست و با نگاه به جهادگران، در سال‌های آینده به تدریج، فرهنگ منطقه، دگرگون خواهد شد و بزرگان منطقه از جنس دیگری خواهد شد.

از این رو، حتی حضور یک جهادگر متعهد، که افعال و رفتارش، الگوهای ماندگار منطقه است، ما را به حداقل هدفمان خواهد رساند و جای دلسردی و ناامیدی باقی نخواهد گذاشت.

ب- اصل تدریج در تغییر فرهنگی را به یاد داشته باشید:

لازم است جهادگران، چشم‌انداز بلندی برای تاثیرگذاری فرهنگی داشته باشند. و در راستای آن چشم‌انداز، حرکتی تدریجی را آغاز نمایند.

اصولاً سیاست گام به گام، ابزاری کارآمد و مؤثر در اجرای تغییرات فرهنگی است. و تاثیرگذاری رفتار جهادگران، در غالب

اردوهای جهادی، برگرفته از این تاکتیک فرهنگی، می‌باشد و در آینده، تاثیرات چشم‌گیر خود را خواهد داشت. از این رو توقع تغییر فرهنگی به صورت یک‌باره، منطقی به نظر نمی‌رسد.

دشمن در راستای مهندسی فرهنگی خود و با بکارگیری پیشرفته‌ترین ابزار درجنگ‌نرم، فرهنگ و دیانت مسلمانان را هدف گرفته است. که از مهم‌ترین این ابزارها، سیاست تدریج و حرکت گام به گام می‌باشد.

قرآن کریم در پنج مورد به استفاده شیطان و پیروانش از این سلاح کارآمد اشاره می‌فرماید، و در همه این موارد مسلمانان را از پیروی سیاست گام به گام شیطان برحذر داشته شده‌اند.^۱ انسان‌های شرور و شیطان صفت نیز در به‌کارگیری چنین سیاستی، وام‌دار استادشان ابلیس می‌باشند و از سوی او الهام می‌گیرند.^۲ اکثر القانات و وسوسه‌های دشمنان فرهنگ و اندیشه الهی، بر اساس چنین سیاستی، در جامعه اسلامی پی‌گیری می‌شود. چراکه سیاست گام به گام، پذیرش و تسلیم لحظه به لحظه‌ی را نیز به‌دنبال خواهد داشت.

❖ آیا ارتباط با محرومان در رشد معنوی انسان، موثر است؟

سیره اهل بیت علیهم‌السلام رشد و شکوفایی معنوی انسان را در ارتباط نزدیک با محرومان، می‌داند. حضرت علی علیه‌السلام حتی در زمان

۱. بقره، آیات ۱۶۸ و ۲۰۸؛ انعام، آیه ۱۴۲؛ نور، آیه ۲۱.

۲. انعام، آیات ۱۱۲ و ۱۲۱.

خلافت‌شان، که مسئولیت تمام سرزمین‌های اسلامی را بر عهده دارند، خودشان به تهیدستان سرکشی می‌کنند، گویا ایشان، این ارتباط را به‌عنوان یک برنامه دائمی، سازنده می‌دانند و به آن می‌پردازد.^۱

دانشجویی که در عرصه اردوهای جهادی، خود را در کنار محرومان می‌بیند، بی اختیار غرورش، خواهد شکست و کارهایی که آن را از منزلت و شخصیت خود به دور می‌دید، به سادگی انجام می‌دهد. در سایه این فرایند ساده است، که انسان به رشد معنوی و صفای باطن، خواهد رسید.

بلندی از آن یافت که او پست شد

در نیستی کوفت تا هست شد

حاکمی شدن دانه گندم، او را لایق دیدار آسمان می‌کند، و اگر سر بر خاک نساید، همچون سبزه نوزاد، عمری کوتاه خواهد داشت.

❖ تنها هدف اردوی جهادی را ساخت حمام و مدرسه، برای محرومین می‌دانستیم اما در بین اردو فهمیدیم که اهالی از نظر اقتصادی در وضعیت مطلوبی هستند و این نوع زندگی ریشه در آداب و رسوم آنان دارد، از این رو بی‌انگیزه شدم و تصمیم به بازگشت گرفتم، لطفا راهنمایی‌ام کنید.

۱. قال الصادق عليه السلام «وَ أَنْظِرْ إِلَيَّ مَنْ هُوَ دُونَكَ وَ لَأَنْتَظِرُ إِلَيَّ مَنْ هُوَ فَوْقَكَ؛ امام صادق عليه السلام می‌فرمایند: در امور مادی خود را با پایین تر از خویش مقایسه نما نه بالاتر». (مفید، محمد بن نعمان بغدادی، الأمالی، ص ۱۹۴).

فقر برخی مناطق محروم، بیش از آنکه فقر مادی باشد، محرومیت معنوی است. بر این اساس، جهادگران، با استفاده از ابزار طرح‌های عمرانی، ورزشی و آموزشی تک‌تکشان خود را در نقش پیام‌رسانان شریعت و فرهنگ و بازوان عملیاتی مسیر انبیا و امام فرهنگ و شریعت می‌دانند.

دلسردی جهادگرانی که تصویر ذهنیشان از اردوهای جهادی تنها محرومیت‌زدایی مادی، باشد کاملاً طبیعی است.

عمران و کشاورزی، رفع فقر و ایجاد عدالت، حضور گروه‌های پزشکی و درمانی، همه در راستای هدفی بلند است و تاثیرگذاری فرهنگی را تقویت می‌کند، با این دیدگاه می‌شود برای همهٔ تشکل‌های فرهنگی کشور یک هدف واحد و ارزشمند ترسیم کرد و در مراحل آسیب‌شناسی^۱ و آسیب‌زدایی^۲ نیز مطابق یک نسخه واحد و مشترک به رفع ناهنجاری‌ها و کاستی‌های موجود در این زمینه پرداخت.

لازم به یادآوری است که تحقق اهداف فعالیت‌های پرورشی و تربیتی در اردوهای جهادی، و پیروزی در نبرد نرم فرهنگی، نیازمند ابزارهایی قوی است،^۳ از این رو بدون وجود برنامه‌های آموزشی تخصصی، امکان تغییر فرهنگی نخواهد بود، که در فصل دوم به

1 . Patology
2 . Imonology

۳. «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ؛ هر نیرویی در قدرت دارید، برای مقابله با آنها (دشمنان) آماده سازید» (انفال، ۶۰).

تفصیل به آن خواهیم پرداخت، به عبارت دیگر برای اجرای برنامه‌های پرورشی، طراحی قبلی برنامه‌های آموزشی مناسب ویژه اهالی و جهادگران، ضروری است.

❖ با توجه به تخصص مسئولین منطقه‌ای در مدیریت عمرانی، بهتر نیست، هزینه‌ی برگزاری اردوهای جهادی به آنان پرداخت شود، تا خودشان عمران و آبادانی ایجاد نمایند؟

انگیزه‌ی برگزاری اردوهای جهادی و هدف نیروهای جهادگر، فقط ایجاد عمران و آبادانی در مناطق محروم نیست، بلکه اهداف والایی در این حرکت بزرگ وجود دارد که فهرستی از آن، در چهار محور، بیان می‌شود.

لازم به ذکر است جهت حفظ اختصار، تنها اهدافی که نیازمند شرح بوده، توضیح داده شده است:

الف - اهداف گروه‌های شرکت کننده:

۱ - تمرین خودشناسی^۱ و خودسازی^۲.

۱. در میان نبرد فرهنگی، بهترین شرایط برای خودشناسی فراهم است. قال علی علیه السلام: «فِي تَقْلُبِ الْأَحْوَالِ عِلْمٌ جَوَاهِرُ الرِّجَالِ؛ امام علی علیه السلام می‌فرماید: در دگرگونی احوال، گوهر مردان درخشان می‌شود» (مجلسی، محمد تقی، بحار الأنوار، ج ۷۱، ص ۱۶۳).

۲. قال علی علیه السلام: «أَعَجَزُ النَّاسِ مَنْ عَجَزَ عَنِ إِصْلَاحِ نَفْسِهِ؛ امام علی علیه السلام فرمودند: بیچاره‌ترین مردم کسی است که از اصلاح خود عاجز است» (محدث نوری، حسین، مستدرک الوسائل، ج ۱۱، ص ۳۲۴).

- ۲ - ایجاد روحیه اخلاص^۱ در جهادگر.
- ۳ - کسب رضایت خداوند و اولیاء الهی.
- ۴ - تضعیف رذائل اخلاقی آنان؛ مانند: غرور،^۲ تکبر،^۳ اسراف.^۴
- ۵ - تقویت ارزش‌های اخلاقی جهادگران؛ مانند: صبر،^۵ رضا،^۶

۱. قال علی علیه السلام: «مَلَکُ الْعَمَلِ الْإِخْلَاصُ فِيهِ وَأَمَارَاتُ السَّعَادَةِ إِخْلَاصُ الْعَمَلِ: امام علی علیه السلام فرمودند: معیار قبولی هر کاری اخلاص است و اخلاص در کار، نشانه سعادت و خوشبختی است» (آمدی، عبدالواحد، غررالحکم، ص ۱۵۵).
۲. قال الصادق علیه السلام: «الْمَعْرُوفُ فِي الدُّنْيَا مَسْكِينٌ، وَفِي الْآخِرَةِ مَغْبُونٌ؛ امام صادق علیه السلام می‌فرماید: انسان مغرور در دنیا بیچاره و در آخرت زینکار است» (مجلسی، محمد تقی، بحارالأنوار، ج ۶۹، ص ۳۱۹).
۳. قال الصادق علیه السلام: «إِنَّ الْمُتَكَبِّرِينَ يَجْعَلُونَ فِي صُورِ الذَّرِّ يَتَوَطَّأَهُمُ النَّاسُ حَتَّى يَفْرَغَ اللَّهُ مِنْ الْحِسَابِ؛ (روز قیامت) متکبران به صورت مورچه در می‌آیند و مردم آنها را پایمال می‌کنند، تا آنکه خداوند از حساب فارغ شود» (کلینی، ابوجعفر، اصول کافی، ج ۲، ص ۳۱۱).
- حضرت علیه السلام در جای دیگر فرمودند: «دورترین مردم از خدا کسانی هستند که تکبر می‌ورزند» (صابری یزدی، علی رضا، الحکم الزاهره، ترجمه محمد رضا انصاری مجلاتی، ص ۵۷۵).
۴. قال علی علیه السلام: «لِلْمُسْرِفِ ثَلَاثُ عَلَامَاتٍ: يَأْكُلُ مَا لَيْسَ لَهُ وَ يَلْبَسُ مَا لَيْسَ لَهُ وَ يَشْتَرِي مَا لَيْسَ لَهُ؛ امیرمؤمنان علیه السلام فرمودند: اسراف‌کننده سه نشانه دارد: آنچه که نیابدش می‌خورد، و آنچه نیابدش می‌پوشد و آنچه نیابدش می‌خرد» (حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، ج ۱۷، ص ۶۵).
۵. قال علی علیه السلام: «الصَّبْرُ مِنَ الْإِيمَانِ بِمَنْزِلَةِ الرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ وَ لَا إِيْمَانَ لِمَنْ لَا صَبْرَ لَهُ؛ امام علی علیه السلام می‌فرماید: صبر نسبت به ایمان چون سر است نسبت به بدن، و کسی که سر ندارد، جان ندارد و نیز کسی که صبر ندارد ایمان ندارد.» (دیلمی، حسن بن ابی الحسن، إرشاد القلوب الی الصواب، ج ۱، ص ۱۲۷).
۶. قال الباقر علیه السلام: «إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يَقُولُ وَ عَزَّتِي وَ جَلَالِي وَ عَظَمَتِي وَ غُلُوبِي وَ ارْتِفَاعُ مَكَانِي لَا يُؤْتِرُ عَبْدٌ هَوَايَ عَلَيَّ هَوَى نَفْسِهِ إِلَّا كَفَفْتُ عَلَيْهِ ضِعْفَتَهُ وَ ضَمَنْتُ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ رِزْقَهُ وَ كُنْتُ لَهُ مِنْ وَّرَاءِ تِجَارَةٍ كُلِّ تَاجِرٍ؛ امام باقر علیه السلام فرمودند، خداوند متعال می‌فرماید: قسم بعزت و جلال و عظمت و بلندی و ارتفاع مقام خود هیچ بنده‌ای خواست مرا بر خواسته‌های خود مقدم ندارد مگر اینکه من زندگی او را تأمین و مرتب نموده و آسمانها و زمین را ضامن روزی او مینمایم و در دنبال تجارت هر تاجر بسود او می‌پردازم» (مجلسی، محمد تقی، بحار الأنوار، ج ۶۷، ص ۷۹).

زهد،^۱ قناعت.^۲

۶ - تمرین ولایت‌پذیری، ولایت‌مداری و مسئولیت‌پذیری.

۷ - کسب تخصص‌های لازم جهت فراهم‌سازی شرایط تشکیل

جامعه مهدوی.^۳

تشکیل حکومت عدالت و معنویت نیازمند نیروهای کارآمد و

یارانی متعهد و متخصص^۴ است که آمادگی مدیریت جهانی را دارند.

اردوهای جهادی کارآگاه کوچک تمرین مدیریت جهانی براساس

الگوهای رفتاری اهلیت علیه السلام است.

۸ - آمادگی برای خدمت‌رسانی به مردم در مسئولیت‌های آینده:

یکی از فلسفه‌های حضور در فعالیت‌های جهادی این است که

۱. قال علی علیه السلام: «الزُّهْدُ كُلُّهُ بَيْنَ كَلِمَتَيْنِ فِي الْقُرْآنِ قَالَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ لَكَيْلًا تَأْسَوْا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ وَ لَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ فَمَنْ لَمْ يَأْسَ عَلَىٰ الْمَاضِي وَ لَمْ يُفْرَحْ بِالْآتِي فَقَدْ أَخَذَ الزُّهْدَ بِطَرَفَيْهِ؛ امیرالمؤمنین علیه السلام فرمودند: بدانید که زهد در یک آیه جمع شده و آن این است که بر آنچه از دست می‌دهید تأسف نخورید و به آنچه به شما داده می‌شود، شادمان نگردید. (همان، ج ۷۰، ص ۵۲).

۲. قال علی علیه السلام: «كَيْفَ يَسْتَطِيعُ صَلَاحَ نَفْسِهِ مَنْ لَا يَقْتَعُ بِالْقَلِيلِ؛ امام علی علیه السلام می‌فرماید: کسی که به اندک قانع نباشد، چطور می‌تواند خویشتن را اصلاح کند؟! (آمدی، عبدالواحد، غررالحکم، ص ۲۳۸)

۳. زمانی مهدی (عج) خواهد آمد که یارانی پیدا شوند که دو ویژگی داشته باشند: ۱ - عبد خدا باشند. ۲ - صالح باشند؛ یعنی صلاحیت‌های لازم را داشته باشند. به عبارت دیگر تعهد و تخصص داشته باشند. (رک: تفسیر آیهی «وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِن بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ» انبیا، ۱۰۵)

قال الصادق علیه السلام: «لَوْ كَانَ فِيكُمْ عِدَّةُ أَهْلِ بَدْرٍ لَقَامَ قَائِمُنَا؛ امام صادق علیه السلام فرمودند: اگر بین شما سیصد و سیزده یار آماده پیدا شود، قائم ظهور خواهد کرد» (طبرسی، ابوالفضل علی بن حسن، مشكاة الأنوار، ص ۶۴).

۴. انبیا، ۱۰۵.

جهادگر پس از ورود به عرصه فعال اجتماعی، با تجربه‌چشیدنِ طعم محرومیت، بتواند گام‌های بلندتری در عرصه خدمت‌رسانی به مردم بردارد.

۹ - حاکمیت تفکر جهادی در تمام عرصه‌های زندگی.

ب - اهداف پیش‌رو برای مردم منطقه:

۱- **گسترش عدالت:** خداوند متعال، هدف ارسال انبیا را گسترش عدالت می‌داند تا شرایط هدایت انسانی فراهم شود. جهادگران با پیروی از روش پیامبران الهی و با حضور در فعالیت‌های جهادی، در حرکت به سوی اهداف انبیا، تلاش خواهند کرد.^۱ تا بتوانند مطالبه عدالت را به عنوان الگویی کارآمد، به دنیا معرفی نمایند.^۲

۲ - **شناسایی نخبگان منطقه:** در لابلای طرح‌ها کودکان، نوجوانان و جوانان با استعداد شناسایی گردند و برای پرورش و جهت‌دهی

۱. قال الله تبارک و تعالی: «لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَن يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ». ما رسولان خود را با دلایل روشن فرستادیم، و با آنها کتاب (آسمانی) و میزان (شناسایی حق از باطل و قوانین عادلانه) نازل کردیم تا مردم قیام به عدالت کنند؛ و آهن را نازل کردیم که در آن نیروی شدید و منافی برای مردم است، تا خداوند بداند چه کسی او و رسولانش را یاری می‌کند بی‌آنکه او را ببینند؛ خداوند قوی و شکست‌ناپذیر است! (الحديد، ۲۵)

۲. مقام عظمای ولایت: «امروز در سراسر دنیا، میلیاردها انسان زیر فشار سنگین ظلم و بی‌عدالتی قدرت‌های بزرگ دست و پا می‌زنند، آنها یک نمونه احتیاج دارند و یک الگو می‌خواهند و شما می‌خواهید آن الگو را نشان بدهید (مقام معظم رهبری، حدیث ولایت، ج ۳، ص ۲۹۰، تاریخ سخنرانی: ۱۳۶۸/۱۲/۱۰)

هدفمند آنان برنامه‌ریزی تخصصی شود.

۳ - تبلیغ شریعت و پیام‌رسانی فرهنگی: یکی از مهم‌ترین وظایف جهادگران، تقویت ریشه‌های اعتقادی مردم منطقه است، حضرت علی علیه السلام سفری جهادی به منطقه محروم یمن داشتند، که پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله در هنگام وداع به ایشان فرمودند: ای علی، اگر یک نفر، به دست تو هدایت شود، برای تو، بهتر است از آنچه خورشید بر آن می‌تابد.^۲

۴- ایجاد خودشکوفایی و روحیه امید در میان مردم منطقه و دل‌گرمی به نظام اسلامی: جهادگران با ایجاد انگیزه و تقویت روحیه عزت‌مندی، جهت شکوفایی توانمندی‌های اهالی، تلاش می‌کنند و با تاکید بر توانایی‌های بومی سعی در بهبود شرایط منطقه دارند.

۵- کمک به رفع محرومیت فرهنگی و مادی حاکم بر برخی از

۱. رهبر معظم انقلاب: «دشمن از راه اشاعه‌ی فرهنگ غلط، فرهنگ فساد و فحشا، سعی می‌کند جوانهای ما را از ما بگیرد. کاری که دشمن از لحاظ فرهنگی می‌کند، یک تهاجم فرهنگی، بلکه باید گفت یک «شیب‌خون فرهنگی»، یک غارت فرهنگی و یک قتل عام فرهنگی است. امروز دشمن این کار را دارد با ما می‌کند. چه کسی می‌تواند از این فضیلتها دفاع کند. آن جوان مومنی که دل به دنیا نبسته، دل به منافع شخصی نبسته است، می‌تواند بایستد و از فضیلتها دفاع کند. کسی که خودش آلوده و گرفتار است که نمی‌تواند از فضیلتها دفاع کند، این جوان باخلاص می‌تواند دفاع کند» (بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار فرماندهان گردانها، گروهانها و دسته‌های عاشورای نیروهای مقاومت بسیج سراسر کشور در تاریخ: ۱۳۷۱/۴/۲۲).

۲. قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ: «عَلَيْهِ بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ ص إِلَى الْيَمَنِ وَقَالَ لِي يَا عَلِيُّ لَأُتْقَاتِلَنَّ أَحَدًا حَتَّى تَدْعُوهُ وَآئِمُّ اللَّهُ لَأَنْ يَهْدِيَ اللَّهُ عَلَيَّ يَدِيكَ رَجُلًا خَيْرٌ لَكَ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ وَ غَرَبَتْ وَ لَكَ وَ لَأُوهُ يَا عَلِيُّ» (كليني، ابو جعفر، اصول کافی، ج ۵، ص ۲۹).

مناطق کشور.

۶- ایجاد فضای اطمینان و اعتماد متقابل بین مردم و مسئولین منطقه.

۷- برنامه‌ریزی برای حضور مسئولین جهت شناخت دقیق‌تر مشکلات و معضلات منطقه.

۸- پیگیری تعهدات و وعده‌های مسئولین.

ج - اهداف مسئولین:

۱- پیشرفت فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی در مناطق محروم: تنها با عزم عمومی و تلاش همگانی، تمام مناطق کشور در عرصه‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی، پیشرفت خواهند کرد، از این رو حرکت‌های جهادی، بهترین سازماندهی عمومی، جهت این مشارکت و عزم ملی است.

۲ - پیوند عملی حوزه و دانشگاه: وحدت انگیزه این دو قشر فرهیخته، در برپایی اردوهای جهادی، فرصتی طلایی را برای تحقق فرمایشات حضرت امام خمینی(ره)^۱ و

۱. «من بزرگترین پیروزی را آشتی بین دانشگاه و مدارس علمی [حوزه‌های علمی] می‌دانم. اگر ما هیچ پیروزی پیدا نکرده بودیم آلا همین معنا که بین دانشگاه و طبقه روحانی نزدیک کردیم و تفاهم حاصل شد» (موسوی خمینی، روح الله، صحیفه نور، ج ۶، ص ۲۱).

«با وحدت این دو قطب متفکر کشور عزیز به رشد واقعی و ترقی و تعالی حقیقی می‌رسد. علما و دانشمندان این دو مرکز لازم است کوشش کنند در پیوند دادن این دو قشر عزیز. و باید بدانند که نه دانشگاهی بدون روحانی می‌تواند به استقلال برسد؛ و نه روحانی بدون دانشگاهی» (همان، ج ۱۰، ص ۸۳).

امام‌خامنه‌ای^۱ در وحدت حوزه و دانشگاه فراهم می‌آورد.

۳- هدفمند کردن دانشگاه: دانشگاهی کارآمد است، که بتواند روح نشاط و تعالی را در کالبد مسئولین منطقه‌ای و اهالی بدمد. دانشگاه‌ها، بویژه دانشگاه‌هایی که در حوالی مناطق محروم قرار دارند می‌توانند نقش به‌سزا و تاثیرگذاری در تحقق پیام "کار مضاعف و همت مضاعف" در مناطق محروم داشته باشند.

۴- ایجاد رابطه سازنده، بین اهالی و مسئولین منطقه‌ای: یکی از اهداف بلند مسئولین، از برگزاری اردوهای جهادی، کمک به کارآمدی دولت اسلامی است. از این رو مسئولین اردوهای جهادی دقت نمایند، فعالیت‌هایشان در راستای اهداف کلان نظام باشد.

۵ - تحقق جنبش نرم‌افزاری: در راستای اجرای منویات امام خامنه‌ای، در زمینه جنبش نرم‌افزاری، بهترین عرصه مقدماتی، حرکت به سمت این آرمان مقدس، استفاده از فضای مناطق روستایی است. زمانی کشور بر مبنای اندیشه‌های اسلامی مدیریت

---

۱. «طلاب و دانشجویان قدر یکدیگر را بدانند، با یکدیگر آشنا و مرتبط باشند، احساس بیگانگی نکنند، احساس خویشاوندی و برادری را حفظ کنند و روحانیون در دانشگاهها عملاً - قبل از قولا - کوشش کنند که نمونه‌های کامل عالم دین و طلبه علوم دینی را به طلاب و دانشجویان و دانشگاهیان ارایه بدهند و نشان دهند که هردو نسبت به یکدیگر، با حساسیت مثبت و با علاقه همکاری می‌کنند. این همکاری و وحدت حوزه و دانشگاه است» (سخنرانی مقام معظم رهبری در دیدار با جمع کثیری از دانشگاهیان و طلاب حوزه‌های علمیه: ۱۳۶۸/۹/۲۹).

خواهد شد که مدیران آینده آن، در دوره‌ای کارگاهی، مدیریت اسلامی را تجربه کنند و اردوهای جهادی بهترین فرصت برای تحقق این هدف می‌باشد.

امام‌خامنه‌ای می‌فرماید:

در بعد ارائه الگوی زندگی اسلامی، توجه به این نکته لازم است که باید معیارها و شاخصه‌های دینی در طراحی ساختارهای حکومتی و مدیریت جامعه، ملاک قرار گیرند، چرا که اگر بخواهیم براساس الگوهای رایج حرکت کنیم نظام از هویت اسلامی خود تهی شده و نتیجه‌ای جز انحلال آن در پی نخواهد داشت، اگر ما این اشتباه را می‌کردیم و بکنیم که در مسئله حکومت و مدیریت جامعه، ملاک و معیار اسلامی را فراموش بکنیم و به سمت همان فرم‌های رایج دنیا برویم معنای جامعه اسلامی از بین خواهد رفت.^۱

۶- تلاش در راستای تکمیل نقشه جامع مهندسی فرهنگی کشور

❖ برای پیشگیری از هدف گذاری ناصحیح اردوهای جهادی چه راهکاری توصیه می‌شود؟

۱. تبیین صحیح مفاهیم «مهندسی فرهنگی» و «مهندسی

۱. رهبر معظم انقلاب، حدیث ولایت، ج ۵، ص ۲۶، تاریخ سخنرانی: ۱۳۶۹/۴/۲۰

فرهنگ»، تعیین نقش و جایگاه آن در فعالیت‌های جهادی و حرکت در راستای آن توسط مسئولین اردوها:

همه‌ی حرکت‌های فرهنگی کشور، قطعات پازلی هستند که در پایان هدف واحدی را دنبال می‌کند، و تصویر روشنی را خواهند ساخت، آنچه مهم است وجود این تصویر شفاف و مهندسی صحیح آنست، اردوهای جهادی به عنوان حرکتی گسترده و جریان ساز، نقش مهمی در پیشبرد این اهداف خواهد داشت.

ورود دو اصطلاح مهم "مهندسی فرهنگی" و "مهندسی فرهنگ" در فضای فرهنگی کشور، اولین بار توسط مقام معظم رهبری صورت پذیرفت. ایشان فرمودند:

«مهندسی فرهنگ بدین مفهوم است که با یک بصیرت و یک فکر کلان و نگاه برتر و بالاتر، همه جریان‌های فرهنگی داخل و خارج کشور دیده شده و مشخص شود که عناصر فرهنگی با چه کیفیتی باید باشند و حقیقت فرهنگ باید به کدام قسمت برود، از سوی دیگر باید حرکت فرهنگ به سمت مطلوب، هدایت و مراقبت شود.»

ایشان در خصوص مهندسی فرهنگی خطاب به شورای عالی انقلاب فرهنگی اظهار داشتند:

«فرهنگ کشور به یک نظم و جهت‌گیری و جهت‌یابی

و انسجام بخش‌های گوناگون دولتی و غیر دولتی در باب فرهنگ نیازمند است.^۱

براین اساس، اصلاح ساختار فرهنگی کشور، طی دو مرحله صورت می‌پذیرد:

الف - سیاست‌گذاری فرهنگی: مسیر حرکت و جهت‌گیری درست فرهنگ، توسط سیاست‌گذاران، در سطح کلان طراحی می‌شود و حرکت‌های فرهنگی هر کدام، بازوان این سیاست‌های کلان، خواهند شد، دشمن با برنامه ریزی جامعی تمام امکاناتش را برای رسیدن به اهداف فرهنگی خود، به صورت منسجم، بسیج نموده است، برای مثال حضور اردوهای جهادی مسیحیان صهیونیسم، در آفریقا، در ساختار یک مهندسی وسیع فرهنگی، قرار دارد و با هدف عمران و فقر زدایی نمی‌باشد، تا درسایه این حرکت به اهداف مکتبی و فکری خود دست یابند.

ب - تطبیق سیاست‌های حرکت‌های جهادی با سیاست‌های کلان: تا رسیدن به نقطه مطلوب، و تحقق عملیاتی این طرح جامع لازم است، هر کدام از

۱. نجاتی، محمد مهدی، الفبای کار فرهنگی، ص ۱۸.

- حرکت‌های فرهنگی در راستای تحقق کلیات این مهندسی فرهنگی، حرکت نمایند.
۲. در این عرصه رسالت اردوهای جهادی که یک تشکیلات فرهنگی گسترده و تاثیر گذار است، برای تکامل این مهندسی، ضروری است.
۳. استفاده تاثیرگذار از مشاورین فرهنگی (روحانیون با تجربه، پیشکسوتان برگزاری اردوها) از ابتدای تشکیل گروه جهادی.
۴. برگزاری نشست‌های علمی تخصصی، جهت جهادگران در راستای بررسی جایگاه اردوهای جهادی در تکمیل نقشه‌ی جامع مهندسی فرهنگی و ارائه‌ی آن به مسئولان کلان فرهنگی.
۵. راه‌اندازی سامانه‌ی نظارتی پویا جهت زمینه‌سازی برای هدایت و مراقبت حرکت‌های جهادی در مسیر رسیدن به نقطه هدف.
۶. برگزاری مسابقه‌ی "پیامک سازنده" جهت آسیب‌شناسی فرهنگی کشور در سه سطح هنجارها، ارزشها و رفتارها و بررسی جایگاه اردوهای جهادی در رفع این آسیب‌ها.
۷. تلاش علمی پژوهشگران در راستای طراحی ساختار اردوها، بر اساس مدل مهندسی فرهنگی و متناسب با رسالت تشکیلاتی آنان و نیازهای جامعه.

۸. رصد دائمی تحولات فضای فرهنگی کشور توسط کارگروه
نخبگان جهادی در دو حوزه سیاست‌گذاری و اجرا، جهت به روز
رسانی روش‌های جهاد فرهنگی.

فصل دوم

ابزارهای پیام‌رسانی فرهنگی

آسیب سوم: مدیریت سلیقه‌ای مسؤلین

❖ در اردویی، همه‌ی برنامه‌های ریزی‌ها، برآمده از سلیقه‌ی شخصی مسؤل اردو بود و خطاهای فراوانی داشت، برای پیشگیری از سلیقه‌ای شدن مدیریت جهادی، چه راهکاری وجود دارد؟

مدیریت جهادی، مهمترین ابزار پیام رسانی

برای پیشگیری از سلیقه‌ای شدن مدیریت اردو پیشنهاد می‌شود قبل از اردو نظام مدیریتی اردو تدوین گردد^۱ و وظیفه مسؤل اردو، اجرای آن نظام مدیریتی و سازماندهی نیروها در آن راستا باشد. از این رو یکی از آسیب‌های حرکت‌های جهادی، عدم طراحی

---

۱. رک: اخوان، محمدعلی، اصول مدیریت اردوهای جهادی از نمای پیام رسانی فرهنگی

نظام مدیریتی اردو، توسط مسئولین برخی اردوهای جهادی است. در ذیل نقش نظام مدیریتی و مسئول اردو، ذکر می‌گردد:

نظام مدیریتی: برای تعامل مثبت، بین مسئولین اردو و جهادگران لازم است ساختار تشکیلاتی گروه، چشم‌انداز بلند و کوتاه مدت، آیین‌نامه اجرایی و شرح وظائف متناسب با اهداف، و کلیات برنامه‌ها و طرح‌ها و قوانین اردو، مصوب و از قبل تدوین شود و این تعامل در واقع رسیدن به اهداف تربیتی را در گروه، سرعت می‌بخشد و همهی جهادگران را همسو و همراه خواهد کرد.

به عبارت دیگر، نظام مدیریت اردوی جهادی، به نوعی تسهیل‌کننده اصل پیام‌رسانی فرهنگی است و همواره، بین جهادگران و مسئولین اردو اصول و قواعد معینی حاکم می‌نماید.

❖ اصول تعامل تشکیلاتی مدیران جهادی و جهادگران چه مواردی است؟

اصول تعامل مسئولان و جهادگران:

۱. اصل احترام متقابل و رعایت سلسله مراتب با حفظ روحیه بسیجی: بر اساس این اصل، شرح وظائف مسئولین باید قبل از زمان اردو مطابق رسالت تشکیلاتی، مشخص و معین باشد تا با رعایت سلسله مراتب، دسترسی به هدف سرعت گیرد.

۲. اصل تخصصی بودن مسئولیت‌ها: بر اساس این اصل، انتخاب و گزینش مدیران و جهادگران باید مطابق قواعد کارشناسی و

تخصصی، در هر بخش صورت پذیرد تا در نتیجه، توان تخصصی اردو در راستای پیام‌رسانی فرهنگی ارتقا یابد. از این‌رو لازم است مسئولان واحد جذب با توجه به نیازهای منطقه، ابتدا به توان‌سنجی و شناسایی استعداد مخاطبان پردازند، تا از نیروها به صورت تخصصی در مسئولیت‌های علمی و عملیاتی، استفاده شود.

۳. اصل مداومت در آموزش: اصولاً در کار فرهنگی بدون آموزش مداوم و به‌روزرکردن دانش تخصصی مسئولان و نیروهای جهادگر، نمی‌توان به دستیابی اهداف اردوها امیدوار بود، چرا که انتقال تجربیات و فراگیری اصول و مبانی پیام‌رسانی فرهنگی، تنها با آموزش مستمر امکان‌پذیر خواهد بود.

۴. اصل هماهنگی و کنترل: مطابق این اصل، لازم است که کنترل و ارزیابی برنامه‌های اردو به‌طور مداوم و مستمر، توسط یک تیم‌کارشناس و متخصص صورت پذیرد تا، هدایت جریان امور به سمت اهداف ازپیش تعیین‌شده گروه، تسریع گردد و مطابق نظام‌ارزیابی، کنترل و نظارت شود.

❖ مهمترین ویژگی‌های یک مدیر موفق جهادی چیست؟

۱- از اقتدار و توان مدیریتی و سعه صدر لازم، برخوردار باشد.^۱

۱. حضرت موسی علیه السلام نیز برای پیشبرد اهدافش از خداوند در خواست شرح صدر می‌نماید: «قال رَبِّ اشرحْ لی صدری؛ موسی گفت: پروردگارا (سینه ام را گشاده کن) به من شرح صدر عطا کن» (طه، ۲۵)

- ۲- توانایی تقسیم‌کار، بین اعضای گروه و کسب اطلاعات پیرامونی را داشته باشد.
- ۳- توکل^۱ و اخلاص^۲ را سرلوحه کار خویش قرار دهد.
- ۴- ارتباط صمیمی و چهره به چهره^۳ با اعضای گروه برقرار کند و در مدیریت انعطاف‌پذیر باشد.
- ۵- از تجربیات دیگران استفاده نماید^۴ و درکارها با افراد خبره و متخصص مشورت کند.^۵

۱. «وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا؛ بر خدا توکل کن و همین بس که خدا حامی و مدافع (تو) است» (احزاب، ۴۸)

۲. «قُلْ اللَّهُ اعْتَدُ مَخْلَصًا لَّهُ دِينِي؛ بگو من تنها خدا را می‌پرستم در حالی که دینم را برای او خالص می‌کنم» (زمر، ۱۴)

۳. پیامبر اکرم ﷺ به رابطه چهره به چهره، اهمیت فراوان می‌دادند و در گفتگوها به مخاطب خود توجه کامل می‌کردند تا جای که گروهی از دشمنان به حضرت توهین نمودند، که این شخص مانند گوش می‌ماند و به هر چه که ما می‌گوییم به خوبی، توجه می‌کند. در این هنگام آیه نازل شد:

«وَمِنْهُمْ الَّذِينَ يُؤْذُونَ النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ أذنٌ قُلْ أذنٌ خَيْرٌ لَكُمْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ وَرَحْمَةً لِلَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ رَسُولَ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ؛

و از منافقان کسانی هستند که همواره پیامبر را آزار می‌دهند، و می‌گویند: شخص زود باور و نسبت به سخن این و آن سراپا گوش است. بگو: او در جهت مصلحت شما سراپا گوش است، او تنها به خدا ایمان دارد و فقط به مؤمنان اعتماد می‌ورزد، و برای کسانی از شما که ایمان آورده‌اند، رحمت است، و برای آنانکه همواره پیامبر خدا را آزار می‌دهند، عذابی دردناک است» (توبه، ۶۱)

۴. قال امیرالمؤمنین عليه السلام: مَنْ حَفِظَ التَّجَارِبَ أَصَابَتْ أفعالُهُ؛ امام علی عليه السلام فرمودند: کسی که از تجارب دیگران استفاده کند، کارهایش صحیح تر و بهتر صورت می‌گیرد» (آمدی، عبدالواحد، غررالحکم، ص ۴۴۴)

۵. وَ شَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ؛ در کارها با آنان مشورت کن» (آل عمران، ۱۵۹)

- ۶ - قاطعیت در تصمیم‌گیری داشته باشد.^۱
- ۷ - انتقادپذیر باشد.^۲
- ۸ - با منطقه محل اعزام آشنایی کامل داشته باشد. برای مثال پیش از اردو، حتماً در شناسایی‌های منطقه، حضور فعال یابد.
- ۹ - دارای سوابق اجرایی و مدیریتی باشد.^۳
- ۱۰ - با نیروهای جهادگر اردو تناسب سنی داشته باشد.
- ۱۱ - متناسب با فعالیت و رفتار نیروها، به خوبی از دو عنصر تشویق و تذکر استفاده نماید.^۴

۱. قال علی علیه السلام: لکن الله سبحانه جعل رسولہ اولی قوہ فی عزائمہم؛ امام علی علیه السلام فرمودند: خداوند متعال، پیامبرش را از قاطع ترین افراد در تصمیم‌گیری قرار داد (سید رضی، نهج البلاغه، خطبه ۱۹۲)

۲. قال الجواد علیه السلام: «المؤمن یحتاج إلی ثلاث خصال توفیق من الله و اعظ من نفسه و قبول ممن ینصحہ؛ امام جواد علیه السلام فرمودند: مومن به سه خصلت نیاز دارد: توفیقی از جانب پروردگارش، موعظه‌گری از درویش و داشتن روحیه انتقادپذیری و نصیحت‌طلبی» (محدث نوری، حسین، مستدرک الوسائل، ج ۸، ص ۳۲۹).

۳. امیرالمومنین فرمودند: بالاترین علم، تجربه است.
قال علی علیه السلام: «فاصطف لولایة اعمالك اهل الورع و العلم و السباسة - و توخ منهم اهل التجربة و الخیة - من اهل الیوتات الصالحة و القدم فی الاسلام - فانهم اكرم اخلاقاً و اصح اغراضاً - و اقل فی المطامع اشرافاً و ابلغ فی عواقب الامور نظراً من غیرهم؛ امام علی علیه السلام می‌فرماید: آزمایش کن از مردمان اهل تجربه و کار دیده‌ی با حیا و شرم، از خاندانهای شایسته و نجیب پیش قدم در اسلام را، زیرا که اینان گرمی‌ترند از نظر خوی و درست‌ترند از نظر ناموس و حرص و آزشان کمتر و عاقبت اندیش‌تر از دیگرانند» (مجلسی، محمد تقی، بحار الأنوار، ج ۷۴، ص ۲۵۵).

۴. و ما ارسلناک إلا مبشراً و نذیراً؛ و تو (پیامبر) را جز به عنوان بشارت دهنده و بیم دهنده نفرستادیم» (اسرا، ۱۰۵)

۱۲ - با توجه به نقش الگویی و تاثیرگذاری که دارد، هنجارهای فرهنگی را به نحو احسن رعایت کند.^۱

---

۱. قال الحسين بن علي عليه السلام: «النَّاسُ عَلَى دِينِ مُلُوكِهِمْ؛ امام حسين عليه السلام فرمودند: مردم تابع مسؤلانشان هستند» (إربلی، علی بن عیسی، کشف الغمّة، ج ۲، ص ۲۶).

آسیب چهارم: ضعف مدیریت آموزشی و فرهنگی اردوها

❖ عواملی، ناکارآمدی مدیریت عرصه‌های آموزشی و فرهنگی در راستای پیام‌رسانی چیست؟

عوامل آسیب‌زا در عرصه مدیریت پیام‌رسانی

۱. برخی از مسئولین آموزشی اردوها با اصول صحیح برنامه‌ریزی آموزشی آشنایی ندارند.
۲. به علت شناسایی ناقص برخی از مسئولین آموزشی اردوها، از تناسب برنامه‌ها با ویژگی‌های منطقه، اطلاعات لازم را ندارند و به همین دلیل در زمان اجرا و ورود به اردو دچار سرگردانی می‌شوند.^۱
۳. برخی از نیروها با روش‌های تدریس و تفهیم مطالب، آشنا نیستند.
۴. برخی از نیروها، با مهارت‌های ارتباطی آشنایی کافی ندارند.
۵. برخی کودکان و نوجوانان، انگیزه لازم را برای حضور در برابر

۱. قال الرضا: «مَنْ لَمْ يَعْرِفِ الْمَوَارِدَ أَعْتَبَهُ الْمَصَادِرِ إِمَامَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ؛ هر کس راه ورود کارها را نشناسد راه خروج را نیز نخواهد یافت». (مجلسی، محمد تقی، بحار الانوار، ج ۳۸، ص ۳۴۰).

جهادگران ندارند.

۶. گاهی برای انتقال یک پیام یا مجموعه‌ای از مفاهیم درسی، زمان‌بندی مشخصی وجود ندارد.

۷. بعضی اوقات محتوای آموزشی و جزوه‌های درسی، در راستای انتقال پیام، کار آمد نیست.

۸. عده‌ای بدون توجه به اصل تدریج، در انجام پیام‌رسانی عجله می‌کنند.

آسیب‌بخشم: تداخل مسئولیت‌ها و وظائف

❖ تداخل مسئولیت‌ها چه آسیب‌های در پی دارد؟

آسیب‌های پیش از اردو:

عدم شفافیت وظائف و حدود مسئولیت‌ها، باعث خواهد شد که برخی کارها ناتمام بماند و یا اساساً انجام نشود. یکی از راه‌های رفع تداخل مسئولیت‌ها، شفاف‌سازی وظائف مسئولین اردو می‌باشد نیروها در اردوهای موفق کاملاً سازماندهی شده هستند و هر جهادگری به خوبی وظیفه‌ای که باید نسبت به آن پاسخگو باشد را می‌داند؛ در ذیل برای نمونه به مواردی از شرح وظائف اشاره می‌گردد.

شرح وظائف:

۱. مسئول اردو:

در مراحل مقدماتی که شورای مرکزی اردو شکل می‌گیرد یکی از جهادگران، که دارای ویژگی‌های لازم مدیریتی است، به‌عنوان مسئول اردو انتخاب شده و عهده‌دار این وظائف می‌گردد:

الف) نظارت بر اداره اردو.

ب) تعیین مسئولین داخلی اردو و تقسیم وظایف.

ج) مرجع رسیدگی، مشورت و تصمیم‌گیری‌های نهایی.

د) نظارت و ارزیابی فعالیت نیروها.

ه) رایزنی با مسئولین منطقه‌ای و استانی جهت تقویت کارآمدی

اردو.

۲. مشاور فرهنگی:

با عنایت به اهداف فرهنگی اردوهای جهادی ضروری است برنامه‌ریزی اردوها از ابتدا با بهره‌گیری از مشاورین فرهنگی باشد مشاورین فرهنگی عبارتند از روحانیون با تجربه، دانشجویان پیشکسوت در امر اردو داری و فارغ‌التحصیلان اندیشمند.

۳. مدیر داخلی:

الف) جانشین و بازوی اجرایی مسئول اردو می‌باشد و امور

اجرایی داخل اردو را تنظیم می‌نماید.

ب) جمع‌آوری گزارش شبانه از کلیه گروه‌ها.

---

۱. «وَ اجْعَلْ لِي وَزِيْرًا مِّنْ اَهْلِيْ هَارُوْنَ اَخِيْ اَشْدُدْ بِهٖ اُزْرِيْ وَ اَشْرِكْهُ فِيْ اَمْرِيْ كَيْ نَسْبَحَكَ كَثِيْرًا وَ نَذْكُرَكَ كَثِيْرًا؛ موسی گفت: یک نفر را وزیر من قرار ده، بوسیله هارون برادرم، نیرویم را زیاد کن و او را شریک در مأموریت من بفرما تا تو را بیشتر تسبیح کنیم و یاد نماییم» (اسراء، ۲۹)

چنانچه در این آیه مشاهده می‌شود حتی پیامبر خدا نیز به یآوری از جنس خود نیازمند است، البته این در خواست در راستای خدمتگذاری بیشتر است، که طبق آیه شریفه، این خدمت نیز باید در راه تسبیح و ذکر خداوند باشد.

ج) برگزاری جلسات تخصصی شبانه در محل اسکان.

۴. مبلغین:

روحانی یا مبلغه‌خواهر، معمولاً نقش مدیریت معنوی اردو را بر عهده دارد. وظایف مبلغ با توجه به دو عرصه مخاطب دانشجویی و اهالی در دو بخش زیر قابل طرح است:

الف) درون‌گروهی: ایجاد انگیزه، نشاط معنوی، رابطه صمیمی با دانشجویان و آموزش یا جهت‌دهی پیام‌رسانی فرهنگی به جهادگران از وظایف مبلغ به‌شمار می‌رود.

ب) برون‌گروهی: برپایی نماز جماعت، پاسخ‌گویی به مسائل دینی و اجتماعی اهالی، برگزاری مراسم‌ها و کلاس‌های آموزشی (احکام، اخلاق، عقاید) با مشارکت دانشجویان، برگزاری نشست‌های مهارت‌های زندگی، حل اختلافات میان اهالی، مشاوره‌های دینی و فرهنگی، مشارکت در فعالیت گروه‌های جهادی جهت ایجاد اعتماد اهالی و هم‌بستگی گروه‌ها، شناسایی میزان آگاهی مذهبی مردم روستا از جمله وظایف برون‌گروهی مبلغین محسوب می‌شود.

۵. مسئول خواهران:

الف) مدیریت بخش خواهران در اردو.

ب) انتقال برنامه‌ها، مشکلات و پیشنهادات به مسئول اردو.

ج) هماهنگی کلی بین گروه خواهران و برادران.

د) گروه‌بندی نیروها.

۶. مسئول فرهنگی:

(الف) تهیهٔ اقلام فرهنگی قبل از اردو با توجه به نتایج شناسایی انجام‌شده در روستا قبل از برگزاری اردو.

(ب) برنامه‌ریزی و جهت‌دهی به فعالیت‌های فرهنگی اردو در قالب همایش، ارتباط از راه‌دور با جهادگران و جلسات سیاست‌گذاری فرهنگی.

(ج) گروه‌بندی نیروها جهت کار فرهنگی در روستا.

(د) برنامه‌ریزی فرهنگی درون گروهی.

۷. مسئول آموزش:

(الف) برگزاری و پشتیبانی کلاس‌های آموزشی ویژه اهالی روستا و نیروهای جهادگر دانشجو.

(ب) برنامه‌ریزی مشترک گروه آموزش با گروه پژوهش اردو، جهت تدوین جزوات.

(ج) برگزاری دوره‌های آموزشی پیش از اردو، ویژه جهادگران و مربیان آموزشی.

۸. مسئول پژوهش:

(الف) شناسایی اولیهٔ منطقه قبل از اعزام جهادگران جهت تدوین محتوای فرهنگی متناسب با نقاط ضعف فرهنگی موجود در روستا.

(ب) آسیب‌شناسی مشکلات تمام روستاها.

(ج) حضور در تمام روستاها و پیگیری مباحث تکمیلی محتوایی،

جهت تمام گروه‌های جهادی (فرهنگی، آموزشی، عمرانی)

د) برگزاری جلسه با مسئولین منطقه، جهت ارائه راه‌کارهای علمی بدست آمده.

ه) پیگیری مصوبات در رایزنی‌های اداری.

۹. مسئول عمرانی:

الف) شناسایی کمبودهای منطقه.

ب) اولویت‌بندی کارهای عمرانی.

ج) مدیریت زمان فعالیت‌های عمرانی.

د) نظارت کامل بر کارگروه عمرانی.

ه) برنامه‌ریزی جهت مشارکت حداکثری اهالی.

و) مداومت در توجیه نیروها به نقش ابزارهای عمران، در

پیام‌رسانی فرهنگی.

۱۰. مسئول مالی:

الف) مدیریت منابع مالی اردو.

ب) هزینه‌کردن منابع مالی با تایید مسئول اردو.

ج) تسویه محاسبات مالی.

۱۱. مسئول پشتیبانی:

الف) تهیه اقلام مورد نیاز همه گروه‌ها.

ب) پیگیری تغذیه جهادگران.

ج) ترابری و تامین وسیله نقلیه مناسب، با توجه به وضعیت

منطقه.

د) آماده‌سازی محل اسکان و تامین و برقراری امنیت محل آن.

ه) شناسایی مناطق ناامن و ممانعت از حضور جهادگران
به‌خصوص جهادگرانِ خواهر در آن مناطق.

آسیب‌ششم: اطلاعات ناکافی و شناسایی ناقص نسبت به منطقی هدف

❖ پیش‌بینی‌های غیرتخصصی، ریشه در عدم شناسایی دقیق منطقه‌ی هدف دارد برای برطرف نمودن این آسیب چه مراحلی رعایت گردد؟

الف) تشکیل گروه اولیه:

این گروه متشکل از افراد متعهد و با انگیزه بالای خدمت‌رسانی فرهنگی است، که با شناسایی دقیق نقطه هدف، چشم‌انداز بلندمدت و کوتاه مدتی را طراحی می‌کنند و یک نفر از آنان به‌عنوان مسئول پیگیری‌های ابتدایی تعیین می‌شود.

ب) برنامه‌ریزی اولیه:

مواردی که باید در امر برنامه‌ریزی اولیه لحاظ شوند:

- ۱ - رسم نموداری از نمای کلی فعالیت‌ها با توجه به محدوده زمانی مشخص.
- ۲ - تعیین مراحل کلی فعالیت.
- ۳ - سنجش میزان توانایی‌ها.
- ۴ - تعیین تیم شناسایی منطقه با لحاظ اولویت نیازمندی

فرهنگی.

۵ - تعیین روش و اجرای شناسایی منطقه.

۶ - برنامه‌ریزی بر اساس شناسایی‌ها.

ج) شناسایی دقیق و علمی

گروهی متشکل از مسئولین عرصه‌ها و نیروهای با تجربه، به همراه روحانی اردو، به مراکز ملی و استانی مراجعه می‌کنند و پس از شناسایی منطقه‌ی محروم هدف، شناخت دقیق‌تر با حضور در منطقه و جمع‌آوری اطلاعات میدانی آغاز می‌گردد، طی فرایند شناسایی علاوه بر کسب اطلاعات کلی منطقه، جمع‌آوری اطلاعات ذیل ضروری است:

۱- سطح ایمان و سواد اکثریت اهالی، وجود حوزه علمیه یا دانشگاه در مناطق هم‌جوار و میزان فعالیت آنها.

۲- نوع قالب رسانه مورد استفاده (ماهواره، اینترنت پرسرعت، ویدئو، رایانه، وی سی دی...).

۳- وضعیت اشتغال (شغل اکثریت اهالی).

۴- سابقه تبلیغی منطقه: سابقه حضور مبلغ در آن مکان بررسی می‌شود و در صورت امکان از تجربیات وی استفاده می‌گردد.

۵- مذهب اهالی.

۶- میزان شیوع اعتیاد در بین اقشار مختلف روستا.

۷- وضعیت تلفن همراه و ثابت و میزان همگانی بودن آن در بین

خانواده‌ها.

- ۸- شناسایی وجود مسجد، حسینیه، کانون، هیئت، بسیج، خانه بهداشت و شورای روستا.
- ۹- تعداد خانوار هر روستا.
- ۱۰- میزان محرومیت و شناسایی افراد نیازمندتر.
- ۱۱- تعداد دانشجویان تحصیل کرده روستا.
- ۱۲- شناسایی خانواده شهدا و ایثارگران.
- ۱۳- امکانات اولیه و ضروری (آب، برق، گاز).
- ۱۴- وضعیت بهداشت منطقه و شیوع بیماری خاص.

آسیب، مضم: جذب نیروهای هنجار شکن

❖ در برخی دانشگاه‌ها برای جذب حداکثری دانشجویان در اردوهای جهادی، هیچ‌گونه گزینشی صورت نمی‌گیرد، این روش گزینش چه آسیب‌های دارد و راهکارهای برون رفت از آن چیست؟

شرکت دانشجویانی که هنجارهای فرهنگی منطقه و حدود اسلامی را رعایت نمی‌کنند باعث ارائه‌ی الگوهای نامناسب و تغییر فرهنگ اهالی می‌شوند.

برای برطرف نمودن این آسیب لازم است تقاضای حضور دانشجویان در اردوهای جهادی افزایش یابد تا امکان گزینش در قالب مصاحبه و یا کلاس آموزشی و آزمون فراهم شود.

جهت پیشگیری از آسیب‌های حضور نیروهای هنجار شکن لازم است:

الف: با افزایش علاقه دانشجویان به اردوهای جهادی ظرفیتهای جدید فراهم گردد تا امکان گزینش وجود داشته باشد.

ب: موانع جذب نیروهای ارزشی برطرف گردد.

الف - ایجاد ظرفیت‌های جدید:

- ۱- برگزاری همایش‌های جذاب مثل مهارت‌های زندگی خانواده مهدوی و... توسط کانون جهادی.
- ۲- برگزاری اردوی نیم‌روزه درون شهری با هدف جذب و شناخت نیروها.
- ۳- نمایشگاه یا غرفه‌ای کوچک با عنوان اردوهای جهادی، جهت معرفی فعالیت‌ها، در دوسطح دانشگاه و استان برگزاری شود، با این طرح، زمینه لازم جهت آشنایی اقشار مختلف جامعه به‌ویژه خانواده دانشجویان فراهم می‌گردد، و نقش به‌سزایی در ترغیب، جلب اعتماد و آشنایی دانشجویان و خانواده‌هایشان، با فضای اردوهای جهادی خواهد داشت.
- پیشنهاد می‌شود، در برگزاری نمایشگاه از اتاق گفتگو (با حضور کارشناس)، عکس، پنخس کلیپ، توزیع بروشور توضیحی، لوح تبلیغاتی، نمایش کاردستی دانش آموزان روستا و دل‌نوشته‌های کودکان روستایی استفاده گردد.
- ۴- برگزاری همایش اردوهای جهادی با حضور پیشکسوتان عرصه جهاد و تقدیر از فعالین دانشجویی، باعث آشنایی و ترغیب عموم دانشجویان برای ورود به این عرصه‌ها خواهد شد.
- ۵- فضایی مناسب و ثابت در دانشگاه جهت ثبت‌نام علاقه‌مندان به اردوهای جهادی ایجاد شود.
- ۶- در بسیج دانشجویی، مسئولیت‌های متناسب با توانمندی به

دانشجویان ورودی جدید، اعطا شود.

۷- اردوی یک‌روزه یا نیم‌روزه در مناطق روستایی با فراخوان عموم دانشجویان جهت آشنایی با فضای اردوهای جهادی و روستاهای محروم برگزار شود.

۸- بازدید از فضاهای معنوی جهت ارتقای انگیزه و روحیه جهادی در نظر گرفته شود؛ مانند: زیارت گلزار شهدا با حضور راوی، سرکشی به آسایشگاه جانبازان، دیدار از خانواده شهدای انقلاب و دفاع مقدس.

۹- عرصه‌های گوناگونی برای فعالیت‌های جهادی تعریف شود تا زمینه حضور دانشجویان با سلیقه متفاوت فراهم آید؛ مانند ایجاد ظرفیت‌های هنری همچون تئاتر، نقاشی و خطاطی برای جذب علاقمندان به فعالیت‌های هنری.

۱۰- نشریات و ویژه‌نامه‌هایی با محوریت اردوهای جهادی چاپ شود. هدف از این طرح، اطلاع‌رسانی فعالیت‌های جهادی و نیز فرصتی جهت جذب نیروهای فعال در عرصه نشریه به اردوهای جهادی می‌باشد.

۱۱- تقویم و سررسید مخصوص نیروهای جهادی متشکل از آیات و احادیث، تصاویر، خاطرات، اشعار در ارتباط با جهاد اکبر و هجرت تدوین و چاپ گردد.

۱۲- از فضای مجازی، مانند سایت و وبلاگ و نشریات الکترونیکی که زمینه‌ساز تبادل تجربیات و جذب دانشجویان فعال

در فضای مجازی است، استفاده شود.

۱۳- مستندهای جهادی از طریق شبکه‌های ملی و استانی تهیه و پخش گردد.

۱۴- یکی از مهم‌ترین عوامل جذب مخاطب، ارتباط از طریق چهره به چهره می‌باشد. بنابراین گفتگوی مستقیم اعضای جهادی با نیروهای بسیجی جدید، جهت آشنا نمودن آنها با فضای اردوهای جهادی در قالب بیان خاطرات اردوها و ارزش فعالیت جهادی پیشنهاد می‌شود.

۱۵- رایزنی با ائمه جماعت و اساتید متعهدی که از نفوذ کلام در بین دانشجویان برخوردارند، جهت شناسایی و تشویق دانشجویان به عرصه جهادگری، نقش مهمی در جذب مخاطبین دارد.

۱۶- فعالیت‌ها، متناسب با روحیه دانشجویی معرفی شود.

ب - رفع موانع جذب نیروهای کارآمد:

۱- گاهی ناکارآمدی، بدرفتاری، عجب، غرور و یا برخورد نامناسب مسئولان اردوی جهادی، می‌تواند عاملی بزرگی، برای دفع دانشجویان از کانون‌های جهادی شود و بی‌شک، نتیجه مستقیم آن، کاهش استقبال از اردوهای جهادی خواهد بود. برای رفع این مشکل، بهتر است از ابتدا، در انتخاب مسئولان، دقت لازم صورت گیرد و افرادی برای این مسئولیت انتخاب شوند که ضمن داشتن

مدیریت کارآمد و قاطع، از اخلاق مناسب و متعادلی نیز برخوردار باشند و شایسته است مسئولین بسیج دانشجویی، در مناسبت‌هایی، جلساتی با عنوان "اخلاق فرماندهی" برای مسئولان اردو برگزار کنند.

۲- گاهی کاهش استقبال دانشجویان به دلیل و عدم برنامه‌ریزی راهبردی، متناسب با فضای روستاها می‌باشد. برای رفع این مشکل، مدتی قبل از اردو، گروه‌های تخصصی تشکیل دهند تا آنان، جلسات هماهنگی با مسئولین، اساتید با تجربه و روحانیون اردو برگزار نمایند، با هماهنگی با گروه شناسایی در جهت تهیه ارقام مورد نیاز و تدوین جزوات آموزشی برنامه‌ریزی‌های لازم را انجام دهند. این تکاپو، فضایی با شور و نشاط بین دانشجویان ایجاد می‌کند و هم زمینه‌ساز رقابتی سالم خواهد شد که در ایجاد انگیزه دانشجویان بسیار موثر است.

۳- برخی موارد دیده می‌شود که فعالین عرصه‌های جهادی، فضای بسته‌ای بین خود ایجاد می‌کنند و برای ورود دیگران به عرصه اردوهای جهادی، محدودیت‌های غیرمنطقی قرار می‌دهند، برای حل این معضل ابتدا باید مسئول اردو فردی لایق باشد تا بتواند از طریق جلسات اخلاقی یا مدیریتی، نیروهای فعال زیرمجموعه خود را به خوبی توجیه نماید تا با رعایت اصول گزینشی برای انتخاب نیروهای جدید، هرگونه برخورد نامطلوبی به حداقل برسد و عرصه برای حضور تمام علاقمندان فراهم گردد تا

در طول سال شاهد حضور همگانی دانشجویان باشیم.

۴ - کم و زیاد شدن نیروهای جهادی رابطه مستقیم و منطقی با فضای فرهنگی غالب، در دانشگاه دارد. برای مثال افزایش برخی مفاسد در دانشگاه، درصد جذب نیروهای جهادی را کاهش چشمگیری خواهد داد، برای رفع این مانع باید تمام دانشجویان جهادی در سطح دانشگاه خود را موظف بدانند، که با تشکیل جلسات مشورتی، برای هرچه معنوی‌تر شدن فضای دانشگاه، راه‌کارهای مناسبی، ارائه کنند، تا علاوه بر انجام وظیفه شرعی خویش، فضای جذب حداکثری، برای عرصه جهادی ایجاد شود.

۵ - گاهی پیوندهای عاطفی میان دانشجو و خانواده‌اش زمینه‌ساز عدم استقبال وی از اینگونه فعالیت‌ها می‌شود که می‌توان در کانون‌های جهادی با استفاده از ایجاد علایق مشترک و ایجاد تعلق‌های عاطفی جدید با کانون و اعضای آن، این حس وابستگی را تعدیل نمود، تا هم از این طریق جذب نیروهای جهادی بیشتر شود و هم فرد جهادگر در طول زمان اردو راحت‌تر بتواند دوری از خانواده را تحمل نماید و از این طریق خود را برای زندگی شخصی و اجتماعی آینده‌اش متعادل‌تر کند.

۶ - گاهی ترس از بزرگی کار، مانع از خودباوری دانشجویان و در نتیجه، مانع از حضورشان می‌شود، مثلاً ممکن است از تدریس یا از حاضر شدن در سرکلاس واهمه داشته و یا نگران باشند نتوانند وظیفه‌ی خود را به خوبی انجام دهند.

برای رفع این مانع شماره ۶ راه‌کارهای ذیل ذکر می‌شود:

الف - تدوین جزوات و بروشورهای آموزشی.

ب - برگزاری کلاس‌های تخصصی.

ج - ارتباط چهره به چهره: یعنی زمانیکه یک نیروی جهادی

کارآمد با فردی با این تفکر روبرو می‌شود از طریق ارتباط دوستانه

با وی، سهولت کار و راه‌حل‌های موجود را به او یادآور شود.

۷- یکی از عواملی که باعث عدم گرایش برخی دانشجویان

توانمند بویژه دختران، به اردوهای جهادی است، نگرانی‌هایی

مربوط به مباحث بهداشت، نظافت و وجود حشرات موذی است،

برای رفع این نگرانی‌ها، توجه به نکاتی، لازم و ضروری است:

الف - سعی شود در ارتباط چهره به چهره، مشکلات و

سختی‌های محیط‌های جهادی از نظر وضعیت بهداشتی ترسیم شود

و سختی سفر به صورت کاملاً مطلوب و عالی معرفی گردد، تا پس

از مواجهه با مشکلات احتمالی، نسبت به اردو، دل‌زدگی ایجاد

نشود.

ب - شایسته است جهادگران، سختی را به عنوان ابزاری

سازنده^۱ و یکی از مسائل اجتناب‌ناپذیر چنین اردوهایی بدانند، چرا

۱. طبق فرمایش امام صادق علیه السلام سختی محک شخصیتی مومن است ایشان می‌فرمایند: مؤمن در

سختیها شکیب، در لرزشها، سنگین و با وقار است، هیچ مشکلی، برایش بزرگ نیست، و به

نفش سخت گیری می‌کند. (مجلسی، محمد تقی، بحار الأنوار، ج ۶۴، ص ۳۱۴).

پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و سلم نیز فرمودند: «أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ أَحْمَرُهَا؛ بهترین امور آن است که از همه سخت

باشد». (مجلسی، محمد تقی، بحار الأنوار، ج ۶۷، ص ۱۹۱)

که گاهی با وجود تمام تلاش‌های مسئولین، بازهم ممکن است شرایط سختی مانند بدی آب و هوا، دیر شدن شام و ناهار یا نامناسب بودن فضای اسکان پیش بیاید.

پیشگیری برخی مشکلات بهداشتی:

- الف. قبل از استقرار جهادگران، اطراف سرویس‌های بهداشتی و محل اسکان و تدریس آنان، بادقت سم‌پاشی شود.
- ب. اگر دیوار سرویس‌های بهداشتی، دارای روزنه‌های زیادی بود که اغلب به دلیل رطوب محیط، محل تجمع انواع جانوران می‌گردد، حتما این روزنه‌ها پوشانده شود.
- ج. در صورت امکان با نصب دوش‌های موقت در محل سرویس‌های بهداشتی، مشکل استحمام برطرف شود.
- د. هر روز محل سرویس‌های بهداشتی ضدعفونی شود.

❖ با عنایت به ظرافت پیام‌رسانی فرهنگی چه مولفه‌های ویژه‌ای جهت‌گزینش نیروهای جهادگر لازم است؟

۱. فردی که سلامت جسمی و روحی مورد نیاز برای شرکت در فعالیت‌ها را دارا باشد.
۲. در اردو از پوشش ساده و اسلامی استفاده کند.
۳. روحیه کار گروهی، ولایت‌پذیری و انتقادپذیری داشته باشد.
۴. در برقراری ارتباط با مخاطب، توانا باشد.
۵. دارای تخصص‌های لازم برای مسئولیت‌های محوله را داشته

باشد.

۶. دارای تواضع علمی باشد تا جهت اجرای دقیق طرح‌ها به متخصصین و کارشناسان مراجعه کند.^۱
۷. صبور و دارای سعه صدر بالا باشد.^۲
۸. خوش اخلاق و در جذب مردم توانمند باشد.^۳
۹. قابلیت حضور در فعالیت‌ها و اجرای برنامه‌های تعریف شده را داشته باشد.
۱۰. با اهداف سفر همراه و هماهنگ باشد.
۱۱. نسبت به شرایط خاص منطقه و بعضی سختی‌های احتمالی آگاهی و آمادگی داشته باشد.

۱. «فَسئَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ، اگر چیزی را نمی‌دانید از اهلش بپرسید» (نحل، ۴۳) یعنی در هرکاری باید به متخصص رجوع نمود.

۲. قال علی بن موسی الرضا علیه السلام: «إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا اخْتَارَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لِأُمُورِ عِبَادِهِ شَرَحَ صَدْرَهُ لِذَلِكَ وَوَدَّعَ قَلْبَهُ يَتَابِعُ الْحِكْمَةَ وَالْأَهْمَةَ الْعِلْمَ إِلَيْهَا فَلَمْ يَعْ بَعْدَهُ بِجَوَابٍ؛ امام رضا علیه السلام می‌فرمایند: براستی چون خدا بنده‌ای را برای اصلاح کار بندگان خود انتخاب کند باو شرح صدر عطا می‌کند و در دلش چشمه‌های حکمت و فرزاندگی می‌جوشاند و دانش خود را از راه الهام به او می‌آموزد و در پاسخ هیچ سؤال و پرسشی نمی‌ماند و از حق و حقیقت سرگردان نمی‌شود» (صدوق، محمد بن علی بن بابویه قمی، الأمالی، ص ۶۸۰)

۳. قَالَ الرَّسُولُ صلی الله علیه و آله: «تُحِبُّ النَّاسَ يُحِبُّوكَ وَالْقَى أَخَاكَ بَوَجْهِ مُنْبَسِطٍ؛ پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: مردم را دوست بدار و با چهره‌ای گشاده با آنها روبرو شو (حرانی، حسن بن علی بن حسین بن شعبه، تحف‌العقول، ص ۴۲).

آسیب، شتم؛ عدم همراهی جهادگران با مسئولین اردو

❖ چه عواملی باعث کاهش و یا افزایش همراهی جهادگران با مسئولین اردو می‌باشد؟

آسیب‌های هنگام برگزاری اردو:

الف - عوامل کاهش همراهی جهادگران با مسئولین اردو: خودرایی و ضعف تدبیر مسئولین اردو، عدم بکارگیری اصل شفقت و رحمت، عدم تشکیل کادر مرکزی همراه
ب - عوامل افزایش همراهی جهادگران: برگزاری برنامه‌های درون‌گروهی مثل هیئت و اردو، تشکیل نشست‌های صمیمانه تدبیر جمعی، مدیریت مقتدرانه در عین دوستی با نیروها، تشکیل جلسات توجیهی قبل از حرکت، شب اول ورود به منطقه، شب آخر و پس از اتمام اردو جهت آسیب شناسی.

❖ چه مواردی لازم است، شب اول، توسط مسئول اردو تذکر داده شود؟

بهتر است این موارد در اولین شب ورود به اردو توسط مسئول اردو در جمع جهادگران با بیانی تاثیرگذار مطرح گردد:

۱. فقط تلاشی ماندگار و سازنده است، که برای رضایت خداوند باشد، هدف‌تان از اردو خدمت‌گذاری خالصانه برای خشنودی خداوند و حضرت ولی عصر (عج) باشد.
۲. اردو بهترین فرصت برای اجرای برنامه‌های مبارزه با نفس و خودسازی است.
۳. بدون هماهنگی با مسئولین، هیچ‌گونه وعده و تعهدی به اهالی روستا داده نشود.
۴. با همه اهالی روستا بویژه جوانان و نوجوانان ارتباط صمیمی برقرار شود.
۵. در بین گروه‌های سنی مختلف روستا، نخبگان را شکار کنید و برای آنان با رعایت دقت‌های تربیتی، برنامه‌های ویژه‌ای داشته باشید.
۶. جهاد خود را با گناه کبیره "اسراف" کم‌رنگ نکنید. برای مثال، اگر احیانا به علت غیر قابل پیش‌بینی بودن شرایط، غذا زیاد طبخ شد، با تقسیم آن بین همسایگان، از اسراف پیشگیری کنید.
۷. با همه اهالی روستا حتی کودکان خردسال با عزت برخورد نمایید.
۸. هرگونه تلاشی با مشارکت خود اهالی باشد. اگر در حین کار مشارکت آنان کم رنگ شد، مدتی کار تعطیل شود تا مردم روستا مجدداً برای همکاری به جمع جهادگران پیوندند، چراکه هدف فقط احداث ساختمان یا آبادی باغ و مزرعه نیست، بلکه آرمان اردو،

شکوفایی فرهنگی همه مردم روستا است.

۹. لازم است هر شب در نشست‌های صمیمی، رفتار روزانه‌ی همه‌ی گروه‌ها توسط نیروهای جهادگر آسیب‌شناسی گردد.

❖ برنامه‌های، روز اول ورود جهادگران، چگونه باشد، تا روستائیان را تحت تاثیر حضورشان، قرار دهد؟

۱ - روز اول، فرصت مناسبی، برای آشنایی است، از این‌رو جهادگران، به‌صورت گروهی با بزرگان و شورای روستا، همراه شوند، تا اهالی و توانمندی‌هایشان را به جهادگران معرفی نماید.

۲ - معارفه اولیه و جلسات با شورای روستا و هیئت امنای مسجد، با حضور روحانی گروه جهادی باشد.

۳ - در اولین روزها با مشارکت اهالی، برنامه جشن یا هیئت متناسب با مناسبت‌های موجود، برگزار شود.

۴ - در معارفه اولیه، جهت برگزاری مراسم‌های مختلف، پخش نذری، کلاس‌ها، جام‌های ورزش، تلاش عمرانی و کشاورزی، متناسب با مخاطب، از اهالی نظرخواهی و دعوت گردد.

۵ - برنامه‌های از پیش تعیین‌شده گروه، با همکاری اهالی روستا، در وقت مناسب، و با اطلاع‌رسانی گسترده باشد.

۶ - طرح برگزاری جام‌های فوتبال، دوی همگانی، تیراندازی، شنا و مسابقه طناب‌کشی، عواملی قوی برای مشارکت جوانان در اولین روز اردو می‌باشد، از این‌رو، برای برگزاری مسابقات ورزشی بین‌روستایی و اردوهای متنوع، در همان روز اول توسط یکی از

جوانان روستا ثبت‌نام انجام شود. بسیار پسندیده است که نام‌گذاری جام‌های مسابقات، با استفاده از نام شهدا باشد.

۷ - با کمال احترام و ادب در برخوردهای اولیه به افراد مسئولیت داده شود.

آسیب‌نم: کاهش معنویت اردو

❖ از بوی شهر و مادیاتش خسته شده بودم و می‌خواستم زندگی دیگری داشته باشم. دوست داشتم به خلق خدا خدمت کنم تا خداوند مرا در آغوشش گیرد اما در طول اردو همه چیز را فراموش کردم، علتش چیست؟

خدمت‌رسانی، محرومیت‌زدایی و مردم‌یاری، کارگاهی عملی برای انسان‌سازی است، ولی عواملی باعث کاهش معنویت اردو می‌گردد که در ذیل به برخی از آنان اشاره خواهد شد:

- ۱ - عدم بکارگیری روحانیون فاضل و مبلغین با تجربه: تربیت نیرو
- ۲ - انگیزه‌ی الهی در ابتدا یا زمان اردو نباشد: اگر در همه‌ی اردو یک اصل مهم و اساسی یاد آوری شود، آغوش خداوند را احساس خواهیم کرد.

مهم‌ترین اصل جهادی آن است که همه‌ی افعال و گفتارمان فقط برای خشنودی خداوند باشد و هیچ قدمی جز برای رضای او برداشته نشود^۱ و در راستای این هدف مقدس، هم‌نشین و همراه

۱. قال علی رضی الله عنه: «فی رضی الله غایة المَطْلُوب؛ امیرالمومنین رضی الله عنه فرمودند: منتهای آرزوی مردم در

رضای خداست» (همان، ص ۲۰۴).

خانواده‌های محروم فرهنگی و مادی^۱ شویم.

۳ - تراکم برنامه‌ها فرصت تفکر را می‌گیرد: به دلیل برنامه‌ریزی‌های مختلف و غالباً سنگین و پرحجم در زمان اردو، برخی جهادگران، غرق در فعالیت‌های اجرایی و چشم‌نواز می‌شوند و توجه تفکر، مناجات شبانه و به معنویت خود فراموش می‌گردد.

لازم است در اردوهای جهادی، گاهی در تنهایی خویش، به دور از رنگ شهر و شوخی‌های شبانه اردو، در گوشه‌ای خلوت کنیم یا در فضای روستا قدم بزنیم و در بین افکار و نیت‌هایمان به دنبال این هدف مقدس بگردیم تا بعد بهتر بتوانیم با نگاهی سازنده به مدرسه کوچک و مسجد روستا، به دنبال رفع مشکلات با همکاری اهالی باشیم.

۴ - احساس ناکارآمدی و بطالت، موجب کاهش معنویت و دل‌سردی جهادگران است: اصل حضور جهادگران، پیام‌رسانی فرهنگی و خدمت‌رسانی راهگشا است، که هر دو با هم‌نشینی و

→ اهل بیت علیهم‌السلام حتی اطعام کردنشان نیز برای رضای خدا بود: «إِنَّمَا نَطْعِمُكُمْ لَوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكْرًا؛ (و می‌گویند: ما شما را بخاطر خدا اطعام می‌کنیم، و هیچ پاداش و سپاسی از شما نمی‌خواهیم!)» (انسان، ۹)

۱. قال علی علیه‌السلام: «جَالِسِ الْفُقَرَاءَ تَزِدُّ شُكْرًا؛ مولای متقیان علیهم‌السلام می‌فرماید: با فقیران هم‌نشینی کن، تا زیاد کنی شکر را، مراد این است که غیر فقیر خوب است که با فقرا هم‌نشینی کند تا باعث زیادی شکر او گردد، زیرا که هرگاه سختی و زحمت آنان را ببیند قدر توسعه و مال خویش را بیشتر حس خواهد کرد و شکر آن را بیشتر میکند» (شرح آقا جمال الدین خوانساری بر غررالحکم، ج ۳، ص ۳۵۷).

هم‌صحبتی با اهالی به‌ویژه کودکان و نوجوانان، حاصل خواهد شد.^۱

❖ چه عواملی باعث افزایش و یا کاهش معنویت اردوهای جهادی می‌شود؟

عوامل افزایش معنویت اردو:

۱. از مبلغ و مبلغه‌های با تجربه استفاده شود و در هنگام برگزاری نماز، برنامه صبحگاه و زمان حرکت، سخنرانی‌های کوتاه معنوی برگزار گردد.
۲. نمازهای یومیه، به‌ویژه نماز صبح، پیوسته به صورت جماعت برگزار شود و نسبت به حضور فعال جهادگران، تاکید گردد.
۳. هیئت‌های معنوی، ویژه جهادگران برگزاری شود.
۴. در بین نیروها توسط مبلغ یا استاد متخصص، مباحث اخلاقی و مهارت‌های پیام‌رسانی، به‌صورت کارگاهی مطرح گردد.
۵. قبل از اردو، طرح‌های فرهنگی داخلی، آماده سازی شود. مانند: طرح روزانه ختم چهارده هزار صلوات برای همه گروه، تقسیم برگه‌های قرآن خوانی. (روزی حداقل ده آیه)
۶. امکانات و وسایل معنویت افزای مورد نیاز، تهیه شود. مانند: مناجات سحرگاهی، هم‌خوانی‌های شور آفرین صبحگاهی، کتاب با موضوع سیره علما و شهدا.

۱. قال الصادق علیه السلام: «عَلَيْكَ بِالْأَحْدَاثِ فَإِنَّهُمْ أَسْرَعُ إِلَيَّ كُلِّ خَيْرٍ؛ امام صادق علیه السلام فرمودند: توجه زیاد به جوانان آنها داشته باش که ایشان در کارهای نیک شتاب بیشتری دارند» (مجلسی، محمد تقی، بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۳۶).

۷. یادبود و بروشور با موضوع سیره شهدا تهیه گردد.
۸. نشست‌های صمیمی شبانه، با حضور پیشکسوتان جهاد برگزار شود.
۹. اردو از مکانی مقدس مانند امامزاده یا گلزار شهدا، آغاز شود.
۱۰. فضای معرفتی و تفکر بر انگیز ایجاد شود.^۱ برای مثال نصب سوالات اساسی و بنیادی در فضای خوابگاه، برگزاری مسابقاتی که اندیشه را به حرکت وادارد (مثل: چرا به اردو آمده‌ام؟ - اگر فقیری نبود اردوی جهادی چه خواهد شد؟ - تبلیغ انبیا فقط محدود به مناطق محروم است؟)
۱۱. گروهی از جهادگران فرهنگی، نشریه روزانه‌ای با هدف افزایش انگیزه جهادگران توزیع نمایند.
۱۲. از هر گونه اختلاط جنسیتی، بین جهادگران پیشگیری شود.
۱۳. جهادگران به جنس مخالف، تدریس نکنند.
۱۴. وسایل نقلیه مورد استفاده در اردو را از طریق تهیه برگه‌هایی با محتوای تفکربرانگیز و الصاق آن به شیشه‌ها و چنین کارهایی، فضاسازی معنوی کنید.
۱۵. طرح ارزاق معنوی برگزار نمایید. برای مثال فال کارت‌های آیات موضوعی، نکات کاربردی روایات، قطعه‌های وصیت نامه‌ی

۱. قال علی علیه السلام: «فَضْلُ فِكْرٍ وَ تَفْهَمٍ اَنْجَعُ مِنْ فَضْلِ تَكَرُّرٍ وَ دِرَاسَةٍ. زیادی فکر و فهمیدن سودمندتر است از زیادی تکرار کردن و خواندن است.»

(آمدی، عبدالواحد بن محمد تمیمی، غرر الحکم و درر الکلم باب‌أهمیة الفکر و الترغیب إليه...

شهدا آماده و هر روز توزیع شود.

۱۶. مناجات‌های سحرگاهی و دعای عهد، هر روز در فضای

خوابگاه پخش شود.

۱۷. هر روز از اردو به نام یکی از معصومین نام‌گذاری شود.

۱۸. بدرقه و استقبال جهادگران با عبور از زیر قرآن باشد.

۱۹. برای هر روز شعاری معنوی انتخاب کنید.

۲۰. نشریات دیواری جذاب با هدف افزایش سطح معنویت،

برگزار شود.

عوامل کاهش معنویت اردو:

۱. جذب نیروهای ناهنجار در فضای اردو.

۲. عدم حضور مبلغ و مبلغه.

۳. عدم توجه نیروها نسبت به اهداف اردو.

۴. ضعف مدیریت اردو و عرصه‌ها.

آسیب‌دهم: عدم پیش‌بینی‌های لازم جهت حضور خواهران

❖ حضور پیش‌بینی نشده خواهران در اردوهای جهادی چه آسیب‌های خواهد داشت؟

۱ - فعالیت جهادگران خواهر و برادر، در فضای مشترک، الگوسازی منفی برای اهالی و تاثیرات نامطلوبی برای جهادگران خواهد داشت.

۲ - ارتباط مستقیم و تلفنی مسئولین خواهر و برادر عرصه‌ها با یکدیگر، معنویت اردو را کاهش می‌دهد که استفاده از رابط پیشنهاد راهگشایی می‌باشد.^۱

۳ - رعایت نکردن هنجارهای اسلامی باعث افزایش توقع پسران روستا در انتخاب همسر خواهد شد.

۴ - دختران روستا با مقایسه‌ی خود با خواهران جهادگر ممکن است دچار خود باختگی شوند و دیگر از فرهنگ، خانواده، آداب و رسومشان احساس رضایت نکنند.

۵ - یکی از تفاوت‌های مردان و زنان در نوع نگاهشان به مسائل

۱. حضور برخی جهادگران و روحانی به همراه همسر ویا محارم به عنوان رابط خواهران و برادران

پیرامونشان است؛ که این تفاوت‌ها از سویی دارای منافی می‌باشد و از سوی دیگر ممکن است عامل مضراتی گردد؛ مردان کلی نگر و زنها به ظرائف بیشتر دقت می‌کنند؛ این تفاوت نگاه، احتمال وجود آسیب‌هایی را خواهد داشت، که با توجه به وجود انگیزه‌های معنوی شرکت‌کنندگان در اردوهای جهادی احتمال وقوع این آسیب‌ها بسیار کم است در ذیل مثال‌های ذکر می‌شود: انتقادات جزئی و پیاپی به مدیریت اردو، اختلاف درون‌گروهی نیروها، درگیر نمودن مسئولین به معضلات کوچک، ولایت ناپذیری نسبت به مسئولین، غرور و خودرایی مسئولین خواهد.

۶ - امنیت خواهران در محل اسکان و جابجایی‌ها لحاظ نشود.

❖ با توجه به آسیب‌های احتمالی، حضور خواهران جهادگر در اردوها چه ضرورتی دارد؟

خواهران جهادگر، الگوسازان نسل‌های آینده

قرآن کریم حضور فعال زنان را در ضرورت‌های اجتماعی رد نمی‌کند و اجتناب ناپذیر می‌داند^۱ و سیره‌ی حضرت زهرا (سلام الله علیها) در خطبه‌ی سقیفه و حمایت فعال اجتماعی ایشان از حضرت علی (علیه السلام) نیز الگوی ماندگار زنان مسلمان است.

حضرت امام خمینی (قدس سره) درباره‌ی نقش زنان در پیشبرد اهداف انقلاب و اسلام می‌فرمایند: «نقش زنها در جامعه آنقدری که

من یادم است و آنقدری که تاریخ به ما گفته است، در چند نهضت که در ایران واقع شد نهضت تنباکو نهضت مشروطه قضیه ۱۵ خرداد نقش زنها بالاتر از مردها اگر نبود کمتر نبود آنان در میدانها حاضر شدند و بواسطه حضور آنها در میدانها مردها اگر قوتشان کم بود زیاد شد و اگر قوی بودند دو چندان شد و آنچه که خود شما شاهد بودید در این نهضت اسلامی و انقلاب اسلامی حاضر است در این انقلاب اسلامی نقش شما بانوان از نقش مردها بالاتر بود»^۱

در زمان پیامبر اعظم ﷺ نیز زنان علاوه بر وظیفه‌ی اصلی خود در تربیت فرزندان و مدیریت عاطفی خانواده، حضور فعالی در جامعه داشته‌اند تا جای که حتی در جنگ‌ها نیز شرکت تاثیرگذار دارند.

در ذیل برخی موارد ضرورت حضور خواهران ذکر می‌شود:

۱- زنان با کسب تعهد و تخصص^۲ برای تحقق جامعه‌ی مهدوی می‌کوشند زمینه ظهور حضرت بقیه الله الاعظم (عج) را فراهم می‌نمایند و اردوهای جهادی کارگاهی کوچک برای کسب این ویژگی‌هاست.

حکومت جهانی عدالت و معنویت نیازمند نیروهایی کارآمد از بین مردان و زنان مومن و متعهد می‌باشد تا آنجا که در بعضی روایات آمده است که برخی زنان مانند مردان اولین کسانی هستند

۱. صحیفه‌ی امام ج ۱۸ ص ۴۰۳

۲. انبیا، ۱۰۵.

که گرد امام جمع شده و باحضرت بیعت می‌کنند. امام باقر علیه السلام فرمود: "سوگند به خدا! سیصد و اندی نفر بدون وعده پیشین گرد می‌آیند و میان آنها پنجاه زن است"^۱. روایات دو سطح از یاران را معرفی می‌کنند گروهی سرداران و فرماندهانند و گروهی دیگر نیروهای که در زمینه چینی ظهور تاثیر گذار می‌باشند در روایات می‌خوانیم: تعداد زنانی که امام را در قیام علیه مخالفان کمک می‌کنند، هفت هزار و هشتصد نفر ذکر کرده‌اند و تعداد مؤمنان زمینه چین ظهور به هنگام خروج دجال، دوازده هزار مرد و هفت هزار و هفتصد یا هشتصد زن هستند.^۲

از بعضی روایات دیگر می‌توان استفاده نمود که تعدادی از زنان از مدیران و کارگزاران حکومت امام زمان خواهند بود. حال که میان ۳۱۳ تن از یاران حضرت (که کارگزاران و مدیران حضرت می‌باشند) پنجاه زن وجود دارند، به این نتیجه می‌رسیم که زنان در پست‌های مدیریتی فعالانه نقش خواهند داشت که اردوی جهادی کارگاهی کوچک و بستری مناسب برای پرورش این نیروهای کارآمد خواهد بود.

۲- نیمی از مخاطبان اردوهای جهادی دختران و بانوانی هستند که وظیفه‌ی سنگین تربیت نسل آینده بر عهده‌ی آنان است، از این رو حضور فعال خواهران جهادگر می‌تواند گامی به سوی تحولی

۱. بحار الانوار ج ۵۲ ص ۲۲۳

۲. ابن حمادالفتن ص ۱۵۱

بزرگ در منطقه باشد.

زنان و دختران نیازمند آموزش و تربیت می‌باشند که با حضور خواهران در اردوها این فرصت فراهم می‌گردد تا هر چند کوتاه جمعیت زنان و دختران روستایی مورد آموزش قرار گیرند و از کلاس‌ها اثرپذیرند که با تداوم اردوها این اثر بخشی ماندگار خواهد شد.

۳- جهادگران اردوهای جهادی، الگوی ماندگار در مناطق محرومند و این تاثیرگذاری الگویی برای دختران جوان و نوجوان با حضور خواهران جهادگر تحقق خواهد شد، نوع پوشش، رفتار اصولی و اسلامی خواهران در حین اردو تأثیرات بسزایی بر دختران جوان و نوجوان روستا دارد و فرهنگ منطقه را تحت تاثیر خود قرار خواهد داد با توجه به زمان کوتاه اردوها، رابطه دوستی و علاقه بعد از اردو از طریق تلفن و پیامک بیشترین تاثیرگذاری را دارد.

۴- بانوان در مدیریت فرهنگی خانواده و مبارزه با ناتوی فرهنگی و شبهه افکنی‌های شبکه‌های ماهواره ای نقش بسزایی دارند از این رو دشمن سعی در هدف قرار دادن زنان ایرانی در راستای سست نمودن مبانی اعتقادی‌شان و بنیان‌های خانواده نموده است حضور خواهران مبلغه یکی از نیازهای اردوهای جهادی است تا با همکاری دانشجویان کلاس‌های معارفی، مهارت‌های زندگی، احکام شرعی، شبهات فکری برگزار شود تا ابهامات و مشکلات

مذهبی، عقیدتی بر طرف گردد.

۵ - اکثر روستاهای کشور به علت کثرت و پراکندگی از وضعیت بهداشتی خوبی برخوردار نیستند از این رو حضور خواهران پزشک متعهد در اردو رضایتمندی بانوان روستا و الگوپذیری مثبت آنان را به همراه خواهد داشت.

۶ - آموزش‌های هنری باعث ایجاد رابطه دوستانه و عاطفی بین بانوان و دختران روستا با جهادگران می‌شود که زمینه‌ی آموزش‌های مذهبی و فکری در قالب کلاس‌های هنری را نیز فراهم می‌کند.

❖ برای حضور تاثیرگذار خواهران در اردوهای جهادی چه پیش‌بینی‌هایی لازم است؟

الف - مکان استقرار خواهران مناسب باشد:

۱- مکان استقرار خواهران از مکان استقرار برادران، فاصله داشته باشد.^۱

۲ - در دیدرس و محل اجتماع اهالی نباشد.

۳ - در خوابگاه، مکانی جهت انجام فعالیت‌های فرهنگی در نظر

گرفته شود.

۱. قالت فاطمه رضی الله عنها: «خَيْرُ لِلنِّسَاءِ أَنْ لَا يَرَيْنَ الرَّجَالَ وَلَا يَرَاهُنَّ الرَّجَالُ؛ حضرت زهرا رضی الله عنها فرمودند: برای زنان بهتر است، که در معرض دید مردان نباشند و آنها نیز از نگاه کردن به مردان پرهیز نمایند» (حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعة، ج ۲۰، ص ۲۳۲)

- ۴ - از جهت امنیتی شب‌ها اطراف محل استقرار خواهران محافظت شود.
- ۵ - رفت و آمد خواهران به صورت گروهی و با همکاری و حضور رابطه‌ها باشد.
- ۶ - رفت و آمد در خارج از محوطهٔ اسکان، با هماهنگی مسئولین و با رعایت تمام مسائل امنیتی، صورت گیرد و نیروها از ورود به خانه اهالی بدون هماهنگی با مسئولین اردو جدا خودداری نمایند.

ب - جهادگرانی جذب شوند که هنجارهای اسلامی و فرهنگی را رعایت می‌کنند:

- ۱ - رفت و آمد جهادگران به روستاها مطابق با الگوهای صحیح باشد، و دست کم، هنجارهای فرهنگی روستا رعایت شود، برای مثال وسیلهٔ نقلیهٔ خواهران و برادران مجزا باشد.
- ۲ - تا حد امکان ارتباط خواهران از طریق رابطین صورت گیرد، چرا که برخی اهالی روابط جهادگران را زیر نظر دارند و به شدت تاثیر پذیرند. (منظور از رابط، زن و شوهر یا خواهر و برادر جهادگر هستند که نقش واسطهٔ گروه خواهران و برادران را دارند).
- ۳ - رفت و آمد خواهران در محیط روستا به صورت گروهی باشد و هرگز به طور انفرادی نباشد و حداقل دو یا سه نفر باشند.
- ۴ - کوچک‌ترین رفتار امروز جهادگر، تبدیل به الگوی فردای اهالی روستا می‌شود، از این رو در تردهای خواهران در محیط

روستا نسبت به رعایت موارد ذیل دقت کامل صورت گیرد:

- الف - حجاب خواهران کامل باشد.
- ب - هیچ‌گونه آرایش استفاده نشود.
- ج - از استعمال عطر و ادکلن خودداری شود.
- د - سلام کردن به اهالیِ روستا در مسیرهای تردد، عامل جذب قوی و کار آمد به‌شمار می‌رود ولی باید دقت داشت که هرگز به آقایان و حتی پسرانِ نوجوانان، سلام نشود.

ج - فضای آموزشی و ورزشی مناسب برای خواهران آماده شود:

- ۱ - ایجاد فضای مناسب و مستقل برای کار فرهنگی خواهران.
- ۲ - وجود رابط بین خواهران و برادران: برای مثال حضور زن‌وشوهر یا خواهر و برادر در اردو، بسیاری از مشکلات را برطرف کرده و باعث هماهنگی‌های لازم خواهد شد.
- ۳ - فراهم نمودن امکانات و اقلام مورد نیاز.

آسیب‌یازدهم: عدم استمرار و پیگیری اهداف

❖ عدم استمرار و پیگیری اهداف، چه آسیب‌های را در پی دارد و راهکارهای استمرار تاثیرگذار چیست؟

آسیب‌شناسی مدیریتی پس از اردو:

آسیب‌های عدم استمرار:

- الف - اثرگذاری پیام‌ها کاهش می‌یابد.
- ب - تنوع برخورد جهادگران گروه‌های مختلف توقعات منطقه را افزایش می‌دهد.
- ج - آزمون و خطاها گروه‌های مختلف احساس ناکارآمدی را نسبت به گروه‌ها ایجاد می‌کند.
- د - اردوی کوتاه، عامل دلبستگی‌های عاطفی جهادگران و اهالی شده است و استمرار این رفاقت مقدمه‌ی تغییر فرهنگ خواهد بود و ترک کامل این دوستی‌های سرخوردگی و دلسردی را در پی دارد.
- هـ - رفتار نسنجیده‌ی برخی نیروها، توقعاتی ایجاد خواهد کرد که ترک کامل منطقه، ناامیدی مردم را در پی دارد.

راهکارهای استمرار هدفمند:

الف - با سفرهای کوتاه برخی جهادگران، حضور در منطقه حفظ خواهد شد.

ب - در لابلای برنامه‌ها، نخبگان شناسایی، جذب و با تشخیص علائق مشترک با آنان ارتباط‌گیری می‌شود در راستای تشکیل کانون فرهنگی و هیئت نوجوانان تا با معرفی هیئت امنای آنان به مراکز تبلیغی شهر مثل سازمان تبلیغات،

جمع‌آوری شماره‌های تلفن همراه نوجوانان جهت سامانه‌ی پیامک و ارتباط‌های بعدی و... حرکتی فرهنگی را ماندگارتر خواهد کرد.

❖ با توجه به محدودیت زمانی اردوهای جهادی بسیاری از اهداف اردو محقق نمی‌شود برای رفع این مشکل چه راهکارهایی پیشنهاد می‌شود؟

۱- هر دانشگاهی معین منطقه‌ای گردد و به صورت پیوسته تحولات منطقه را رصد نماید.

۲- جهت ارتقای سطح تاثیرگذاری منطقه‌ای، شایسته است جهادگران پس از برگزاری اردوی جهادی، تداوم حضور خود را حفظ نمایند.

۳- میان نیروهای حوزوی بومی روستا و جهادگران ارتباط نزدیک برقرار شود تا در طرح تداوم، همکاری بهتری با آنان انجام گیرد.^۱

۱. قال علی علیه السلام: «فَلَيْلٌ يَدُومُ خَيْرٌ مِنْ كَثِيرٍ يَنْقَطِعُ؛ امام علی علیه السلام فرمودند: اندکی که دائمی باشد، بهتر است از بسیاری که مقطعی باشد» (آمدی، عبدالواحد، غرر الحکم، ج ۴، ص ۴۹۷).

۴- کارگروه پیگیری کارهای نیمه‌تمام و مصوبات اردوها تشکیل شود.

۵ - جهادگران می‌توانند در فرصت کوتاه اردو، نخبگان منطقه را شناسایی و با آنان رفاقت سازنده و مستمر داشته باشند.

۶ - تشکیل هیئت‌های متناسب با سن و جنسیت مثل ویژه کودکان، نوجوانان و جوانان و برگزیدن نخبگان منطقه توسط خود اعضا و هدایت جهادگران.

۷ - نخبگان فرهنگی را با عنوان مسئولیت به سازمان تبلیغات و سازمان ملی جوانان، معرفی شوند تا آینده موفق‌تری را به لطف الهی برایشان و منطقه رقم بزنند.

۸ - اهالی روستا را با مراکز پاسخگویی تخصصی، آشنا کنند، برای مثال شماره تلفن مرکز پاسخگویی ۰۹۶۴۰ به اهالی داده شود تا با کارشناسان نخبه حوزه، مکالمه زنده تلفنی داشته باشند و در عرصه‌های مشاوره خانواده، قرآن و حدیث، احکام شرعی، اخلاق، دین‌پژوهی و ادیان، سوالاتشان را بپرسند.

۹ - در صورت وجود اینترنت، سایت‌های جذاب دینی به‌ویژه "اینترانت رایگان تبیان" را معرفی نمایند.

۱۰ - امکانات فرهنگی مانند بانک لوح و کتابخانه‌ها شناسایی شوند و میان آن مراکز با مجموعه‌های فرهنگی مثل دفاتر مراجع تقلید، اداره ارشاد، مجلات تخصصی کودک و نوجوان (مانند مجلات دفتر تبلیغات اسلامی قم) ارتباط پستی برقرار شود.

- ۱۱ - اهالی را مشترک کتاب رایگان نمایند. (مثل انتشارات در راه‌حق)
- ۱۲ - برگزاری مسابقه نامه‌ای به مرجع تقلید: در این طرح مربیان پس از مطرح نمودن موضوع تقلید، از اهالی می‌خواهند به دفتر مرجعشان نامه‌ای نوشته و از مرجع تقلیدشان رساله، درخواست کنند. گروهی از جهادگران با بررسی نامه‌ها، تحقق خرید و پخش رساله‌های احکام را بر عهده می‌گیرد.
- ۱۳ - با جمع‌آوری شماره‌های تلفن همراه و ثبت در سامانه‌های پیام‌رسانی پیوسته با آنان در ارتباط باشند.

❖ حضور فعال دانشگاه‌های منطقه به عنوان معین، در نقاط محروم، باعث برطرف شدن چه آسیب‌های خواهد شد؟

- ۱ - هزینه جابه‌جایی امکانات و نیروها کم‌تر می‌شود.
- ۲ - از انتقال برخی فرهنگ‌های مخرب مناطق دیگر کشور، پیشگیری خواهد شد و برای جوانان روستا الگوسازی بومی، می‌گردد.
- ۳ - در ارتباط از راه دور، تعامل با مسئولین روستایی و منطقه‌ای کمی سخت‌تر است و با حضور دانشگاه‌های منطقه، امکان تعامل بیشتری برای برطرف نمودن مشکلات با همکاری و محوریت شورای روستاها، ایجاد خواهد شد.
- ۴ - با حضور دانشگاه‌های منطقه، مشکلات روستاها بهتر و دقیق‌تر رصد می‌گردد.
- ۵ - فعالیت‌ها و برنامه‌ها (فرهنگی، آموزشی، عمرانی و

کشاورزی) تکمیل خواهد شد.

❖ برای ماندگاری تاثیر و خاطره اردوهای جهادی در بین اهالی روستا چه راهکارهایی پیشنهاد می‌شود؟

۱ - اختتامیه جذاب برگزار شود و از اهالی دعوت رسمی صورت گیرد: برای مثال دانشجویان با حضور مبلغ و مسئولین روستا، اهالی را دعوت به شرکت در مراسم اختتامیه می‌کنند که این جلسه فرصت مناسبی برای دعوت مسئولین و ایجاد حلقه ارتباطی مردم با آنان است.

۲ - اسامی، نشانی و شماره تماس خانواده‌های علاقه‌مند، جمع‌آوری شود تا به وسیله سامانه‌های پیامک یا بسته‌های فرهنگی پستی پیوستگی ارتباط با آنان حفظ گردد.

۳ - جشنواره ورزشی بین همه روستاهای منطقه برگزار شود: برای مثال، اولین روز حضور در اردو، اعلام شود که جشنواره‌ای ورزشی بین کودکان و نوجوانان همه روستاهای منطقه، برگزار می‌گردد و در آخرین روز از برگزیدگان در جشنواره ورزشی تجلیل به عمل آید. در این طرح دو هدف دنبال می‌شود:

الف - جلب همراهی اهالی از روز اول برگزاری اردو.

ب - برگزاری مراسم وداع خاطره انگیز برای کودکان

و نوجوانان.

آسیب دوازدهم: عدم حضور روحانی و مبلغ

❖ ضرورت حضور مبلغ در میان اردو تا چه حد است؟

گروه‌های تخصصی جهادگران، ابزار تقویت‌کننده پیام:

گروه مبلغین:

اردوهایی که کارشناس مذهبی و مبلغ دینی ندارند بیشترین احتمال خطا را در پیام‌رسانی فرهنگی تجربه خواهند کرد. همیشه مدیرانی موفق بوده‌اند که در کنار خود روحانی با تجربه‌ای را به عنوان مشاور داشته‌اند، حضور مبلغان برادر و خواهر توانمند در اردوی جهادی نقش تاثیرگذاری در مدیریت معنوی اردو دارد.

در ذیل مواردی از ضرورت حضور کارشناسان مذهبی به عنوان مشاور فرهنگی، روحانی و طلاب خواهر و برادر در اردوهای جهادی ذکر می‌گردد:

۱ - ایجاد روحیه جهادی، اخلاص، ایثار بین دانشجویان از هنرهای مبلغ توانمند است.

۲ - از آنجاکه آرمان اصلی اردوهای جهادی، جریان‌سازی فرهنگی و تربیت نیروهای کارآمد است، زمانی جهادگر به اهداف بلند خود خواهد رسید که در تبلیغ جهادی خویش از متخصصین تبلیغ بهره‌مند شود.

۳ - یکی از موانع ارتباطی در اردوی جهادی عدم اعتماد اهالی روستا به جهادگران است که حضور روحانی و مبلغ در کسب اعتماد عمومی بسیار تاثیرگذار خواهد بود.

۴ - در ایجاد ارتباط گروه‌های جهادی و افراد نخبه منطقه و ارتباط بهتر و قوی‌تر بین گروه جهادی و مردم منطقه نقش موثری دارند.

۵ - گروه‌های جهادی می‌توانند از تجربه‌های تبلیغی مبلغ در ارتباط با اهالی و روش انتقال پیام فرهنگی، بهره‌مند شوند.

۶ - حضور مبلغان در اجرای برنامه‌های مختلف فرهنگی مثل برگزاری دعا و سخنرانی جهت ارتقای معنوی گروه و اهالی تجربه‌ی بسیار کارآمدی خواهد بود.

۷ - مبلغان توانمند در تبلیغ چهره به چهره و برگزاری جلسات معرفتی با جهادگران نقش سازنده‌ای خواهند داشت.

۸ - حضور مستمر مبلغ در میان اردو سبب ایجاد تعامل و اثرپذیری بیشتر با اعضای گروه می‌شود.

۹ - همه آثار و برکاتی که در ارتباط حوزه و دانشگاه وجود دارد،

در نمای کوچکی تحقق می‌یابد.^۱

❖ آیا آشنایی قبلی مبلغ با اعضای گروه جهادی لازم است؟

۱- آشنا شدن مبلغین با گروه و منطقه جهادی قبل از زمان برگزاری اردو، لازم و ضروری است. در بسیاری از موارد مبلغ جهادی، نظرات و تجربیاتی راه‌گشا دارد که انتقال این تجربیات به اعضای گروه و مسئولین، حرکتی یک‌پارچه و هماهنگ را در اردو در پی خواهد داشت.

۲- روحانیون و مبلغه‌های خواهر دارای توانمندی و تجربه‌ی یکسان نیستند، جلسات پیش از اردو فرصت مناسبی است تا با توجه به میزان توانمندی روحانی و مبلغه از حضور او استفاده شود.

۳- مسئولین جهادی، چشم انداز فرهنگی، سیاسی، عمرانی، علمی گروه را تبیین می‌کنند تا فعالیت مبلغ و اعضای گروه در چارچوب‌های تعیین شده، تعریف شود.

❖ عوامل موفقیت مبلغ در جذب هر چه بهتر افراد چیست؟

مبلغ فردی است که توان تطبیق محتوای تبلیغی خود را با شرایط خاص زمان و مکانی داشته باشند و در صورتی می‌تواند در

---

۱. معمار کبیر انقلاب: «با وحدت این دو قطب متفکر کشور عزیز به رشد واقعی و ترقی و تعالی حقیقی می‌رسد. علما و دانشمندان این دو مرکز لازم است کوشش کنند در پیوند دادن این دو قشر عزیز. و باید بدانند که نه دانشگاهی بدون روحانی می‌تواند به استقلال برسد؛ و نه روحانی بدون دانشگاهی» (موسوی خمینی، روح الله، صحیفه نور، ج ۱۰، ص ۸۳).

جایگاه واقعی خود تداوم‌بخش راه انبیای الهی گردد و از ارزش‌های اسلامی دفاع نماید که از نظر علمی، اخلاقی و عملی، واجد ویژگی‌های برجسته سیره اهل بیت علیهم‌السلام باشد.^۱ که در ذیل مثال‌های ذکر می‌شود:

اخلاص، آراستگی ظاهری، اخلاق خوش، رفیق و مدارا، استقامت، جلب اعتماد، سعه‌صدر، عمل‌گرایی، عفو و بخشش،^۲ مردم‌داری، تواضع و فروتنی، استفاده از تجربیات مبلغین قبلی منطقه، استفاده از شیوه‌های نوین تبلیغی، تعامل بیشتر با جوانان و نوجوانان برگزارکننده جشن‌ها و برنامه‌های شاد، شرکت در مراسمات اهالی، آشنایی با مخاطب و روانشناسی دینی.

❖ روش برخورد مبلغ با آداب و رسوم ناپسند منطقه، چگونه باید باشد؟

- ۱- آداب و رسوم غلط به درستی شناسایی شوند.
- ۲- همراهی در آداب حلال، زمینه‌ی پذیرش مخالفت در رسومات خرافی و غیر شرعی را فراهم خواهد کرد.^۳

۱. رک: محمدی ری شهری، محمد، تبلیغ در قرآن و حدیث، صص ۲۳۵-۲۴۳.
 ۲. قال علی علیه‌السلام: «أَحْسَنُ أَعْمَالِ الْمُقْتَدِرِ الْعَفْوُ؛ امیرالمؤمنین علیه‌السلام می‌فرماید: بهترین عمل انسان نیرومند و قوی، عفو و بخشش است» (آمدی، عبدالواحد، غررالحکم، ص ۲۴۶).
 ۳. قال علی علیه‌السلام: «أَنْ لَا يُغَيَّرَ كُلُّ سُنَّةٍ حَسَنَةٍ بَيْنَهُمْ بِإِحْدَاثِ طَرِيقَةٍ سَيِّئَةٍ؛ حضرت علی علیه‌السلام به مالک اشتر می‌فرماید: با آداب و رسومی که مخالف شرع نیست مبارزه نکن» (خوئی، حبیب‌الله، منهاج‌البراعة فی شرح نهج‌البلاغه، ج ۳، ص ۱۷۸).

۳- تشویق افراد به عمل کردن به آداب و سنن نیکو بسیار موثر می‌باشد.

۴- در مسائل پر اهمیت با بیان منطقی و روشن، ابراز مخالفت شود.

۵- در برخی موارد مخالفت عملی لازم می‌باشد؛ مانند: عدم شرکت در مراسمات حرام و یا ترک مجلس به محض شروع فعل حرام.

۶- ایجاد جریان فرهنگی و جنگ روانی مثبت نیز بسیار کارآمد خواهد بود. برای مثال پیام مثبتی همچون نماز، به صورت همگانی توسط جهادگران مطرح شود و همه به دفعات از آن سخن بگویند.

آسیب سزودم: تنوع اهداف شرکت کنندگان

❖ گروه‌هایی مانند عمرانی، کشاورزی، بهداشتی و درمان و.. چه ارتباطی با فعالیت‌های فرهنگی اردو دارند و چگونه می‌توانند، در امر پیام رسانی فعالیت کنند؟

گروه‌های عمرانی، کشاورزی، بهداشتی و درمانی

عدم یک پارچگی اهداف، در بین گروه‌های تخصصی شرکت کننده باعث انحراف اردو در تاثیرگذاری خواهد شد. برخی گروه‌های تخصصی با اردوهای جهادی همراه می‌شوند که هدفشان پیام رسانی فرهنگی نیست و وظیفه‌ی سازمانی خود را دنبال می‌کنند تفکیک گروه‌های تخصصی از جهادگران برای اهالی، کار دشواری است و گاهی الگوهای نامناسب توسط برخی از این گروه‌ها در منطقه ترویج می‌شود. (برای مثال بد حجابی، سیگار کشیدن، کم توجهی به نماز، بی توجهی پزشک به محرم و نامحرم) همان‌طور که پیش‌تر به آن پرداخته شد هدف عالی و آرمانی اردوی‌های جهادی تربیت انسان‌های وارسته برای تحقق جامعه‌ای بر اساس عدالت و معنویت است و این آرمان کلان در جای‌جای

اردوهای جهادی خودنمایی می‌کند، اردوی جهادی فرصتی طلایی برای تربیت اهالی روستا و جهادگران است.

مسجد، حمام، مدرسه و خانه‌ی عالمی که ساخته می‌شود پیوسته نزول رحمت و برکت را برای جهادگران در پی خواهد داشت و از سویی دیگر، ابزار قوی ارتباط جهادگران با اهالی است. وقتی پزشک جهادگر بیماری را معاینه می‌نماید، در واقع در حال تاثیرگذاری مستقیم فرهنگی بر اهالی است و کودکان او را به عنوان الگوی فردایشان می‌بینند.

از نگاه فرهنگی، جهادگران گروه‌های تخصصی مثل گروه‌های عمرانی و بهداشت و درمان از تاثیرگذارترین نیروها هستند.

حضرت عیسی علیه السلام با حواریون خود وارد شهرها و روستاها می‌شود و بیماران را شفا می‌دهد تا به اهداف خود که تاثیرگذاری فرهنگی است نزدیک شود.

❖ برای همسو کردن گروه‌های همراه در تاثیرگذاری فرهنگی رعایت چه نکاتی ضروری است؟

برگزاری دوره‌های کوتاه مدت آموزشی و کارورزی مشترک بین تمام گروه‌ها می‌تواند تمام اعضا را در پیشبرد اهداف مشخصی یکسو و متحد نماید.

آموزش نکات ذیل به نظر ضروری است:

۱- همه‌ی اعضا الگوهای رفتار اسلامی را رعایت نمایند، چه بسا

نوع پوشش یک جهادگر، نسل‌هایی را اصلاح و یا نابود نماید.
 ۲- بر طرف کردن بسیاری از آسیب‌های اجتماعی نیاز به گفتار ندارد، بلکه یک عمل به مراتب تاثیرگذارتر است برای مثال گروه‌عمرانی وقت نماز، کار را تعطیل کرده، با کمک اهالی روستا اذان بگویند و نماز را به صورت جماعت برپا کنند.

۳- محبت نمودن و شخصیت دادن به اهالی، توسط گروه‌های تخصصی نتایج چشم‌گیری خواهد داشت.

۴- عالی‌ترین معارف را می‌شود در کوتاه‌ترین جملات به مخاطبین ارائه داد. مثلاً برای مطرح کردن ضرورت نماز، فلسفه زندگی، حجاب و یا بسیاری از مفاهیم دینی، نیازی به سخنرانی نیست، بلکه جهادگر می‌تواند، جملات کوتاه و احادیثی جذاب و پر محتوا را انتخاب نماید و آنها را در خلال گفتگوهای خودمانی و حتی فعالیت‌های اجرایی برای مخاطب بیان نماید.

این جاست که هرکدام از جهادگران یک "پیام بر فرهنگی" می‌شوند، حتی اگر در اردوی جهادی وظیفه عمرانی یا بهداشتی را عهده‌دار باشد. اما می‌توانند یک اثر جاودانه از خود به جای بگذارند. در این راستا می‌توانند نمونه‌هایی از معارف عمیق در جملات کوتاه بیان کنند، مانند این جملات: "با خدا باش، با صفا باش - تکرار واژه ان‌شاءالله - امام زمان تک تک شما را می‌شناسد و شما می‌توانید یار

حضرت باشید.^۱ روی ماه خدا را ببوس، خدا کارت داره"

❖ در صورت مشاهده ناهنجاری در رفتار و پوشش برخی نیروهای میهمان، وظیفه‌ی دیگر جهادگران چیست؟

- الف - نیروهای میهمان کاملاً گزینشی باشند. برای مثال در زمان دعوت از آنان، ویژگی‌های مورد نظر به عنوان شرایط ذکر شود.
- ب - قبل از اعزام به اردو جلساتی با حضور گروه‌های تخصصی، جهت آشنایی آنها با اهداف و مبانی حرکت‌های جهادی و فرهنگ اهالی روستا برگزار شود.
- ج - با رعایت شرایط شرعی، نهی از منکر شود.
- د - مسئول اردو و روحانی در جریان این امر گذاشته شوند.

۱. در تویعاتی که توسط نواب چهارگانه و غیر ایشان از او صادر شده، امام زمان عج به این شناخت اعتراف نموده‌اند و حجت را برای همه تمام نموده‌اند، آن جا که می‌فرمایند: «فَإِنَّا نُحِيطُ عِلْمًا بِأَثْبَانِكُمْ وَ لَا يَعْزُبُ عَنَّا شَيْءٌ مِنْ أَخْبَارِكُمْ - وَ مَعْرِفَتِنَا بِالذَّلِّ الَّذِي أَصَابَكُمْ مُذْ جَنَحَ كَثِيرٌ مِنْكُمْ إِلَى مَا كَانَ السَّلْفُ الصَّالِحُ عَنْهُ شَاسِعًا وَ نَبَدُوا الْعَهْدَ الْمَأْخُودَ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ كَأَنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّا غَيْرُ مُهْمَلِينَ لِمُرَاعَاتِكُمْ وَ لَا نَاسِينَ لِذِكْرِكُمْ وَ لَوْ لَا ذَلِكَ لَنَزَلَ بِكُمْ اللَّأْوَاءُ؛ ما از اخبار و اوضاع شما کاملاً آگاهیم و چیزی از آن بر ما پوشیده نمی‌ماند. ما از لغزشهائی که از برخی شیعیان سر می‌زند از وقتی که بسیاری از آنان میل به بعضی کارهای ناشایسته‌ای نموده‌اند که نیکان گذشته از آنان احتراز می‌نمودند و پیمانی که از آنان برای توجّه به خداوند و دوری از زشتی‌ها گرفته شده و آن را پشت سر انداخته‌اند اطلاع داریم، گویا آنان نمی‌دانند که ما در رعایت حال شما کوتاهی نمی‌کنیم و یاد شما را از خاطر نبرده‌ایم، و اگر جز این بود از هر سو گرفتاری به شما رو می‌آورد و دشمنانتان، شما را از میان می‌بردند» (طبرسی، ابو منصور، احتجاج، ترجمه بهزاد جعفری، ج ۲، ص ۶۵۱).

❖ با توجه به هدف فرهنگی اردو آیا معاینه‌ی جنس مخالف توسط گروه پزشکی ضرورت دارد؟

الف) در صورت امکان از پزشک خانم برای خانم‌ها و از پزشک آقا برای آقایان استفاده شود و معاینه جنس مخالف فقط مختص به شرایط ضروری باشد، چرا که هدف اصلی اردو، تغییر الگوی نامناسب فرهنگی است و این‌گونه معاینات تاثیر نامطلوبی خواهد داشت.

ب) در صورت عدم دسترسی به پزشک خانم، استفاده از پرستار خانم (یا شخصی دارای مهارت‌های اولیه بهداشتی و درمانی) توصیه می‌شود.

ج) در اکثر مراکز، خانه بهداشت وجود دارد و جهادگران می‌توانند بیمار را به آن مراکز انتقال دهند.

آسیب چهاردهم: مستندسازی غیراصولی از اردوهای جهادی

❖ مستندسازی غیر تخصصی چه آسیب‌هایی دارد راهکار برطرف نمودن این آسیب‌ها چیست؟

گروه تصویربرداری

۱- تحقیر اهالی منطقه: برخی مستندها برای تاثیرگذار بیشتر در مخاطب خود، موجی از احساس حقارت را در مناطق روستایی ایجاد می‌کند و صدمات جبران ناپذیری بر شخصیت اهالی و منطقه وارد خواهد کرد و جوان با نشاط دیروز، خود را به یکباره محرومی نیازمند خواهد شناخت.

اکثر مناطق به‌ظاهر محروم، دچار فقر مادی نمی‌باشند بلکه نوع آداب و رسوم زندگی آنها به‌صورت ساده و بی‌پیرایه است، برای خودشان، بزرگ و ریش سفیدی دارند و از زندگی‌هایشان احساس رضایت می‌کنند و تنها یک تصویربرداری غیر اصولی کافی است، تا فرهنگ منطقه دچار آسیب‌های جبران‌ناپذیری گردد.

در پس ظاهر تصاویر و فیلم‌های گرفته شده از اردوهای جهادی، پیام‌های مهمی انتقال پیدا می‌کند. برای مثال پس زمینه مصاحبه

تصویری برخی فیلم‌سازان از اردوهای جهادی، ساختمان‌های ویران و بناهای فرسوده است و با این شرایط فیلم‌برداری، این مصاحبه، گویای نشاط و شکوفایی روستا نیست و پیام فقر و فلاکت منطقه را به مخاطب مخابره خواهد کرد و ذهنیت او را بی‌اختیار نسبت به آن منطقه تغییر می‌دهد، توقعات اهالی بر مبنای رفتار مخاطبان و تصویرسازی این فیلم، کاملاً تغییر کرده و دیگر احساس رضایتمندی از زندگی نخواهند داشت.

۲- کاهش خودباوری منطقه: انتقال بسیاری از پیام‌ها و مفاهیم فرهنگی از دریچه دوربین اتفاق می‌افتد. برای مثال تصویر کودک خندان، به جای تصویر کودک گریان، نشان از جریان داشتن زندگی در روستا دارد. تصویر دور از کلاسِ خواهران، نشان از عاری بودن اردو از هر گونه اختلاط است و یا تصویر تقسیم نذری توسط اهالی و دریافت آن توسط جهادگران، گویای ایجاد شکوفایی و عزت ساکنان منطقه است.

۳- تبلیغ ناصحیح یک منطقه به همه‌ی کشور: در مصاحبه‌ها، بهتر است از جهادگران و اهالی فعالی استفاده شود که آشنایی کافی در مورد فعالیت‌ها و وضعیت روستا دارند.

❖ گروه فیلم‌برداری چه دامنه‌ی فعالیت‌ی دارد؟

۱- لازم است کارگردان نسبت به نمودار فکری گروه توجیه شود و بر اساس آن اقدام نماید.

- ۲- گروه تصویربرداری باید قبل از اعزام نسبت به اهداف فرهنگی و شرایط و ضوابط اردوی جهادی توجیه شده باشند.
- ۳- اردوی جهادی الگوی مناسبی برای نسل جوان است و تصویربرداری از صحنه‌هایی که با هنجارهای مبانی جهاد ناسازگار است الگوسازی منفی خواهد بود.
- ۴- تصویربرداری با هماهنگی قبلی مسئولین صورت گیرد.
- ۵- فقط به موضوعات از پیش تعیین شده مثل انعکاس پیشرفت فعالیت‌ها و رضایت‌مندی اهالی پرداخته شود نه موضوعات سلیقه‌ای مثل طبیعت‌شناسی یا گرایش سیاسی روستاییان.

آسیب‌نازدهم: کمبود ابزارهای آموزشی و فرهنگی

❖ اقلام فرهنگی مورد نیاز در اردوهای جهادی، دارای، چه ویژگی‌هایی می‌باشند؟

اقلام فرهنگی یکی از ابزارهای پیام‌رسانی:

با توجه به جذابیت برنامه‌های جریان باطل و وجود فیلم، بازی، اینترنت، ماهواره و... پیام‌جریان‌حق نیز نیازمند ابزارهای نوینی است که کمبود آن‌ها از اثرگذاری کلاس‌ها و آموزش‌ها می‌کاهد.

الف - ویژگی‌های اقلام فرهنگی:

۱ - اقلام، مورد نیاز روستا، متنوع و متناسب با فرهنگ منطقه باشد.

۲ - برخی اقلام فرهنگی به‌تنهایی نقش موثری در پیام‌رسانی فرهنگی را دارد، برای مثال تابلوی کوچک بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم ویژه سفره، کتاب داستان‌های معصومین علیه‌السلام، شانه و مسواک، به ویژه اگر مسواک اسلامی (سواک) باشد، نمکدانی که روی آن برجسبی به این مضمون چسبانده شده‌باشد: پیامبر فرمودند: اول و آخر غذا نمک بخورید، چغیه، روسری بلند و جوراب ضخیم

ویژه بانوان.

۳ - اقلام مورد نیاز با توجه به مناسبت‌های فرهنگی نظیر ولادت‌ها، شهادت‌ها یا برنامه جشن تکلیف به روستا برده‌شود.

۴ - شکل ظاهری اقلام به گونه‌ای انتخاب شود که مروج فرهنگ بیگانه نباشد، مثلاً از دفترها و کیف‌هایی که عکس‌های نامناسب دارد استفاده نشود، یا چادرنمازها و جوراب‌های زنانه نازک، توزیع نگردد.

۵ - مصرف گرایی در بین روستائیان ترویج نشود.

۶ - پیشنهاد می‌شود اقلام در قالب نمایشگاه با تخفیف بالا، عرضه شود.

۷ - دوربین جهت عکاسی صلواتی، یکی از جهادگران از اهالی عکی صلواتی می‌گیرد و با پس زمینه معنوی مثل حرم اهلبیت علیهم‌السلام تحویلشان می‌دهد.

ب - لیست برخی اقلام فرهنگی مورد نیاز:

۱ - اقلام فرهنگی: لوح نواهای معنوی و مداحی، بلوتوث و پیامک‌های فرهنگی، رساله مراجع یا رساله دانشجویی.

۲ - اقلام مناسبتی: قرآن و مفاتیح به تعداد لازم، بروشور، وسائل مورد نیاز برای تزئینات مناسبتی، بلندگوی همراه.

۳ - اقلام کلاس داری: تخته وایت‌برد، ماژیک، کتاب‌های داستان، مقوای رنگی، ابزار جذاب‌سازی کلاس

۴ - اقلام ایجاد ارتباط: تفنگ بادی، دارت، توپ فوتبال و والیبال.

۵ - اقلام پژوهشی: رایانه، نرم‌افزارهای پژوهشی، پرینتر، دوربین

فصل سوم

مهارت‌های پیام‌رسانی فرهنگی

آسیب شانزدهم: جذب غیر اصولی اهالی

❖ تاثیرات منفی جذب غیر اصولی اهالی و اصول کلی جذب و ارتباط با آنان چیست؟

مهارت‌های پیام‌رسانی

مهارت جذب و ارتباط

تبعیض در جذب و ارتباط، هدیه دادن‌های غیر اصولی، بی‌توجهی به بزرگان و نخبگان روستا باعث کاهش استقبال مردم و کم اثر شدن پیام‌های محتوایی اردو می‌شود و برای برطرف نمودن این آسیب لازم است اصول ذیل رعایت گردد:

اصل اول: تنها انگیزه، در جذب و ارتباط‌گیری، انتقال پیام شریعت در راستای خشنودی خداوند باشد.

اصل دوم: مربی، خود را وسیلهٔ پیام‌رسانی بداند و به بت معنوی تبدیل نشود، تا اهالی، به منبع بی‌کران محبت اهل بیت علیهم‌السلام متصل گردند.^۱

اصل سوم: مربیان موفق، پیوسته از دو ابزار کار آمد، محبت و جذبه استفاده می‌کند.

اصل چهارم: جذب اهالی براساس، وظیفه و رسالت‌مداری باشد، نه دستور‌مداری.^۲

اصل پنجم: اصل صداقت،^۳ صراحت و صمیمیت در زبان و عمل، مشخص باشد.

اصل ششم: در ارتباط با مخاطب، پیوسته احترام متقابل و حیا حفظ شود.

اصل هفتم: از نگاه برتری‌جویانه پرهیز شود.^۴

۱. «وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا؛ به ریسمان الهی چنگ بزنید و متفرق نشوید». (آل عمران ۱۰۳).

قال الصادق علیه‌السلام: «نَحْنُ حَبْلُ اللَّهِ الَّذِي قَالَ وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا؛ امام صادق علیه‌السلام می‌فرماید: این ریسمان ما اهل بیت هستیم که خداوند در قرآن فرمود به آن چنگ بزنید» (مجلسی، محمد تقی، بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۸۳).

۲. «حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ؛ پیامبر نسبت به هدایت شما شتاب دارد و با مومنین رؤوف و مهربان است» (توبه، ۱۲۸)

۳. قال النبي صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم: «حَسُنَ الْعَهْدُ مِنَ الْإِيمَانِ؛ پیامبر گرامی اسلام صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم می‌فرماید: خوش قولی از ایمان است» (حرانی، حسن بن علی بن حسین بن شعبه، تحف العقول، ص ۸۷)

۴. «إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاهُمْ؛ گرامی‌ترین شما در پیشگاه خدا پرهیزگارترین شماست» (حجرات، ۱۳)

اصل هشتم: تقویت ارتباط، مربی با اهالی، براساس یافتنِ علاقه‌مشترک باشد.

اصل نهم: در مواجهه با اشتباهات رفتاری، با تغافل برخورد شود.

❖ در اردویی، برخی اهالی از برنامه‌ها استقبال نکردند و کلاس‌ها نیز خلوت بود، چه راهکارهایی برای اشتیاق بیشتر اهالی وجود دارد؟

۱ - همان‌طور که در اصول جذب گفته شد، لازم است شروع ارتباط، با پیدا کردن وجه اشتراک در علایق مشترک باشد، برای مثال برگزاری مسابقه پیاده‌روی خانوادگی با رعایت تفکیک جنسیتی در روز دوم اردو و تبلیغات وسیع آن در روز اول اردو در سطح روستا، موج وسیعی از همراهی اهالی را رقم می‌زند.

۲ - جهت جذب مشارکت اهالی، ایجاد احساس عزتمندی ضروری است، در جامعه تحقیر شده حرکت و مشارکت نیست.

۳ - هرگونه همکاری جهادگران مشروط به برداشتن قدمی از جانب اهالی باشد، برای مثال گروهی از جهادگران قبل از شروع اردو به منطقه موردنظر رفته و با رایزنی با شورای روستا خاطرنشان کنند در صورت کندن پی مسجد توسط اهالی، مصالح آن را تامین خواهند کرد و در مراحل بعد نیز از همین روش برای استمرار همراهی اهالی استفاده شود. چرا که هدف اردوی جهادی، شکوفایی اهالی با ابزار عمران و آبادانی است.

۴ - برگزاری فروشگاه فرهنگی با تخفیف بالا: باید توجه داشت که اهدای جوایز، معمولاً بیشترین روش ایجاد انگیزه توسط مربی است که البته آسیب‌های فراوانی همچون شرطی‌شدن مخاطب را در پی خواهد داشت. از این رو شایسته است اقلام فرهنگی به روش بهتری توزیع شود و یکی از این روش‌ها برگزاری فروشگاه فرهنگی با تخفیف بالا است.

۵ - تبلیغ چهره به چهره^۱ و حضور در جمع اهالی: در بسیاری از موارد ریشه عدم حضور اهالی دو پیش زمینه مهم است.
الف - احساس ضعف و حقارت در برابر جهادگران.

ب - برخی اهالی حضور جهادگران را در منطقه به عنوان توهینی به شخصیت خودشان می‌دانند. به عبارت دیگر به علت وجود آسیب‌های که در عرصه معرفی اردوهای جهادی وجود دارد، برخی اهالی به اشتباه، هدف جهادگر را یتیم‌نوازی یا رسیدگی به فقرا می‌دانند که تصور این نوع نگاه، برای آنان به شدت آزار دهنده و رنج‌آور است.

برای رفع این گونه پیش‌زمینه‌های منفی لازم است جهادگران، با رفتاری صمیمانه در جمع اهالی حضور یابند^۲ و اهداف اردو را به

۱. در آیات قرآنی، تاکید ویژه‌ای بر تبلیغ فردی و چهره به چهره شده است، برای مثال: «وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا؛ خانواده‌ات را بر خواندن نماز امر کن و بر آن صبر کن» (هود، ۴۰). در این آیه به پیامبر امر شده تا چهره به چهره، خانواده خود را امر به نماز کند.

۲. حضرت علی علیه السلام پیامبر صلی الله علیه و آله را پزشک معنوی دوره گرد، معرفی می‌نماید که خود را وقف مراجعه به نیازمندان کرده است: «طَبِيبٌ دَوَّارٌ بِطَبِّهِ» (سید رضی، نهج البلاغه، خطبه ۱۰۸).

اختصاراً توضیح دهند. در صورت بیان هدف پیام‌رسانی فرهنگی اردو، کسی احساس حقارت نخواهد کرد برای مثال می‌توانیم در پاسخ به این پرسش که هدف گروه‌جهدی از حضور در روستا چیست این‌گونه پاسخ دهیم که: آمده‌ایم برای کودکان کلاس قرآن و احکام بگذاریم.

۶ - برنامه‌های جذاب، مورد علاقه و متناسب با نیاز و فرهنگ منطقه برگزار شود.

۷ - با بهره‌گیری از علاقه فطری اهالی نسبت به اهل بیت علیهم‌السلام مراسم جشن و یا هیئت برگزار شود: جهادگران با حضور مبلغ و بزرگان و ریش‌سفیدان روستا، مردم را به شرکت در ویژه برنامه‌ها دعوت نمایند.

۸ - برخی مردم حتی از پیامبرالهی نیز استقبال شایانی نکردند.^۱ امام خمینی چه حکیمانه فرمود که ما مامور به وظیفه‌ایم نه نتیجه.

۱. «كُلَّمَا جَاءَهُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَىٰ أَنفُسُهُمْ فَرِيقًا كَذَّبُوا وَفَرِيقًا يَقْتُلُونَ؛ هر زمانی که پیامبری می‌آمد، گروهی او را تکذیب و انکار کردند و گروه دیگر او را بقتل می‌رساندند» (مانده، ۷۰).

آسیب‌هفتم: عدم مشارکت اهالی در طرح‌ها و پروژه‌ها

❖ چه موانعی، ارتباط با اهالی را دشوار می‌کند و باعث عدم مشارکت آنان در پروژه‌ها خواهد شد؟

اردوهای جهادی در پی شکوفایی مناطق کمتر توسعه یافته است و این شکوفایی تنها با تقویت فرهنگ و آموزش مطالبه‌گری تحقق خواهد یافت، از این رو اجرای پروژه‌های عمرانی، کشاورزی، صنعتی و دامپروری تنها زمانی در راستای حرکت جهادی خواهد بود که مردم مشارکت جدی در اجرای پروژه داشته باشند.

اردوهای موفق پس از شناسایی، مسئولین اردو حضورشان را در منطقه مشروط به حرکتی از سوی اهالی می‌نمایند برای مثال از شورای روستا می‌خواهند که اگر گودال پی مسجد کنده شود ما مسجد را خواهیم ساخت.

گام نخست در پیام‌رسانی فرهنگی، شناخت و رفع موانع ارتباط موفق است. پس از رفع موانع، پیشنهاد می‌شود ارتباط‌گیری به صورت تخصصی باشد. در ادامه به سر

فصل‌های این دو عرصه می‌پردازیم:

الف. بر طرف کردن موانع ارتباط فعال:

- ۱ - فضای گفتگو، یک‌سویه و به دور از علاقه‌مندی مشترک باشد.
- ۲ - به‌جای استفاده از اصلِ تربیتیِ تعافل، نقدها به صورت تند و مستقیم باشد.
- ۳ - در ستایش مخاطب زیاده‌روی شود.
- ۴ - از لحن دستوری و آمرانه، استفاده شود.
- ۵ - امکانات و تحصیلات شهر، عامل خودنمایی و فخر فروشی گردد.
- ۶ - بحث‌ها، بی‌ارزش و کم‌ثمر باشند.
- ۷ - پرسش‌های منفی و تحقیر کننده مطرح شود.

ب. ارتباط‌گیری تخصصی:

یکی از مباحث مهم و اساسی در انتقال مفاهیم فرهنگی استفاده از مهارت ارتباط می‌باشد. شروع ارتباطی موفق و تاثیرگذار، فقط با مخاطب‌شناسی دقیق به‌وجود می‌آید، برای مثال لازم است جهادگر بداند که مخاطبان دو گروه هستند: عده‌ای پیشرو و جریان‌ساز.^۱ گروهی پیرو و مقلد دیگران.

---

۱. رک: سید رضی، نهج البلاغه، حکمت ۱۸۵.

شایسته است جهادگر متخصص بدون ایجاد احساس تبعیض در بین اهالی، نخبگان جریان‌ساز منطقه را جذب نماید و با همراهی مخاطبان پیش‌رو، همه منطقه جذب جهادگران خواهند شد؛ در ذیل به برخی مراحل جذب تخصصی می‌پردازیم:

جذب تخصصی:

۱ - مخاطبان پیش‌رو، با دقت لازم و با رعایت نکات تربیتی، شناسایی شوند، لازم به ذکر است که بهترین گزینه‌ها، نخبگان فکری و پس از آن الگوهای (لیدرهای) رفتاری هستند.

۲ - علاقه مشترک مخاطب و جهادگر شناسایی شود، برای مثال تشابه در سلیقه‌ها، عینک، اسم، آب و هوای منطقه، فصل امتحانات، ورزش و کتاب‌های مورد علاقه.

۳ - با تقویت علاقه‌های مشترک زمان حضور با او افزایش می‌یابد.

۴ - با طراحی قبلی فضای رفاقت مخاطب با دیگر جهادگران فراهم شود.

۵ - با ابراز تنفر نسبت به بدی‌ها و ابراز علاقه نسبت به نیکی‌ها، تغییر تدریجی صورت خواهد گرفت.

۶ - مخاطب عضو مجموعه‌های فرهنگی همچون پایگاه بسیج،

خانه قرآن سازمان تبلیغات گردد. البته ممکن است این احساس پیوند تشکیلاتی، بصورت غیرحضورى باشد.

آسیب‌جویم: تحقیر اهل

❖ اردوهای جهادی آمده است تا مردم را شکوفا کند یا آنکه به دستانشان نیاز را بیاموزد؟

روستائیان از زندگی خود احساس رضایت و شادابی می‌کنند، برای خود آداب و رسوم دارند و حتی ممکن است رفاه شهر را مانع نشاط خود بدانند، روش زندگی در روستا ساده و بی‌پیرایه است، ولی برخی جوانان با مقایسه‌ی روستا با شهر، سادگی آنجا را محرومیت می‌پندارند و با نگاه دلسوزانه به مردم می‌نگرند و به چه بسا محبتشان به کودکان روستا، محبت یتیم نوازانه است.

هر روستا، شهر و حتی کشور در مقایسه با منطقه‌ای دیگر دارای محرومیت‌هایی است و هرگز نباید این تفاوت‌ها نسبت به منطقه‌ی ضعیف‌تر نگاه و رفتار حقارت‌آلود ایجاد کند.

رفتار مبتنی بر نگاه فقرزدایی به مردم مناطق محروم، تلقین می‌کند که شما فقیر و نیازمند یاری هستید.

این نگاه آثار زیان باری همچون احساس حقارت، عدم توانمندی و رضایت‌مندی از زندگی ایجاد خواهد کرد.

برای پیشگیری از این آسیب لازم است جهادگران در دوره‌های آموزشی با مبانی اردوهای جهادی^۱ و مهارت‌های پیام‌رسانی فرهنگی آشنا شوند که در ذیل به اختصار به برخی مهارت‌های مرتبط با بحث خواهیم پرداخت:

مهارت ایجاد شکوفایی:

❖ یکی از آسیب‌هایی که اثر پیام‌رسانی فرهنگی را کاهش می‌دهد، احساس حقارت در برخی اهالی است. چگونه پیشگیری نماییم؟

برای پیشگیری از احساس حقارت و ایجاد شکوفایی، وظایف اهالی و جهادگران در دو مقطع زمانی قبل از شروع اردوی جهادی و هنگام برگزاری اردو تعریف می‌شود.

الف) اقدامات قبل از اردو

اولین ارتباط گروه شناسایی، هنگام ورود به منطقه بیشترین تاثیر را در شکل‌گیری نگاه اهالی و موضع‌گیری‌های بعدی آنان دارد و توقعات مردم در این ارتباط ابتدایی، شکل خواهد گرفت. از این‌رو لازم است، از لحظات ابتدایی مواجهه با اهالی، تصور ذهنی جهادگران از مردم منطقه، تصویر مردمی عزتمند و غیور باشد. هر دیدگاه دیگری غیر از این، ناخودآگاه پیامدهای نامطلوبی

۱. اخوان، محمدعلی، اصول مدیریت جهادی از نمای پیام‌رسانی فرهنگی.

در پی خواهد داشت.

در این مرحله، لازم است جلسه‌ای رسمی برای هماهنگی برنامه‌ها برگزار شود.

در تشکیل این نشست توجه به نکات ذیل ضروری است.

۱ - تک‌تک شرکت کنندگانی که حضور آنان در تصمیمات کلان ضروری می‌باشد، به صورت رسمی دعوت شوند.

۲ - روش برگزاری جلسه به صورت حلقه‌ای دوستانه باشد.

معمولاً زمانی که در مناطق محروم جلسه‌ای مشورتی برگزار می‌گردد به طور طبیعی برخی اهالی منفعلانه در مقابل جهادگران می‌نشینند و منتظرند تا سخنان آنان را بشنوند. در چنین فضایی روح عزت و اقتدار لازم در اهالی، پدید نخواهد آمد و چه بسا حس حقارت و خودکوچک‌بینی جای آن را خواهد گرفت. پیامبر گرامی اسلام در جلسات مشورتی با یاران خود به صورتی می‌نشست که اگر کسی ایشان را از قبل نمی‌شناخت نمی‌توانست حضرت را در بین جمع، شناسایی کند.

۳ - سعی شود، پذیرایی جلسه با هزینه و برنامه‌ریزی اهالی باشد تا با میزبانی، احساس عزتمندی کنند.

۴ - پس از رایزنی‌ها و مشورت با بزرگان روستا، برنامه‌ریزی، برای روش اجرای طرح‌ها، آغاز شود.

۵ - در این برنامه‌ریزی، مرحله‌ای از فعالیت‌ها قبل از شروع اردوی جهادی توسط اهالی انجام شود و حضور دیگر جهادگران

در آنجا، مشروط به انجام این فعالیت، طبق زمان‌بندی مشخص باشد. برای مثال خاک‌برداری مسجد، با مشارکت عملیاتی اهالی، انجام گیرد. در چنین شرایطی، مردمی که از ابتدای فعالیت، متصدی آن بوده‌اند، در ادامه با دلسوزی و پیگیری بیشتر، طرح را دنبال خواهند کرد.

ب - اقدامات هنگام برگزاری اردو:

باید در خلق ویژگی‌های عزت‌آفرین، کوشید و از عوامل تحقیرکننده اجتناب نمود. از این رو شناخت شاخص‌ها و مولفه‌های جامعه عزتمند و جامعه تحقیر شده، ضروری است.

❖ جامعه عزتمند چه شاخص‌های دارد؟

۱ - تجارت: یکی از مولفه‌های جامعه عزتمند برقراری روابط تجاری سالم و تعامل سازنده اهالی با دیگر مناطق است. دادوستد در این جامعه بر پایه احترام متقابل و حفظ شخصیت افراد صورت می‌گیرد. اما اگر این رابطه یک‌طرفه باشد و حالت صدقه دادن به خود بگیرد، بی‌شک جامعه در موضع ضعف و تحقیر قرار خواهد گرفت. برای مثال پیشنهاد می‌شود فروشگاه‌های اقلام فرهنگی با تخفیف بالا و متناسب با روستا و اهالی ایجاد شود، این فروشگاه‌ها، تاثیر مثبتی در نحوه نگرش مردم روستا به ماهیت اردوهای جهادی، خواهد داشت.

۲ - روحیه مشورت و هم‌یاری: مشورت از دیگر مولفه‌های جامعه عزتمند محسوب می‌شود. شرکت دادن بزرگان در مشورت‌ها امری مهم و ضروری است و نباید جنبه تشریفاتی داشته باشد، بلکه باید به طور جدی و مستمر صورت پذیرد. برای مثال در حلقه‌های دوستانه مسئول اردو به همراه روحانی و شورای روستا جلسات مشورتی جهت طرحها برگزارکنند.

۳ - مسئولیت‌پذیری: مسئولیت‌پذیری یکی دیگر از این شاخص‌هاست. گاهی جهادگران از سر دلسوزی برای انجام تمام فعالیت‌ها داوطلب می‌شوند و فرصت را از اهالی می‌گیرند. درحالی‌که مسئولیت‌پذیری مردم روستا چه در بُعد عمرانی و چه در بُعد پیگیری طرح‌های فرهنگی، شور و نشاط و مشارکت آنها را در پی خواهد داشت.

در برخی موارد مشاهده می‌شود به علت عدم رعایت این نکته توسط جهادگران، اهالی تلاش جهادی دانشجویان را وظیفه آنان می‌دانند.

❖ رعایت چه نکاتی مناطق محروم را به سویی شکوفایی بیشتر نزدیک می‌کند؟

۱ - به دلیل مقبولیت روحانیون در نزد اهالی، حضور پراکنده و مشارکت آنان در کارهای عمرانی و کشاورزی باعث استقبال اهالی روستا و مشارکت آنها خواهد شد.

- ۲ - اهالی نسبت به توانایی‌ها و ارزش‌های بومی‌شان آگاه شوند. برای مثال انتقال این مفهوم، که انسان می‌تواند، در اوج مشکلات، فعالیت‌های خیرخواهانه داشته باشد.
- ۳ - کمبودهای روستا و اهالی بیان نشود.
- ۴ - زندگی شهرنشینی تبلیغ و تحسین نگردد.
- ۵ - در لباس و تغذیه جهادگران، اصل سادگی لحاظ شود.
- ۶ - در فعالیت‌های روزمره اهالی روستا مشارکت شود.^۱
- ۷ - در تصمیم‌گیری‌ها با مردم روستا مشورت گردد.
- ۸ - در مقابل اهالی، از عمق محرومیت‌های منطقه، ابراز شگفتی و حیرت نشود.
- ۹ - با روشی هنرمندانه و جابجایی فضای گفتگو، فرصت طرح مشکلات جزئی و تحقیرکننده به اهالی داده نشود.
- ۱۰ - روش توزیع کمک‌های مالی و اجناس، به اهالی روستا به صورت صحیح و آبرومندانه باشد.
- ۱۱ - نیروها در استفاده از امکاناتی که روستاییان از آن محروم می‌باشند، دقت کنند.
- ۱۲ - عکس و فیلم‌ها، فقط از محرومیت‌های روستا نباشد.
- ۱۳ - یک دوره سلسله نشست‌های مهارت‌های زندگی با

۱. قال الصادق عليه السلام: «كُونُوا دُعَاةَ النَّاسِ بِغَيْرِ السَّنَنِ لِيَرَوْا مِنْكُمْ الْجَاهِدَ وَالصَّدَقَ وَالْوَرَعَ؛ امام صادق عليه السلام فرمودند: مردم را بدون زبان خود بطرف ما بخوانید، آنها اگر از شما عبادت، راستی و ورع را دیدند متوجه ما می‌شوند» (کلینی، ابوجعفر، اصول کافی، ج ۲، ص ۷۸).

محوریت شخصیت بانوان و تربیت فرزندان عزتمند، برگزار شود.

❖ چه عواملی باعث ایجاد احساس خود کم بینی و حقارت، در اهالی و نوجوانان مناطق محروم، می‌شود؟

۱ - طرح موضوعات با بار منفی در کلاس‌های آموزشی: به عنوان نمونه طرح موضوع "مشکلات خود را ذکر کنید" برای موضوع انشا، نگاه نامیدانه به زندگی را، در کودکان و نوجوانان ایجاد می‌کند.

۲ - به رخ کشیدن ویژگی‌های شهر نشینی: حمل و نقل پیچیده، وجود آپارتمان‌های چند طبقه، بازارهای بزرگ، پارک‌های زیبا و مدهای متعدد، همگی از ویژگی‌های زندگی شهرنشینی است. اگر نیروها در گفتار و منش خود ویژگی‌های شهری را به رخ دانش‌آموزان منطقه بکشند، منشاء ایجاد احساس حقارت در آنان خواهند شد.

۳ - بالابردن توقعات و سخن از اهداف خارج از دسترس: به عنوان مثال دختری که امکان ادامه تحصیل در دوره راهنمایی را ندارد، اگر به ادامه تحصیل تا سطوح عالی، تشویق کنند و موفقیت او را در زندگی را با تحصیلات عالیه گره بزنند، احساس شکست، در او ایجاد خواهد شد و طبیعتاً به جهت عدم دسترسی به تحصیلات دانشگاهی، موفقیت را برای خود محال می‌بیند. از این‌رو آموزش این نکته، لازم است که برای رسیدن به

موفقیت راه‌های بسیاری وجود دارد که او هم می‌تواند بسیاری از آنها را بی‌یمند.

۴ - برخورد مغرورانه: شخصیت ندادن و رفتار مغرورانه با کودکان و نوجوانان، احساس حقارت را در آنان به وجود می‌آورد. تواضع، راه رسیدن به قلب مخاطب و عامل از بین بردن مشکلات وی می‌باشد.

۵ - مقایسه کردن: نباید استعداد و توانایی‌های افراد با سایر همسالانشان مقایسه شود.

❖ فهرستی از عوامل شکوفایی جوانان در نگاه آیات قران کریم و روایات چیست؟

- ۱ - تقویت شناخت: طرح مباحثی در راستای تحکیم اعتقادات و باورهای بنیادی لازم است برای مثال:
  - الف. تبعیت کورکورانه از مردم، نفی شود.^۱
  - ب. فرق انسان با حیوان، در تفاوت نگاه این دو به حیات دنیا می‌باشد.^۲

---

۱. «وَإِنْ تُطِعْ أَكْثَرَ مَنْ فِي الْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ؛ اگر از اکثر مردمی که در روی زمین هستند پیروی کنی، تو را از راه حق گمراه و منحرف خواهند ساخت» (انعام، ۱۱۶)

۲. «انسان برای آزمایش و کنکوری کوتاه به دنیا آمده است «كَانَتْهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يُلْبَسُوا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحَاهَا؛ آنها در آن روز که قیام قیامت را می‌بینند چنین احساس می‌کنند که گوئی توقفشان (در دنیا) جز شامگاهی یا صبح آن بیشتر نبوده است!» (نازعات، ۴۶). رک: مطهری، مرتضی، انسان و ایمان.

- ۲ - ایجاد فرهیختگی علمی: طرح مباحثی که انگیزه آنان را نسبت به کسب علم و پیرو آن، عمل خالصانه تقویت کند.
- ۳ - خود باوری: از جوانان در عرصه تصمیمات روستا استفاده شود و به آنان مسئولیت اعطا گردد.
- ۴ - ارتباط با خداوند: تشکیل هیئت یکی از راه‌کارهای جذب حداکثری جوانان و عامل شکوفایی معنوی آنان خواهد شد.
- ۵ - آرامش و امنیت از مقدمات مهم شکوفایی است.
- ۶ - دوست شایسته انتخاب کنند.^۱
- ۷ - برنامه‌ریزی دقیق داشته باشند.^۲

❖ فهرستی از موانع شکوفایی جوانان مناطق محروم، ذکر نمایید؟

بی‌کاری، اعتیاد، همنشین بد، شهوت جنسی، دام‌های شیطان، آفت‌های فرهنگی و سیاسی، احساس حقارت، اجبار والدین، توهم شدت رقابت، سستی و تنبلی^۳، خود بزرگ بینی، ندیدن فضایی

۱. رک: محمدی ری شهری، محمد، حکتنامه جوان.

۲. امام صادق علیه السلام می‌فرمایند: «لوازمات موفقیت در پنج چیز است: ۱. سلامتی ۲. امنیت

۳. برکت روزی ۴. همراه موافق (همسر، فرزند و دوست) ۵. برنامه کامل که اگر چهار نعمت اول نبود، پنجمی به تنهایی در بر دارنده همه آنان است» (حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعة، ج ۲۰، ص ۵۲).

۳. قال الباقر علیه السلام: «إِيَّاكَ وَالْكَسَلَ وَالضَّجْرَ فَإِنَّهُمَا مِفْتَاحُ كُلِّ شَرٍّ مَنْ كَسَلَ لَمْ يُوَدِّ حَقًّا وَ مَنْ ضَجِرَ لَمْ يَصْبِرْ عَلَى حَقٍّ» امام باقر علیه السلام می‌فرماید: از تنبلی و خستگی پرهیز نما؛ به درستی که این دو

کلید هر بدی هستند، کسی که تنبلی کند، حق را ادا نمی‌کند و کسی که خسته شود، بر حقیقت صبر ننماید» (مجلسی، محمد تقی، بحار الأنوار، ج ۷۵، ص ۱۷۵).

برای رفع نیازها، کمبود محبت (از طرف خانواده یا اطرافیان).

❖ راهکارهای ایجاد شکوفایی در کودکان و نوجوانان چیست؟

- ۱ - کودکان و نوجوانان به گروه‌های کوچک، دسته‌بندی شوند و یکی از نخبگان گروه به عنوان سر گروه، انتخاب شود.
  - ۲ - با انجام پروژه‌های دسته‌جمعی مثل کاردستی، ساخت کیت‌های الکترونیکی آموزشی، رقابت سالم ایجاد شود.
  - ۳ - پذیرش مسئولیت توسط کودکان، اعتماد به نفس آنان را افزایش می‌دهد. چراکه هر کودک و نوجوان با توجه به توانایی‌ها، استعدادها و ظرفیت‌های وجودی خویش سعی می‌کند موفقیتی را نصیب خویش سازد و در این زمینه شکوفایی استعدادها و اعتقاد به خود فراهم می‌شود.
  - ۴ - حس کنجکاوی آنها برانگیخته شود: یکی از رسالت‌های مهم جهادگران خلاق، برانگیختن حس کنجکاوی و نوجویی کودک و نوجوان روستا می‌باشد. برای مثال نشست تئاتر فکر برگزار شود، در این نشست، مربی نقش یک مخالف را اجرا خواهد کرد و سوالاتی اساسی را برای مخاطبان ایجاد می‌نماید. ضروری است از طرح پرسش‌هایی که جنبه شبهه افکنی دارد خودداری شود.
- در مهارت مدیریت اندیشه توضیحات تکمیلی ارائه می‌گردد.

❖ آیا رفتارهای ناهنجار و غیر متعارف برخی نوجوانان مناطق محروم، ریشه‌های علمی دارد؟

این رفتارها، یکی از راه‌کارهای دفاعی جبران احساس حقارت^۱ آنان است که معمولاً به صورت‌های ذیل خود نمایی می‌کند:
فخر فروشی^۲ و^۳، سرزنش خویش، سرزنش دیگران، همانندسازی^۴، دلیل تراشی^۵ و الایش که برای جبران شکست در رفتارهای دیگر اقدام به جبران می‌کند،^۶ توهم فقدان تندرستی، توهم فقدان هوش و استعداد (مثل اینکه دیگران را باهوش‌تر بدانند)، توهم فقدان تحصیلات بالا، توهم بدشانسی و بداقبالی^۷

❖ برخی اهالی مناطق محروم، دچار بحران هویتند. مهمترین کلیدها و سر فصل‌های موفقیت و پیروزی، چیست؟

در لابلای حرف‌های خودمانی و جلسات علمی، بحث‌های ذیل

مطرح شود:

۱. قال علی بن محمد علیه السلام: «مَنْ هَانَتْ عَلَيْهِ نَفْسُهُ فَلَا تَأْمَنُ شَرَّهُ؛ امام هادی علیه السلام فرمودند: هر که برای خود شخصیت و ارزشی قائل نشود، از گزند او آسوده خاطر نباش» (حرانی، حسن بن علی بن حسین بن شعبه، تحف العقول، ص ۴۸۳).

۲. قال علی علیه السلام: «الإفتخارُ من صغرِ الأقدارِ؛ امام علی علیه السلام می‌فرمایند: فخر فروشی ناشی از کوچک بودن (کم بودن) توانایی‌هاست» (آمدی، عبدالواحد، غررالحکم، ص ۳۰۷)

3 . Boastiny
4 . Identification
5 . Rutionalization
6 . Sublimation

۷. دفتر تبلیغات حوزه علمیه قم، ره توشه راهیان نور، ج ۳۲، صص ۱۱۸ - ۱۱۹.

- ۱ - هدف انسان، در زندگی تبیین شود و در قالب مسابقه‌ای از آنان بخواهند که هدفشان را مشخص و مکتوب نمایند.
- ۲ - اهمیت ایمان راسخ به عنوان موتور محرک پیروزی بیان شود.^۱
- ۳ - راه‌کارهای کسب اعتماد به نفس بیان گردد.
- ۴ - از بلند همتی و راه‌های کسب آن، بحث‌هایی مطرح شود.^۲
- ۵ - با حقایق زندگی آشنا شوند.
- ۶ - روح امید و موفقیت در آنان دمیده شود و هر ناکامی یک قدم به سوی کامیابی معرفی گردد.^۳
- ۷ - آرزوی‌های بلند را فراموش نمایند و راه‌کارهای قناعت مطرح شود.^۴
- ۸ - روش برنامه‌ریزی بیان شود.^۵

۱. قال الصادق عليه السلام: «لَا إِيمَانَ إِلَّا بِعَمَلٍ؛ امام صادق عليه السلام فرمودند: ایمان واقعی فقط با عمل همراه است» (همان، ص ۲۸۲).

۲. دفتر تبلیغات حوزه علمیه قم، ره توشه راهیان نور، ج ۳۲، ص ۱۰۳.

۳. رک: عروسی حویزی، عبدعلی بن جمعه، تفسیر نورالقلین، ج ۱۱، ص ۶۰۴.

۴. قال علی عليه السلام: «مَنْ أَسْعَى أَمَلَهُ قَصَرَ عَمَلُهُ؛ امیرمؤمنان عليه السلام می‌فرماید: کسی که آرزویش بلند است، اعمالش کوتاه می‌شود» (مفید، محمد بن نعمان بغدادی، ارشاد، ج ۱، ص ۳۰۴).

۵. قال الصادق عليه السلام: «خَمْسُ خِصَالٍ مَنْ فَقَدَهُنَّ وَاحِدَةً مِنْهُنَّ لَمْ يَزَلْ نَاقِصَ الْعَيْشِ زَائِلَ الْعَقْلِ مَشْغُولَ الْقَلْبِ فَأُولَئِكَ صِحَّةُ الْبَدَنِ وَالثَّانِيَةُ الْأَمْنُ وَالثَّلَاثَةُ السَّعْيُ فِي الرِّزْقِ وَالرَّابِعَةُ الْأَنْبِسُ الْمُوَافِقُ قُلْتُ وَ مَا الْأَنْبِسُ الْمُوَافِقُ قَالَ الرُّوْحَةُ الصَّالِحَةُ وَالْوَلَدُ الصَّالِحُ وَالْجَلِيسُ الصَّالِحُ وَالْخَامِسَةُ وَ هِيَ تَجْمَعُ هَذِهِ الْخِصَالِ الدَّعَةُ. امام صادق عليه السلام می‌فرمایند: «لوازمات موفقیت در پنج چیز است: ۱. سلامتی ۲. امنیت ۳. برکت روزی ۴. همراه موافق (همسر، فرزند و دوست) ۵. برنامه کامل که اگر چهار نعمت اول نبود، پنجمی به تنهایی در بر دارنده همه آنان است» (حر عاملی، محمد بن حسن،

❖ برخی اهالی برای خودنمایی از پوشش نادرست استفاده می‌کنند. چگونه می‌توان برای پوشش صحیح فرهنگ سازی نمود؟

- ۱ - بهترین عامل در تغییر الگوهای ناپسند، رفتار و پوشش مناسب و صحیح جهادگران است.^۱
- ۲ - با رفتارهای صحیح اهالی، برخورد تشویقی شود.
- ۳ - فروشگاه فرهنگی، حجاب و پوشش، با تخفیف ویژه برگزار شود.
- ۴ - لباس‌هایی که کامل‌کننده پوشش آنهاست: مثل جوراب ضخیم، آستینک، روسری، سربند و چادر هدیه داده شود، چراکه همراه با مهرورزی،^۲ تغییرات فرهنگی ایجاد خواهد شد.^۳
- ۵ - فلسفه و ضرورت داشتن پوشش مناسب و مضرات پوشش نامناسب، در قالب کلاس‌ها، حلقه‌های دوستانه و سخنرانی‌های مبلغین مطرح گردد. پیشنهاد می‌شود برای تاثیرگذاری بیشتر، همه

۱. قال الصادق عليه السلام: «كُونُوا دُعَاةَ النَّاسِ بِغَيْرِ السَّنَنِكُمْ لِيَرَوْا مِنْكُمْ الْجَاهِدَ وَالصَّدَقَ وَالْوَرَعَ؛ امام صادق عليه السلام فرمودند: مردم را بدون زبان خود بطرف ما بخوانید، آنها اگر از شما عبادت، راستی و ورع را دیدند متوجه ما می‌شوند» (کلینی، ابوجعفر، اصول کافی، ج ۲، ص ۷۸).

۲. قال رسول الله صلى الله عليه وآله: «تَهَادُوا وَتَحَابُّوا فَإِنَّ الْهَدْيَةَ تَضَعُفُ الْخُبِّ وَ تَذْهَبُ بَعَوَائِلُ الصَّدْرِ؛ پیامبر اعظم صلى الله عليه وآله فرمودند: به یک دیگر هدیه بدهید تا با هم مهربان شوید زیرا هدیه بر محبت، می‌افزاید و بدیها را از سینه دور خواهد کرد» (پاینده، ابو القاسم، نهج الفصاحة، ص ۳۹۲).

۳. «قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي؛ بگو که اگر عاشق خدا شوید پیرویش خواهید کرد» (آل عمران، ۳۱) طبق فرمایش قرآن کریم، زمانی که محبت ایجاد شود، اطاعت به دنبال آن خواهد آمد.

مبلغین و مربیان، با هماهنگی لازم، فضا سازی تبلیغاتی وسیعی در منطقه انجام دهند.

۶ - برای تمامی رده‌های سنی خواهران، مسابقاتی در مورد حجاب برگزار شود؛ مانند مسابقه نقاشی با محوریت حجاب ویژه کودکان و مسابقه زیباترین جمله درباره پوشش.

آسیب‌نورده‌م: کم‌تجربگی نیروها در ارتباط و پرورش کودکان و نوجوان

❖ کم‌تجربگی و کم‌اطلاعی نیروها نسبت به مهارت‌های پیام‌رسانی چه آسیب‌هایی خواهد داشت و راهکار برطرف نمودن این آسیب‌ها چیست؟

آسیب‌های کم‌تجربگی نیروها:

- ۱ - ضعف مربی در پیام‌رسانی، در کودکان و نوجوانان احساس دلسردی و یاس بوجود خواهد آورد.
- ۲ - اهالی به بهانه‌ی حضور جهادگران، به آنان نزدیک می‌شوند و بخاطر رفتارهای نسنجیده برخی نیروها، نه تنها از آنان بلکه از کلیه‌ی نیروهای ارزشی فاصله خواهند گرفت.
- ۳ - اطلاعات غلط یا ناکافی، گاهی نسل‌هایی را به انحراف می‌کشاند.
- ۴ - بدبینی نسبت به نظام ایجاد خواهد شد.

راهکارهای رفع آسیب‌ها:

- ۱ - استفاده از مشاورین فرهنگی، روحانی و مبلغی با تجربه، در بین نیروها.

- ۲ - فراهم سازی ابزارهای جذاب سازی پیام.
- ۳ - برنامه‌ریزی آموزشی و فرهنگی با نظارت متخصصین آن عرصه باشد.
- ۴ - برگزاری دوره‌های آموزش مهارت‌های آموزشی و پیام‌رسانی. همچون مهارت کلاس‌داری، مدیریت اندیشه، جذاب‌سازی آموزش
- ۵ - خش لوحه‌های فشرده جذاب، پیرامون مهارت اردوداری

❖ کلیدهای شروع جذاب و پایان موفق، در کلاس‌های کودکان، چه مواردی است؟

مهارت کلاس‌داری:

- ۱ - "بسم الله الرحمن الرحيم" حتما گفته یا بر روی تخته نوشته‌شود^۱ و در قالب اشعار زیبا، کلاس شروع شود. مانند:
- به‌نام خداوند رنگین‌کمان   خدای من و تو، خدای جهان
خداوند زیبایی و عطر و رنگ   خداوند پسر و پسرانهای قشنگ
- * * *
- خدایی که سرشار آرامش است   طرفدار سرسبزی و دانش است
خدایی که ازبوی گل بهتر است   و از نور باران صمیمی‌تر است

۱. إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ حَدَّثَنِي عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «أَنَّه قَالَ كُلُّ أَمْرٍ ذِي بَالٍ لَا يُذَكَّرُ بِسْمِ اللَّهِ فِيهِ فَهُوَ أَكْبَرُ، يَا مِيرَ ﷺ» در حدیثی قدسی، فرمود: هر امری مهمی که نام خدا در آن برده نشود، ناقص، خواهد بود و به سرانجام واقعی نخواهد رسید» (حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعة، ج ۷،

۲ - دقایق ابتدایی هر کلاس، مهم‌ترین زمان برقراری ارتباط است. از این رو مربی، همراه با حفظ جذبۀ لازم، سلام و احوالپرسی صمیمانه با مخاطبین را از یاد نبرد. در این قسمت استفاده از شعر، عبارات زیبا و دلنشین، همراه با همخوانی جمعی، به جذابیت کلاس می‌افزاید. برای مثال:

بنام خداوند، گوئیم کلام پس از آن، سلام و سلام و سلام

۳ - شروع کلاس و ورود به هر بحث، با نکته‌ای جذاب باشد. مثل داستان، معما یا سوال متناسب.

۴ - با رعایت تناسب محتوای کلاس، بیشتر در حال حرکت باشد.

۵ - در اکثر مواقع از تابلو استفاده نماید.

۶ - موقع استفاده از تابلو، از رنگ‌های مختلف استفاده شود.

۷ - موقع استفاده از تابلو، مایل به تخته بایستد تا به کلاس اشراف کافی، داشته باشد.

۸ - موقع استفاده از تابلو، ارتباط کلامی را با بچه‌ها قطع نکند.

۹- چکیدهٔ مباحث، در پایان کلاس مرور شود.

۱۰ - کلاس با شعرهایی در قالب دعا و صلوات به پایان رسد؛ مانند:

ای تشنه لبان جرعه آب حیات   وی منتظران مقدم باب نجات
از مهر و صفای دل و جان بفرستید   برخاتم انبیاء محمد صلوات

۱۱ - در پایان کلاس، حتماً تابلو را پاک نماید.

❖ مربیان جهادی، معمولاً با مشکل فضای آموزشی مناسب مواجهند. فضای مناسب برای کلاس‌های کودک و نوجوان، چه ویژگی‌های دارد؟

جهت برگزاری کلاس، فضاسازی ظاهری و معنوی انجام گیرد:

الف - فضاسازی ظاهری:

- ۱ - صدای مربی، بصورت مطلوب به افراد منتقل شود و صداهای مزاحم به حداقل برسد.
- ۲ - مکان باید مرتب و منظم باشد و در آن از رنگ‌های شاد نیز استفاده شود. برای مثال نقاشی کودکان به دیوار نصب گردد.
- ۳ - نور فضا کافی باشد.
- ۴ - مخاطبین به صورت حلقه‌های صمیمانه بنشینند.

ب - فضاسازی معنوی:

- ۱ - پس از نام خدا، دعای سلامتی امام زمان (عج) به صورت گروهی خوانده شود.
- ۲ - مسجد، یکی از بهترین مکان‌ها برای کلاس است.
- ۳ - گفتار مربی توحیدی باشد. برای مثال از کلمات ان‌شاءالله، به امید خداوند، خدا کمکت خواهد کرد، خدا را خوشحال کردید، استفاده شود و در لابلای مباحث، یادآوری شود سرچشمه همه

نعمت‌ها از خداوند و ریشه همه بدی‌ها از گناهان است.^۱

۴ - پایان کلاس با وقت نماز جماعت همراه گردد و پس از کلاس، دانش آموزان به همراه مربیان در نماز جماعت شرکت کنند.

❖ با آنکه در کلاس داری، تجربه‌ی کافی داریم، در برخی مناطق محروم، نتوانستیم کلاس را کنترل نمایم، چه راهکارهای وجود دارد؟

- ۱ - ضعف برخورد با مخاطب در اولین جلسه، ریشه بسیاری از این مشکلات می‌باشد. برای مثال لازم است تصویر مربی در ذهن مخاطبان: جدیت، قدرتمندی، دلسوزی و مهربانی باشد.
- ۲ - قبل از طرح بحث، برای کلاس قوانین مشخصی وضع شود. مثلاً یکی از قوانین درباره روش پاسخگویی باشد و صحبت کردن را منحصر به بلند کردن دست و اجازه مربی، بداند.
- ۳ - در شرایطی که کلاس دچار همه‌مه است، بدون توجه به همه‌مه دانش آموزان و بدون تلاش برای فهمیدن سخن مخاطبان، چند لحظه صبر کرده^۲ تا بچه‌ها متوجه عدم رضایت مربی شوند.

۱. «ما أصابك مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنْ اللَّهِ وَمَا أصابك مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ؛ تمام نیکها و پیروزیها و حسناتی که به تو می‌رسد از ناحیه خداست و آنچه از بدیها و ناراحتیها و شکستها دامنگیر تو می‌شود از ناحیه خود توست» (نساء، ۷۹)

۲. امیرالمؤمنین (علیه السلام) می‌فرماید: «ای طالب علم همانا دانشمند را سه علامت است: علم، خویشتن‌داری و خاموشی. و عالم نما را سه علامت است: با نافرمانی نسبت بما فوق خود کشمکش کند، و بوسیله چیرگی به زیر دست خود ستم کند و از ستمکاران پشتیبانی نماید» (کلینی، ابو جعفر، اصول کافی، ج ۱، ص ۳۷).

در صورت بی‌اثر بودن، مطالبی جذاب و پر اهمیت در قالب داستان مطرح شود تا ذهن مخاطبان را مدیریت نماید.

۴ - مربی به افراد شلوغ کلاس نگاه‌های معنادار کرده و از اطرافیانش سوال‌هایی بپرسد.

۵ - با برنامه‌ای هدفمند، در هنگام بیان مطالب، فرد شلوغ را مورد خطاب محبت‌آمیز و محترمانه قرار گیرد.

۶ - از مخاطب شلوغ خواسته شود تا آب یا مازیک بیاورد.

۷ - در مقابل سوالات مغرضانه و هنجارشکن مخاطبان، آن را به یک خاطره زیبا پیوند زده و فضای منفی به سمت فضای مثبت هدایت شود.

۸ - پاسخ برخی سوالات حاشیه‌ای به بعد کلاس موکول گردد.

❖ با توجه به فقر برخی مخاطبین، جایزه دادن، آنان را به سرعت شرطی^۱ می‌کند چه راه حلی برای شرطی نشدن اهالی وجود دارد؟

۱ - زمانی که مخاطب، انگیزه درونی لازم را برای شنیدن پیام مربی دارد، هرگز از مشوق‌های خارجی مثل جایزه استفاده نشود. جایزه برای ایجاد انگیزه در زمان خمودگی و خستگی کلاس است.

۲ - جایزه در قالب‌های نوین باشد، برای مثال مربی یک دفتر

۱. شرطی شدن یعنی، بدون پاداش، انگیزه‌ای برای تکرار آن عمل ندارد.

دارد و اعضای کلاس را می‌شمارد و می‌گوید دوازده نفرید حال اگر من تنها یازده دفتر داشته باشم که هدیه بدهم یکی کم می‌آید، چه کسی داوطلب است تا دفترچه را نگیرد و ایشار کند؟ پس از شناسایی ایشارگر، مربی می‌گوید: می‌خواستم جایزه ایشار بدهم، به نظر شما چه کسی لایق است؟ مربی آن دفتر را به ایشارگری که می‌گوید من دفتر، نمی‌خواهم، تقدیم می‌کند.^۱

۳ - جایزه نباید محدود به زمان و مکان خاصی باشد و هر روز یا همیشه پس از پاسخ درست، جایزه داده نشود.

۴ - سعی شود جوایز بیشتر جنبه معنوی داشته‌باشد. برای مثال می‌گوییم: برای سلامتی والدین کسی که پاسخ این را بدهد صلوات می‌فرستیم.

❖ اولین جلسه‌ی کلاس مهم‌ترین جلسه‌ی آن است، ولی بخاطر بی‌تجربگی برخی جهادگران، اولین کلاس در اردوهای جهادی معمولاً خوب رقم نمی‌خورد، چه راهکارهای وجود دارد؟

برگزاری جلسه اول حتماً با رعایت شاخصه‌های زیر باشد:

۱ - قوانین کلاس گفته شود و مربی بگوید هر زمان فردی سخنی دارد از قبل اجازه بگیرد.

---

۱. در این جلسه می‌توانیم دروغ را نیز آموزش دهیم و بگوییم: جمله اگر سوالی یا جمله شرطی باشد دروغ نیست و جمله ابتدایی مربی، مثال مناسبی است (اگر من تنها یازده دفتر داشته باشم....).

- ۲ - معرفی مربی و اهالی: تک‌تک اعضای کلاس، نام خود را بگویند و در طول این مدت، نگاه مربی کاملاً به معرفی کننده باشد.
- ۳ - معرفی برنامه‌های کلاس در طول دوره: در سخنان ابتدایی لازم است مربی کاملاً جدی سخن بگوید و جذبۀ خود را حفظ کند تا هم در آینده، کلاس قابل کنترل گردد و هم مهرورزی مربی برایشان ارزشمند باشد.
- ۴ - توصیف فضای کلی روستا، توسط اهالی: با رعایت کسب اجازه از مربی روستا را تشریح کنند.
- ۵ - آشنایی با سلیقه‌های اهالی: شناسایی این علائق ما را در جذب نخبگان، کمک خواهد کرد.
- ۶ - اجرای جذاب‌ترین برنامه‌ها برای شروع آشنایی: جدول‌های جذاب علمی، معماهای پرهیجان مثل معما کاغذی (در این روش مربی سوالی می‌پرسد و مخاطبان تا شماره ده فرصت دارند پاسخ را تحویل دهند یکی از اهالی کاغذها را جمع آوری و عده‌ای تماشاگر از یک تا ده‌ها را بلند، می‌شمارند) لازم به ذکر است این روش شور و نشاط فوق‌العاده‌ای ایجاد خواهد کرد
- شایسته است علاوه بر شادابی کلاس، عوامل شادی‌آفرین را با

---

۱. قال رسول الله ﷺ: «إِذَا أَحَبَّ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ فَلْيَسْأَلْهُ عَنِ اسْمِهِ وَ اسْمِ أَبِيهِ وَ اسْمِ قَبِيلَتِهِ وَ عَشِيرَتِهِ فَإِنَّ مِنْ حَقِّهِ الْوَاجِبِ وَ صِدْقِ الْإِخَاءِ أَنْ يُسْأَلَ عَنْ ذَلِكَ وَ إِلَّا فَإِنَّهَا مَعْرِفَةٌ حَقٌّ؛ رسول خدا ﷺ فرمودند: از جمله حقوق واجب و صدق و صفای در دوستی این است که نام، نام پدر

رعایت شرایط مخاطب، به آنان یادآوری کنند.

مهارت مدیریت اندیشه:

❖ به علت محرومیت شدید فرهنگی در برخی مناطق، لازم است جهادگر ساختار اندیشه‌ی مخاطب، را تغییر دهند، رعایت چه اصولی توصیه می‌شود؟

لازم است مسئولین اردو قبل از شناسایی اولیه منطقه، ابتدا برای اردو هدف‌گذاری کنند و متناسب با آن هدف‌گذاری، منطقه شناسایی شود و تمام برنامه‌ریزی‌های اجرایی نیز در راستای هدف باشد و این نمودار جهادی، تنها زمانی در منطقه تحقق می‌یابد که اهالی نیز متناسب با هدف، پرورش یابند و مبانی فکری آنان همراه با اهداف اردو باشد. در ذیل نمونه‌ای ذکر می‌شود:

گروه جهادی دانشگاهی برای تحقق حاکمیت جهانی عدالت و معنویت، هدفش را مبارزه با فرقه‌های گمراه می‌داند و بر این اساس منطقه‌ی روستایی که دارای اعتقادات انحرافی است شناسایی می‌کند و پس از شناسایی تکمیلی و تعریف پروژه‌های عمرانی، کشاورزی، بهداشت و درمانی؛ چشم انداز کوتاه مدت و بلند مدت اردو را مشخص می‌نمایند برای مثال علاقه‌مندی اهالی به اهل بیت پیامبر ﷺ و بیان نرم خرافات فکری دو چشم‌انداز کوتاه اردو و تغییر و مدیریت اندیشه مخاطبان چشم انداز بلند اردوست.

در ذیل برخی از اصول مدیریت اندیشه بیان می‌گردد:

- ۱ - همراهی با مخاطب در اندیشه‌های صحیح، راه را برای نفوذ در اندیشه‌های مخاطب هموار می‌کند.
- ۲ - تغییرساختار اندیشهٔ مخاطب در زمان کوتاه اردو، کار دشواری است و مربی با ایجاد فضای محبت و طراوت در مباحث، با شناسایی علائق مشترک، مخاطب را نسبت به اندیشه‌های جدید علاقه‌مند می‌نماید، و در طرح استمرار به اهداف خود دست‌خواهد یافت.
- ۳ - با طرح تخصصی سوالات و شبهات اساسی نسبت به اندیشهٔ باطل، تلاش کند ذهن مخاطب را درگیر اندیشه‌های جدید نماید.
- ۴ - تغییر نوع مدیریت حلقه‌های علمی از استاد محوری به شاگرد محوری، طوری که همهٔ کودکان و نوجوانان در مباحث شرکت داشته باشند.^۱
- ۵ - "چه" گفتن مهم نیست، بلکه "چگونه" گفتن مهم است. از این‌رو مدت حلقه‌های فکری، طولانی‌تر از نیاز و فراتر از حد آمادگی ذهنی و جسمی دانش آموز نباشد.
- ۶ - برگزاری این‌گونه حلقه‌ها در اماکن معنوی همچون

---

۱. پیامبر ﷺ همیشه با اصحابشان، به صورت حلقه‌یی می‌نشستند که هم نشان تواضع پیامبر بود و هم به این معنی است که گوینده خود را از دیگران بالاتر نمی‌داند و دیگران هم می‌توانند مطالب خود را بگویند و حق سخن گفتن دارد، تا جایی که هر روز پیامبر از جمع حاضر به طور مثال این سوال را می‌نمودند که آیا کسی از شما سخنی ندارد که بگوید. اگر کسی حرفی نداشت، خود پیامبر شروع به سخن می‌کردند (مجلسی، محمد تقی، بحارالأنوار، ج ۵۸، ص ۱۷۷).

- زیارتگاه‌ها و مساجد^۱ اثربخش‌تر است.
- ۷ - ارائه مفاهیم در قالب‌های عملی - کاربردی همراه با داستان، بیان مثال، شعر و تئاتر باشد.
- ۸ - برای تاثیرگذاری بیشتر از فضاهای جذاب مثل طبیعت و اردوهای آموزشی تفریحی استفاده گردد.
- ۹ - زمان گفتگو مدیریت شود و به‌منظور جلوگیری از دل‌زدگی، کمی قبل از خستگی مخاطب با ایجاد تشنگی، نسبت به ادامه بحث، برای فردا آماده شوند.
- ۱۰ - در صورت جلب اعتماد و پذیرش کامل مربی، سعی شود در فضای علمی‌تر، مثل کلاس مباحث دقیق‌تری مطرح گردد.

❖ چگونه با ایجاد سوال، اندیشه‌ی مخاطب را تحریک کنیم؟

- ۱ - انتخاب سوال به‌گونه‌ای باشد که دانش آموزان وادار به تفکر شوند.
- ۲ - سوال، طوری باشد که در دانش آموزان، انگیزه مشارکت را بالا ببرد.
- ۳ - دانش آموزان به صورت داوطلبانه، شروع به پاسخ دادن نمایند.
- ۴ - اولین داوطلب در پاسخگویی تحسین شود تا جرأت و جسارت مشارکت ایجاد شود.

۱. رک: مطهری، مرتضی، داستان و راستان.

- ۵ - زمان پاسخگوئی افراد مدیریت شود.
- ۶ - روند پاسخگوئی به گونه‌ای هدایت شود که آهسته‌آهسته به پاسخ مطلوب برسد.
- ۷ - باید با مراقبت زیاد و عدم تبعیض، مانع تمسخر دانش‌آموزان نسبت به یکدیگر شد.
- ۸ - در انتخاب افراد برای پاسخگوئی ابتدا از دانش‌آموزان، شلوغ‌تر شروع شود.
- ۹ - اگر پاسخی، بی‌مورد بود، مورد تحقیر واقع نشود.
- ۱۰ - در پایان جلسه، جمع‌بندی کوتاه و جامعی صورت گیرد.

❖ برخی جهادگران تعریف مشخصی از علوم پایه‌ی مورد نیاز، برای تغییر ساختار فکری و رفتاری کودکان و نوجوانان ندارند، لطفا توضیح فرمایید؟

پیامبر گرامی اسلام ریشه‌های شخصیتی انسان را در فراگیری سه علم اعتقادات، اخلاق و احکام می‌دانند.^۱

علم اعتقادات: همه رفتار و کردار انسان، برخاسته از عقاید اوست و عقاید سالم، سعادت دنیا و آخرت را تضمین می‌کند. همانگونه که در منابع اسلامی آمده است کسی که سه علم (از کجا

۱. قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِنَّمَا الْعِلْمُ ثَلَاثَةٌ آيَةٌ مُحْكَمَةٌ أَوْ فَرِيضَةٌ عَادِلَةٌ أَوْ سُنَّةٌ قَائِمَةٌ وَمَا خَلَاهُنَّ فَهُوَ فَضْلٌ؛ پیامبر گرامی اسلام ﷺ فرمودند: در حقیقت علم سه دسته است: آیه محکمه (علم عقاید)، فریضه عادلانه (علم اخلاق) و یا سنت قائمه (علم احکام) و غیر از این سه علم بقیه علوم فضل و زیاده‌اند» (کلینی، ابو جعفر، اصول کافی، ج، ص ۳۳).

آمده؟ در کجا زندگی می‌کند و چه وظایفی دارد؟ و به کجا خواهد رفت؟^۱) را داشته باشد مورد رحمت خداوند است و به کمال راستین دست خواهد یافت.

از جمله مسائل علم اعتقادات، پاسخ اساسی‌ترین سئوالاتی است که برای هر انسان آگاهی، مطرح می‌شود: مبدا هستی کیست؟ پایان زندگی چیست؟ از چه راهی می‌توان بهترین برنامه زیستن را شناخت؟ اگر پاسخ این سوالات و پرسش‌هایی نظیر این، روشن نگردد و یا جواب نادرستی به آنها داده شود، چه بسا نه تنها انسان در مسیر تعالی و کمال قرار نگیرد بلکه راه انحرافی را طی کند.

از این‌رو، بررسی مسائل عقیدتی و رفع شبهات آنان، واجب‌ترین و ارزنده‌ترین بحث علمی می‌باشد. علمی که در صدد اثبات عقائد و پاسخ به شبهات اعتقادی است "علم عقائد" یا "علم کلام" نام دارد.

علم احکام: پس از تحقیق و انتخاب دین اسلام و اعتقاد به قرآن کریم، کتاب آسمانی مسلمانان، علم دیگری که برگرفته از آن کتاب مقدس است، فراروی بشر، قرار می‌گیرد، این علم مجموعه‌ای، از بایدها و نبایدهایی است که راه رسیدن به کمالات انسانی، عمل به آنها می‌باشد.

علم اخلاق: علمی که پیرامون صفات نفسانی بحث می‌کند، نیک

۱. «رَحِمَ اللَّهُ إِمْرَأً ... عَلِمَ مِنَ الْإِيمَانِ وَ فِي الْإِيمَانِ وَ إِلَى الْإِيمَانِ». (مفتاح السعادة في شرح نهج البلاغه، ج ۵،

و بد و خیر و شر را به انسان تعلیم می‌دهد، راه چگونگی زیستن را به او می‌آموزد، "علم اخلاق" نام دارد. موضوع آن، نفس و روح انسان و هدف آن، پیراستن نفس از پستی‌ها، آراستن آن به فضایل و خصلت‌های اخلاقی، توجه‌دادن به خودشناسی و در نتیجه، رساندن انسان به کمال و سعادت است. از این‌رو، علم اخلاق یکی از ضروری‌ترین علوم برای انسان است.

در ادامه به بررسی بیشتر این سه علم و روش بیان آن‌ها خواهیم پرداخت:

دروس اعتقادی

❖ درک مفاهیم اعتقادی برای برخی مناطق محروم بسیار مشکل است چگونه اینگونه مفاهیم را به آنان آموزش دهیم؟

شروع مطلوب و جذاب مربی، اشتیاق مخاطب را برای حضور و ادامه کلاس بر می‌انگیزد. برای انتقال مفاهیم عمیق و مشکل، از روش‌های ذیل کمک بگیرید:

۱ - **چیش هنری مطالب:** بهتر است اساسی‌ترین مباحث مورد نظر مربی زمانی طرح شود که مخاطب از نظر توجه، در مطلوب‌ترین وضعیت باشد. به طور مثال اگر قرار است مربی، مباحث خداشناسی، احکام و داستان اخلاقی را مطرح کند، بهتر است اول مبحث خداشناسی با روش جذاب، مطرح شود، بعد به

منظور استراحت ذهنی، داستان‌گویی داشته‌باشد و در قسمت بعد احکام بیان گردد.

۲ - استفاده از جدول:

الف - مباحث مورد نیاز را قبل از برگزاری حلقه صمیمانه در جدولی تنظیم نمایید.

ب - بین سوالات جدول از معماهای طنز، استفاده کنید.

ج - جدول را در برگه یا تخته بکشید.

د - مباحث علمی و مورد نیاز را به صورت راهنمایی، برای

پیدا کردن پاسخ معماهای جدول، مطرح کنید.

۳ - گنجاندن شعر و بازی: برای پیشگیری از خستگی مخاطب

در خلال مباحث از هم‌خوانی، بازی، دست‌زدن به بهانه‌های مختلف استفاده شود.

۴ - استفاده از کارت: مفاهیم مورد نظر را روی مقوا بنویسید و

برخی حروفش را نشان دهید، در قالب راهنمایی مخاطب برای یافتن کلمه روی کارت، نکات مهم بحث و داستان‌های آن را ذکر کنید.

۵ - استفاده از روش داستان‌گویی:

الف - داستان جذاب و پر محتوایی را با ابهام فراوان آغاز کنید.^۱

ب - پس از شروع جملاتی از داستان، از کودکان و نوجوانان

بخواهید نکات داستان را بنویسند یا حفظ کنند.

ج - در پایان، هر کسی بیشترین نکات را استخراج کند مورد

۱. کتاب داستان و راستان، شهید مطهری، منبع مناسبی است.

تشویق قرار خواهد گرفت. در ذیل داستانی برای نمونه ذکر می‌شود که شروع خوبی برای بحث اعتقادات است:

در باغچه‌ای درخت چناری بود و در کنار درخت چنار، پیچک کدویی نوپا، سر از خاک برآورد و با تکیه بر چنار، هر روز که می‌گذشت قدمی کشید و به‌خاطر سرعت رشدش، به به و چه چه سر می‌داد پس از بیست روز، پیچک خوش‌ساقه، نگاهی به زیر پایش کرد و خود را به بلندی چنار سر به فلک کشیده یافت و سر مست و مغرور صدا زد چنار! چند ساله‌ای؟ چنار تنومند و استوار با تواضع و فروتنی جواب داد که سی ساله ام، پیچک به خنده افتاد و گفت: سی سال داری و این قدر کوتاه مانده‌ای؟ عمر من کمتر از یک ماه است و تا ماهی دیگر سر به آسمان خواهم کشید، چنار در پاسخ علف هرز، تنها لبخندی زد و گفت:

بگذار بر من و تو وزد، باد مهرگان

آنکه شود پدید که نامرد و مرد کیست^۱

چند ماهی گذشت و اولین بادهای پاییزی وزیدند چنار با صلابت و استوار ایستاده است و هیچ لرزه و تکانی احساس نمی‌کند ولی پیچک بیچاره، آرام آرام، در حال خشک شدن و جدایی از درخت چنار است در لحظه آخر، که ریشه‌های علف هرز بد اقبال، در حال خروج از زمین بود، گریه کنان فریاد زد و این جمله را سر داد: که ای چنار فرق من و تو در یک واژه چهار حرفی است، که تو

۱. رک: مرتضی مطهری، آشنایی با قرآن ج ۲؛ نقل از اشعار ناصر خسرو، رک. ابراهیم: ۲۴.

داشتی و من نه، تو به قد قامت ریشه در خاک داری و من همه وجودم تنها، ساقه است و هیچ ریشه‌ای در خاک ندارم.

پیامبر اعظم ﷺ انسان موفق را در سخنی به کوه سر به فلک کشیده‌ای تشبیه می‌کنند^۱ که به اندازه بلندای خود ریشه و عمق دارد، اگر قلّه کوه، با شکوه و استقامت مثال‌زدنی، سر به آسمان ساییده و درخت چنار، محکم و استوار، در برابر طوفان حملات ایستادگی می‌کند، تنها به خاطر وجود ریشه‌های عمیق در دل خاک است.

انسان نیز، دارای سه ریشه شخصیت‌ساز است، که این سه ریشه عبارتند از اعتقادات، احکام و اخلاق.

دروس اخلاق و احکام

❖ متأسفانه در منطقه‌ای، برخی دختران با نامحرم دوست بودند، بهترین و مناسب‌ترین روش، جهت بیان مسائل شرعی و اخلاقی از این قبیل، برای دختران، چگونه است؟

۱- رفتار هر انسانی بر مبنای اندیشه و عواطف او رقم می‌خورد، کودکان تا یازده سالگی بر اساس گرایش و عواطفشان حرکت می‌کنند و پس از آن رفتارها بیشتر برآمده از بینش‌هاست از این‌رو شایسته است، با شناخت مخاطب و طرح مباحث متناسب با گروه سنی با استدلال، عقل او را قانع نمایید و از سویی با بهره‌گیری از

۱. دیلمی، حسن بن ابی‌الحسن، إرشاد القلوب الی الصواب، ترجمه طباطبایی، باب ۵، ص ۱۴۹.

تحریک عواطف، نفرت نسبت به رفتارهای منفی در دل مخاطب ایجاد گردد که برای مثال ابراز تنفر مربی نسبت به بدحجابی.

۲- مسائل احکام و اخلاق، باید کاربردی و جذاب بیان شوند. برای اشاره به مشکل ارتباط با جنس مخالف دو مثال ذکر می‌گردد:
الف - علت کم شدن خواستگاری‌ها، رایگان شدن برخی دخترهاست، اگر در روستایی از ده مغازه، پنج عدد آنان اجناسشان را رایگان بدهند، هم خودشان ورشکسته خواهند شد و هم مغازه‌های دیگر مشتری ندارند.

ب - بچه‌ها، کدام واژه چهارحرفی است که حضرت علی علیه السلام می‌فرماید: دختران خوب، آن را دارند و حرف اول آن "غ" و دوم "ر" است.^۱

۳- مطالب باید به نحوی بیان شوند، که دانش‌آموز را به تفکر وادارد. برای مثال، حجاب را به گلبرگ گل تشبیه کرده و از مخاطب بخواهید شباهت گلبرگ و حجاب را بنویسد.

۴- یکی از بهترین راه‌های طرح مسائل احکام و اخلاق، بیان عبرت‌ها و داستان‌های پندآموز است که به‌طور غیرمستقیم باعث القای مفاهیم عمیق می‌شود. در این روش می‌توانید، به‌وسیله داستان‌های جذاب و پندآموز و یا بهره‌گیری از اشعار، عواطف او را تحریک کند

۱. قال علی علیه السلام: «خَبَارُ خِصَالِ النِّسَاءِ شَرَّ أَرْزَاقِ الرِّجَالِ الرَّجَالِ الزُّهُوُ وَالْجُبُنُ وَالْبُخْلُ؛ امام علی علیه السلام می‌فرمایند: بهترین صفات زنان، بدترین صفات مردان محسوب می‌شود: تکبر (در مقابل نا محرم)، ترس (از بیگانان) و بخل (و اقتصاد در خانواده)» (سید رضی، نهج البلاغه، حکمت ۲۳۴)

و به او بیاموزد که کسب محبت و لطف خداوند در دوری از این روابط است که ذکر آیات و روایات تاثیر فوق‌العاده‌ای خواهد داشت.

۵- مربی به‌تنهایی باید الگوی عمل به شریعت و اخلاق باشد تا از طرف دانش‌آموز مورد پذیرش واقع شود.^۱

۶- یکی از راه‌های دیگر ایجاد ترس از ارتباط با نامحرم است. برای مثال در موضوع دوستی‌های نامشروع، داستان‌هایی تلخ از صفحه حوادث جراید بیان شود.

۷- ممکن است در مدت کوتاه اردو، تغییر تمام رفتارهای ضداخلاقی مخاطبان محقق نشود بنابراین باید با سعه صدر، منتظر تغییر الگوی منطقه در آینده بود.^۲

مهارت جذاب‌سازی آموزش:

❖ در اردویی، مجبور بودم، مدتی طولانی با بچه‌ها باشم و این حضور طولانی مدت، من و آنان را خسته کرده بود، چگونه می‌توانستم جذابیت کلاس‌ها و روحیه‌ی، شاد کودکان را حفظ نمایم؟

استفاده از روش‌های جذاب‌سازی کلاس، می‌تواند باعث موفقیت مربی گردد، برای مثال:

۱. «یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ؛ ای کسانی که ایمان آورده‌اید! چرا سخنی می‌گویید که عمل نمی‌کنید؟» (صف، ۲)

۲. امام خمینی: «اگر انسان به وظیفه الهیه موفق شود نتیجه حاصل است، چه به نتیجه منظوره برسد یا نه» (موسوی خمینی، روح الله، صحیفه نور، ج ۲، ص ۸۶).

- ۱ - طرح سوال شفاهی.
- ۲ - طرح سوال کتبی.
- ۳ - طرح معماهای جذاب.
- ۴ - اجرای مسابقه.
- ۵ - خاطره‌گوئی.
- ۶ - درخواست از یکی از دانش‌آموزان جهت اجرای مربی‌گری به مدت کوتاه.
- ۷ - پرسش و پاسخ آزاد.
- ۸ - در بین فعالیت‌های مهیج، مثل بازی‌های گروهی، ارائه مفاهیم کلیدی، در کوتاه‌ترین زمان^۱.
- ۹ - اختصاص زمانی کوتاه به دانش‌آموزان، تا در همان محل کلاس، به استراحت پردازند.

❖ از آفت‌های کلاس در مناطق محروم، سر و صداهای حیوانات مختلف، تراکتور و... است، چگونه می‌توانیم، توجه دانش‌آموزان را با وجود سر و صداهای خارج از کلاس، جلب نماییم؟

۱- اگر امکان کنترل و قطع صداهای مزاحم وجود داشته باشد،

---

۱. قال علی عليه السلام: «خَيْرُ الْكَلَامِ مَا لَا يُعْلَمُ وَلَا يُقَالُ؛ امام علی عليه السلام می‌فرماید: «بهترین سخن آنست که ملالت نیاورد و کم نباشد. یعنی پر زیاد نباشد که باعث ملالت شنونده شود، و پر کم نباشد که خوب وفا بآدای مطلب نکند. و ممکن است که «یقل» بصیغه مجهول از باب افعال خوانده شود و معنی این باشد که: کم شمرده نشود، یعنی مردم آنرا کم نشمارند» (شرح آقا جمال الدین خوانساری بر غررالحکم، ج ۳، ص ۲۴).

بهبتر است کلاس بدون صداهای اضافی برگزار شود.

۲- در شرایطی که ناگزیر از بعضی صداها، مثل صدای حیوانات، تراکتور، عبور و مرور وسایل نقلیه هستیم، مربی می‌تواند با ابتکار عمل، از همه این صداها در انتقال مفاهیم بهره‌گیرد، ویژگی یک مربی موفق، خلاقیت و نوآوری حداکثری، برای استفاده از منابع متنوع است. مثلاً در برخی قصه‌خوانی‌ها از منابع صدا، به‌عنوان شخصیت‌های قصه استفاده نماید.

۳- با طرح یک سوال بسیار جذاب نظر همه دانش‌آموزان را جلب کند و از این طریق ذهن آن‌ها را آماده بحث نماید.

۴- رفتار مربی به گونه‌ای باشد که صداهای اضافی را جزئی از اجزای کلاس، و به‌صورت امری عادی نشان بدهد تا کنترل کلاس، به‌سهولت انجام شود.

❖ برخی مربیان تنها به برگزاری مسابقه، اکتفا می‌کنند، برای برگزاری مسابقه در حلقه‌های صمیمانه، رعایت چه نکاتی ضروری است؟

۱- مسابقه، فرصت مناسبی جهت آموزش است برای مثال می‌توانیم آداب نادرست مسابقات، مثل شرط‌بندی، به‌صورت غیرمستقیم تذکر داده شود.

۲- کل جلسه را در برنگیرد و تنها برای تغییر فضا و رفع خستگی باشد مثلاً در مسابقه تیراندازی معماهای احکام را می‌پرسیم و هرکسی که پاسخ داد شلیک می‌کند، به‌عبارت دیگر

- مسابقات ابزارهای پیام‌رسانی هستند نه خود پیام.
- ۳- دارای بار منفی نباشد و کسی در آن تمسخر یا تحقیر نشود.^۱
- ۴- شور و نشاط و هیجان متناسب با سن و ظرفیت افراد باشد.^۲
- ۵- در انتخاب افراد برگزیده دقت شود. برای مثال کودکان و نوجوانانی که احساس ضعف شخصیتی می‌کنند، انتخاب شوند و به آنها به‌خاطر کوچکترین موفقیت، احترام فراوانی گذاشته شود.
- ۶- در اهداء جوایز و تشویق، به "شرطی‌نشدن" مخاطب دقت شود.

---

۱. «رَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا سُلْحِيًّا وَرَحِمْنَا رَبِّكَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ» (زخرف، ۳۲) طبق آیه قرآن مری نباید زمینه ای را پیش بیاورد که موجبات مسخره شدن را ایجاد کرده باشد، زیرا خدا چنین قرار داده که با کم و زیاد شدن جایگاه انسانها، شرایط امتحان برای مسخره کردن بیشتر فراهم شود تا مردم بهتر شناخته شوند. بعضی را بر بعضی برتری دادیم تا یکدیگر را مسخر کرده (و با هم تعاون نمایند)؛ و رحمت پروردگارت از تمام آنچه جمع‌آوری می‌کنند بهتر است!

۲. «لَا يَكْلَفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا. خَدَاوَنَد هِيَج كَسِي رَا بِيَشْتَرَا ز ظَرْفِيَت و تَوَانَايِي اَش تَكْلِيَف نَمِي كَنَد» (بقره، ۲۸۶).

آسیب‌بیستم: کارشناسی و تبلیغ منفی برخی اهالی و والدین نسبت به طرح باو کلاس با

❖ یکی از مشکلات آموزشی مناطق محروم، عدم همراهی برخی والدین و اهالی است. برای کسب اعتماد آنان، جهت حضور فعال فرزندشان، در حلقه‌های کلاسی چه راهکارهای وجود دارد؟

مهارت ارتباط با والدین:

ممکن است گروهی از اهالی درک درستی از اردوهای جهادی نداشته باشند و اقدام به تخریب چهره‌ی جهادگران نمایند و از حضور اعضای خانواده‌یشان در برنامه‌ها جلوگیری کنند که برای پیشگیری از این آسیب لازم است:

۱ - آموزش‌های مهارت‌های ارتباط با مخاطب قبل از اردو برگزار شود به ویژه برای نیروهای شناسایی.

۲ - همراهی با روحانی وارسته در جذب مشارکت عمومی تاثیر فراوانی دارد.

۳ - روز اول اردو مربیان بحث احترام به والدین را برای کودکان و نوجوانان مطرح کنند.

۴ - دیدار خانه به خانه به همراه بزرگ روستا، در روز اول اردو

بسیار تاثیر گذار است.

۵ - مسابقه نامه‌ای به پدر و مادر برگزار شود. در این روش مربی ابتدا آیات، روایات و حکایات احترام به والدین را با بهره‌گیری از مهارت جذاب‌سازی مطرح می‌نماید و در ادامه با توزیع برگه از آنان می‌خواهد به پدر و مادرشان نامه‌ای بنویسند و پس از نمره‌گذاری مربی، همراه با پاکت زیبایی که ساخت آن نیز برای آنان جذابیت ویژه‌ای دارد، به والدین‌شان تقدیم شود.

۶ - این نگارش علاوه بر کسب اعتماد والدین، باعث نهادینه شدن پیام فرهنگی احترام به والدین می‌گردد.

۷ - برای رفع مشکلات کودکان و نوجوانان، جلساتی با والدین‌شان برقرار شود.

❖ با والدین درباره مسائل تربیتی فرزندانشان چگونه تعامل برقرار نماییم؟

۱ - مبلغان اردو در سخنرانی‌های عمومی وظیفه تربیتی والدین را تذکر دهند.^۱

۲ - به کودکان و نوجوانان، تکالیفی تلفیقی که موجب مشارکت

۱. «يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غُلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ؛ ای کسانی که ایمان آورده‌اید خود و خانواده‌تان را از آتشی که هیزم آن، انسانها و سنگهاست نگه دارید؛ آتشی که فرشتگانی بر آن گمارده شده که خشن و سختگیرند و هرگز فرمان خدا را مخالفت نمی‌کنند و آنچه را فرمان داده شده‌است (به طور کامل) اجرا می‌نمایند!» (تحریم، ۶).

والدین است داده شود. برای مثال از دخترها خواسته شود از مادرشان ده کلید خانه‌داری موفق را بپرسند و آن را در کلاس بیان کنند.

۳ - گزارش کارهای کودکان به صورت کتبی یا شفاهی از یکی از والدین آنها گرفته شود و یا مثلاً بگوییم دفترتان را والدین امضا کنند.

۴ - اردوی مشترک با حضور فرزندان و مادران برگزار شود.

کتابنامہ

۱. قرآن کریم
۲. رضی، سید محمد، نہج البلاغہ، اول، قم، دار الہجرہ، بی تا، وزیری، ۵۲۷ص.
۳. کلینی، ابو جعفر محمد بن یعقوب، اصول کافی، چہارم، تہران، دار الکتب الإسلامیة، ۱۳۶۵ش، وزیری، ۸ ج، ۴۳۴۰ ص.
۴. مجلسی، محمد باقر، بحار الأنوار، بیروت، مؤسسة الوفاء، ۱۴۰۴ق، وزیری، ۱۱۰ ج، ۳۸۹۴۲ ص.

۵. پاینده، ابو القاسم، نهج الفصاحة، چهارم، تهران، دنیای دانش، ۱۳۸۲ش، ۸۶۱ص.
۶. دیلمی، حسن بن ابی الحسن، إرشاد القلوب الی الصواب، اول، شریف رضی، ۱۴۱۲ق، وزیری، ۴۴۵ص.
۷. آمدی، عبدالواحد بن محمد تمیمی، غرر الحکم و درر الکلم، اول، قم، دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۶۶ش، وزیری، ۴۴۲ص.
۸. طبرسی، ابوالفضل علی بن حسن، مشکاة الأنوار، دوم، نجف، حیدریه، ۱۳۸۵ق، رقعی، ۳۳۵ص.
۹. حرانی، حسن بن علی بن حسین بن شعبه، تحف العقول، دوم، قم، اسلامی، ۱۴۰۴ق، وزیری، ۵۱۵ص.
۱۰. مفید، محمد بن محمد بن نعمان بغدادی، الأمالی (للشیخ المفید)، دوم، قم، کنگره جهانی شیخ مفید قم، ۱۴۱۳ق، وزیری، ۳۵۵ص.
۱۱. —، —، الإرشاد، اول، قم، کنگره جهانی شیخ مفید قم، ۱۴۱۳ق، وزیری، ج ۱، ۳۵۶ص.
۱۲. محدث نوری، حسین، مستدرک الوسائل، اول، قم، آل البيت لإحياء التراث، ۱۴۰۸ق، وزیری، ج ۱۱، ۳۹۳ص.
۱۳. عروسی حویزی، عبدعلی بن جمعه، تفسیر نورالثقلین، تهران، اسلامی، ۱۴۰۹ق، وزیری، ج ۱۱.
۱۴. صدوق، محمد بن علی بن بابویه قمی، الأمالی (للشیخ الصدوق)، چهارم، اسلامی، ۱۳۶۲ش، وزیری، ۶۸۰ص.

۱۵. حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعة، اول، قم، آل البيت لإحياء التراث، ۱۴۰۹هـ.ق، وزیری، ج ۲، ۵۶۷ص.
۱۶. امام صادق علیه السلام، مصباح الشریعة و مفتاح الحقیقه، اول، الأعلمی للمطبوعات، ۱۴۰۰هـ.ق، رقعی، ۲۰۵ص.
۱۷. مطهری، مرتضی، تعلیم و تربیت، بیست و سوم، صدرا، ۱۳۷۳ش، رقعی، ۴۳۰ص.
۱۸. _____، _____، انسان و ایمان، هشتم، صدرا، ۱۳۷۱ش، رقعی، ۷۴ص.
۱۹. _____، _____، آشنایی با قرآن، چهارم، صدرا، ۱۳۷۰ش.
۲۰. _____، _____، داستان راستان، دهم، صدرا، ۱۳۶۷ش، ۲۶۰ص.
۲۱. امینی، ابراهیم، اسلام و تعلیم و تربیت، اول، قم، بوستان کتاب، ۱۳۸۴ش.
۲۲. طبرسی، ابو منصور احمد بن علی بن ابی طالب، احتجاج، ترجمه بهزاد جعفری، اول، تهران، اسلامیة، ۱۳۸۱ش، ج ۲، ۶۷۹ص.
۲۳. گلابی، سیاوش، جامعه‌شناسی سازمان‌ها، تهران، میترا، ۱۳۷۹ش، ۱۳۵ص.
۲۴. احمد بن حنبل، مسند احمد، بیروت، دار احیاء التراث العربی، بی تا.
۲۵. القشیری النیشابوری، ابوالحسین مسلم بن الحجاج، صحیح

- مسلم بشرح النووی، بیروت، دار الكتاب العربی، ۱۴۰۷ق،
وزیری.
۲۶. محمدی ری شهری، محمد، حکتنامه جوان، اول، قم،
دارالحديث، ۱۳۸۴ش، وزیری، ۴۶۳ص.
۲۷. خوئی، حبیب الله، منهاج البراعة فی شرح نهج البلاغة،
بیروت، دار احیاء التراث العربی، ۱۴۲۴ق، وزیری.
۲۸. صابری یزدی، علی رضا، الحکم الزاهرة ترجمه
محمد رضا انصاری محلاتی، دوم، قم، سازمان تبلیغات
اسلامی، ۱۳۷۵ش.
۲۹. موسوی خمینی، روح الله، صحیفه نور، چهارم، تهران،
موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(س)، ۱۳۸۶ش، ۲۱ج.
۳۰. مفتاح السعادة فی شرح نهج البلاغه، طهران،
مکتبة المصطفوی
۳۱. درآمدی بر مبانی حرکت‌های جهادی، اول، تهران، معاونت
سازندگی و کارآمدسازی سازمان بسیج دانشجویی، بهار
۱۳۸۹ش.
۳۲. ره توشه راهیان نور، اول، قم، بوستان کتاب،
۳۳. نجاتی، محمد مهدی، الفبای کار فرهنگی، اول، مشهد،
کتابدار توس، تابستان ۱۳۸۸ش
۳۴. راغب اصفهانی، مفردات أَلْفَاظِ الْقُرْآن، اول، دمشق، بیروت،
دار القلم، الدار الشامیة، ۱۴۱۲ق، وزیری، ۹۰۱ص.

۳۵. کرمی، رضا علی، روش تبلیغ، ششم، قم، انتشارات راه
قرآن، ۱۳۸۳.
۳۶. ایربلی، علی بن عیسی، کشف الغمّه، تبریز، مکتبه
بنی هاشمی، ۱۳۸۱ق، وزیری، ۱۱۴۲.

